

MASTEROPPGAVE

Tanker og erfaringer barnehagelærere gjør seg om
betydningen av voksen-barn relasjon på småbarnsavdelingen.

Trine Beathe Huse Klæboe

14. november 2021

Masterstudium i spesialpedagogikk

Avdeling for lærerutdanning

Forord

Ja, så sitter jeg her og skriver et forord til masteroppgaven min. Selv om jeg har hatt tro på å komme i mål har veien til tider kjentes svært lang. Uansett, det har vært fire fine år, der jeg har lært utrolig mye. Spesielt er jeg glad for all innsikt jeg har fått om betydning av relasjoner gjennom arbeidet med denne oppgaven. Det er allerede nyttig i mitt daglige arbeid.

Jeg vil takke min veileder Bosse Bergstedt som tålmodig har bidratt inn med nyttige refleksjoner og gode tilbakemeldinger, selv om jeg har jobbet i et varierende tempo og med varierende motivasjon. Du har hele tiden bekreftet at å jobbe med en masteroppgave byr på oppturer og nedturer, og det trengte jeg. Så vil jeg selvfølgelig takke mine informanter, dere har bidratt med gode refleksjoner og delt nyttige erfaringer i intervjuene. Uten deres bidrag hadde det ikke blitt noen oppgave.

Takk til Synne og Trine, mine medstudenter som har bidratt til fire fine studieår som har gitt minner for livet. Takk for faglig støtte, diskusjoner og oppmuntring i små og store prosjekter vi har vært igjennom. Jeg savner allerede turene til Halden. Vi holder kontakt!

Takk til min kollega Tine som uten unntak har vist interesse og støttet opp om alle faser av mitt arbeid. Takk for gode innspill, korrekturlesing og motivasjon.

Nikolai og Kristin, dere har vist gjenkjennelse, forståelse og bekreftelse på det ulike fasene av mitt arbeid ved at dere har jobbet med deres egne master- og bachelorprosjekter. Takk for deres motivasjon og tro på at dette skulle bli klare.

Takk til Edvard som i fire år har holdt ut med at mamma i lange perioder bare har vært opptatt med skole og studier. Nå er tiden kommet hvor fokuset mitt skal være her og nå, og jeg håper at vi fremover skal gjøre mange morsomme ting sammen.

Takk Lars, for at du står ved min side. Du har tro, du har oppmuntring og du anerkjenner min innsats. Uten deg hadde denne masteroppgaven aldri kommet i havn. Tusen takk!

Haslum 14. november 2021

Trine Beathe Huse Klæboe

Sammendrag

Temaet for denne oppgaven er relasjoner mellom voksen og barn i barnehagen. Voksen-barn relasjon blir sett på som den faktoren som har størst betydning for barns trivsel, utvikling og læring. Det pekes spesielt på voksnes evne til å inngå i varme og nære relasjoner, der sensitive voksne fanger opp barnets ulike følelser og toner seg inn på disse. Forskning peker på at barnehagene generelt er for dårlige til å inngå nære relasjoner med små barn og indikerer at det er potensiale for å forbedre relasjonskvaliteten på småbarnsavdelinger ytterligere. Studiens formål er å få et innblikk i barnehagelæreres tanker, refleksjoner og erfaringer knyttet til relasjoner mellom voksne og barn på småbarnsavdeling. Med dette som utgangspunkt ble følgende problemstillingen utarbeidet:

Hvilke tanker og erfaringer gjør barnehagelærere seg om betydningen av voksen – barn relasjon på småbarnsavdelingen?

For å belyse problemstillingen ble det benyttet en kvalitativ tilnærming, i form av semistrukturerte intervju med fem barnehagelærere. Datamaterialet er analysert etter hermeneutisk fortolkningsprinsipp der tre hovedtemaer ble utarbeidet.

Et sosiokulturelt læringssyn ligger til grunn for studien. Dette perspektivet vektlegger læring som en sosial prosess som skjer i samspill og dialog med andre mennesker. Teoretisk tar studien utgangspunkt i ulike perspektiver på relasjon og etablering av relasjoner mellom voksen og barn, samt relasjoners betydning for barns utvikling og læring.

Resultater i denne studien indikerer at barnehagelærerne tror på den gode relasjonen, og at den kan gjøre en forskjell for mange barn. Informantene vektlegger trygghet som det mest betydningsfulle for en god voksen-barn relasjon. Det pekes på at trygg relasjon er essensielt for at barnet skal slå seg til ro i barnehagen og finne glede i lek, utforskning og utfoldelse. Studien viser at informantene har kunnskap om tilknytningsteori og viktigheten av trygg tilknytning for små barn. De bruker sin kunnskap og erfaring med mål om å skape trygge rammer for barnet. Samlet finner studien at gode voksen-barn relasjoner er støttende for barns utvikling og læring. Informantene peker på at barn som føler seg sett og verdsatt i en god relasjon vil få et godt selvilde og god selvillit som medfører at barn er mottakelig for ny kunnskap. Gjennomgående løfter barnehagelærerne i studien betydningen av gode voksen-barn relasjoner som forebyggende for ulike vansker og utfordringer barn kan stå i. Erfaringer barn gjør seg med tilstedeværende voksne i en trygg og god relasjon vil ifølge informantene gi barnet tro på at de også senere i livet vil kunne etablere nye, gode relasjoner.

Innholdsfortegnelse

1.0 INNLEDNING	1
1.1 Begrunnelse for valg av tema	2
1.2 Studiens aktualitet	2
1.3 Presentasjon av problemstillingen	4
1.4 Begrepsavklaringer	4
1.5 Avgrensing og oppgavens oppbygging	5
2.0 TEORI	7
2.1 Sosiokulturell teori	7
2.2 Tilknytningsteori	8
2.2.1 Trygg base	9
2.2.2 Tilknytning i barnehagen	10
2.2.3 Mentalisering	12
2.3 Transaksjonsmodellen	12
2.3.1 Motstandskraft	13
2.4 Relasjonsteori	14
2.4.1 Piantas modell for voksen-barn relasjon	14
2.4.2 Voksen-barn relasjoner	16
2.4.3 Relasjonskompetanse	17
2.4.4 Betydning av relasjonskvalitet	19
2.4.5 Relasjon i barnehagen	20
2.4.6 Gode relasjoner fremmer læring	21
2.5 Relasjoners betydning for forebygging og tidlig innsats	22
3.0 METODE	24
3.1 Kvalitativ tilnærming	24
3.1.1 Hermeneutisk tilnærming	25
3.1.2 Forforståelse	26
3.2 Kvalitativt forskningsintervju	27
3.2.1 Semistrukturert intervju	27
3.2.2 Utvalg av informanter	28
3.2.3 Intervjuguide	29
3.2.4 Gjennomføring av intervjuene	30
3.3 Bearbeiding av data	31
3.3.1 Transkribering	31
3.3.2 Analyse og tolkning av data	31
3.4 Forskningsetiske betraktninger	33

3.5 Vurdering av studiens forskningskvalitet	35
3.5.1 Reliabilitet	35
3.5.2 Validitet	36
3.5.3 Generaliserbarhet.....	37
4.0 RESULTATER.....	38
4.1 Presentasjon av informantene	39
4.2 Etablering av god voksen-barn relasjonen.....	39
4.2.1 Å skape trygghet for barnet.....	40
4.2.2 Tilknytning.....	41
4.2.3 Gjensidighet og anerkjennelse.....	43
4.3 Støttende relasjoner	45
4.3.1 Gode relasjoner – grunnlag for utvikling og læring.....	45
4.3.2 Kvalitet i relasjonen	47
4.3.3 Når relasjonen utfordres.....	48
4.4 Relasjonens muligheter	51
4.4.1 Motstandskraft og robusthet	51
4.4.2 Forebyggende og reparerende relasjoner.....	53
5.0 DISKUSJON	56
5.1 Etablering av god voksen-barn relasjon.....	56
5.1.1 Å skape trygghet for barnet.....	56
5.1.2 Trygg tilknytning.....	58
5.1.3 Gjensidighet og anerkjennelse.....	61
5.2 Støttende relasjoner	62
5.2.1 Gode relasjoner – grunnlag for utvikling og læring.....	62
5.2.2 Kvalitet i relasjonen	64
5.2.3 Relasjoner som utfordres.....	66
5.3 Relasjonens muligheter	68
5.3.1 Motstandskraft og robusthet	69
5.3.2 Forebyggende og reparerende relasjoner.....	70
6.0 OPPSUMMERING OG AVSLUTNING	73
6.1 Oppsummerende kommentar og veien videre	75
Litteraturliste.....	76
Vedlegg 1	80
Vedlegg 2	83
Vedlegg 3	86

1.0 INNLEDNING

I denne oppgaven vil jeg belyse ulike sider av voksen-barn relasjoner samt se nærmere på den betydning relasjoner har for barns utvikling. Målet med studien er å få innblikk i barnehagelæreres tanker, refleksjoner og erfaringer knyttet til relasjoner mellom voksne og barn på småbarnsavdeling.

De tre første årene i et barns liv er svært betydningsfulle. I denne perioden er barnet mest mottakelig for læring, og utviklingen skjer raskere enn på noe annet tidspunkt i livet. I «Framtidens barnehage» (Kunnskapsdepartementet, 2013 s. 3) påpekes det at «En god barndom varer hele livet» og at det er når vi er yngst at vi formes mest som mennesker. Barnehagen kan bidra til at barn får en god start på livet, dette er viktig både for barnet selv, men også sett i et samfunnsperspektiv (Kunnskapsdepartementet, 2013).

I de første leveårene skjer den sosiale, emosjonelle og kognitive utviklingen i sosialt samspill og relasjon med andre (Drugli, 2017). Små barn trenger stabile og gode relasjoner til sine omsorgspersoner for å få den grunnleggende tryggheten som må være til stede, for at barnet skal utfolde seg i lek og læring (Pianta, 1999). Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver fastslår at det aktivt skal legges til rette for, og ivareta, omsorgsfulle relasjoner som grunnlag for trivsel, glede og mestring (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 19).

Det er gjennom disse relasjonene at voksne kan støtte barn i å tilegne seg de egenskapene og ferdighetene de trenger for å mestre og trives på ulike arenaer i livet (Drugli og Lekhal, 2018). Voksen-barn relasjon blir sett på som den faktoren som har størst betydning for barns trivsel og utvikling (Pianta, Downer og Hamre, 2016). Det pekes spesielt på voksens evne til å inngå i varme og nære relasjoner, der sensitive voksne fanger opp barnets ulike følelser og toner seg inn på disse (Pianta, 1999; Pianta et al., 2016).

En positiv relasjon mellom barn og voksne i barnehageårene kan fremme og bygge positive holdninger til læring som vil gi ringvirkninger opp i skolealder (Hamre & Pianta, 2001). Det pekes imidlertid på at skal barn utvikle seg og lære er det ikke nok med bare gode relasjoner, men relasjonene må også fylles med innhold for at læring og utvikling skal finne sted (Drugli, 2017).

1.1 Begrunnelse for valg av tema

Gjennom mitt arbeid som barnehagelærer, spesialpedagog og nå som veileder innenfor det allmennpedagogiske barnehagefeltet opplever jeg at barnehagelærere som jobber på småbarnsavdeling tar kontakt og ønsker veiledning og hjelp for å støtte små barn i sin utvikling. I disse veiledningssamtalene har vi stadig spennende refleksjoner og diskusjoner om hvordan vi best kan hjelpe de små barna, og ofte blir tiltak knyttet til voksen-barn relasjonen valgt som stedet å starte, for å støtte barna i deres utfordring.

Dette har medført at jeg har fått en interesse for relasjoner som en betydelig faktor i det pedagogiske arbeidet, både for barnas daglige opplevelser i barnehagen, men også for den betydning gode relasjoner kan ha for barna på lengre sikt. I denne oppgaven vil jeg derfor se nærmere på voksen-barn relasjonen i barnehagen. Gjennom å undres sammen med informantene søker jeg å få innsikt i hva barnehagelærerne på småbarnsavdeling tenker rundt dette temaet, hvilke refleksjoner gjør de seg og hvilke erfaringer de sitter med i tilknytning til voksen-barn relasjonen.

1.2 Studiens aktualitet

Nyere norsk forskning viser at voksne i barnehagen ikke er gode nok til å inngå og etablere relasjoner til små barn. Drugli og Berg-Nilsen (2019) har sett på samspillskvalitet mellom ansatte og små barn (1–3 år) i norske barnehager. Resultatene pekte på en middels god kvalitet på den emosjonelle og adferdsmessig støtten barna fikk i barnehagen, som blant annet omfatter relasjoner mellom barn og voksne, og ansattes sensitivitet. De fant relativt lite støtte når det gjaldt læring, utvikling og språk. Selv om resultatene viser en middels god kvalitet på relasjonen mellom voksen og barn, er dette ikke godt nok, da alle små barn trenger å være trygt tilknyttet de som daglig tar hånd om dem i barnehagen. Også i prosjektet Blikk for Barn (2012-2017), ble det gjort studier på de yngste barna i barnehagen, 0-3 år. Her viste resultatene at de voksne i barnehagene er for dårlige til å inngå i og støtte barns relasjoner. Det pekes på at det er lite samspill mellom barn og nære omsorgspersoner i barnehagen og spesielt vises det til at de voksnes involvering med barna i lek og aktivitet ikke er god nok. Begge disse studiene indikerer at det er potensiale for å forbedre relasjonskvaliteten på småbarnsavdelinger ytterligere.

Det er godt dokumentert at nære og positive relasjoner mellom voksen og barn i barnehagen har stor betydning for barns trivsel og utvikling (Pianta et al., 2016). Hamre og Pianta (2001) konkluderte i sine studier med at gode voksen-barn relasjoner i barnehagealder gir positive erfaringer og effekt som gir ringvirkninger opp i skolealder. Studien peker også på at kvalitet på tidlige voksen-barn relasjoner kan kompensere for senere vansker, noe som støtter opp om betydning av forebyggende arbeid og tidlig innsats. Ved bevisst å etablere gode voksen-barn relasjoner som et fundament for barnehagens arbeid, vil daglige samspillsituasjoner kunne bli arenaer hvor barnet opplever utvikling, læring og mestring (Drugli, 2017).

Tall fra Statistisk Sentralbyrå (2021) viser at de fleste barn i Norge går i barnehage i dag. I aldersgruppen 1-2 år gjelder dette 85,4 %, mens hele 97,3% av barna i aldersgruppen 3-5 år har barnehageplass. Det store antallet barn som går i barnehagen gir barnehagen en unik mulighet til å bidra til barns utvikling, men det også gir et stort ansvar. Det forventes at barnehagen skal sørge for trygghet, trivsel og utvikling for barna, samtidig gir det mulighet for å oppdage barn som har behov for ekstra hjelp og støtte (Lekhal, Drugli & Buøen, 2019).

Rammeplan for barnehagen peker på barnehagen som et allmennforebyggende tiltak som skal tilpasse det pedagogiske tilbudet til barns behov og utvikling (Kunnskapsdepartementet, 2017). I denne sammenheng blir voksen-barn relasjoner sett på som det viktigste virkemiddelet for å støtte barns læring og utvikling. De voksnes evne til å etablere nære relasjoner med barna regnes som spesielt avgjørende (Drugli, 2017; Pianta 1999). Pianta (1999) viser til at det er de voksnes ansvar og plikt å etablere og opprettholde gode relasjoner til barn. «Tett på – tidlig innsats og inkluderende fellesskap i barnehage, skole og SFO» (Kunnskapsdepartementet, 2019) peker på viktigheten av at barn får en god start. Her fremheves betydningen av trygghet for barns trivsel og utvikling, og gode relasjoner løftes frem som den viktigste faktoren for en allmennforebyggende praksis, og sosial utjevning.

Et godt pedagogisk tilbud vil fremme læring og utvikling for alle barn, gjennom et godt og stimulerende miljø. Et slikt miljø vil også møte og ivareta barn som strever i sin utvikling og vil ha behov for mere konkrete tiltak og oppfølging (Kristoffersen og Hillesøy, 2019). Dette forutsetter imidlertid bevisst bruk av den kompetansen barnehagen har til å fange og følge opp mangfoldet av barn. Å satse på tidlig innsats bør derfor handle om å skape barnehagetilbud av høy kvalitet gjennom å styrke det allmennpedagogiske tilbudet. Dermed vil voksen-barn relasjon, som en vesentlig faktor i det pedagogiske arbeidet, også være universalforebyggende og virke som tidlig innsats for alle barn.

1.3 Presentasjon av problemstillingen

Formålet med oppgaven er å få et innblikk i barnehagelærernes tanker, refleksjoner og erfaring med voksenbarn relasjon. Med dette som bakgrunn ble følgende problemstilling formulert:

Hvilke tanker og erfaringer gjør barnehagelærere seg om betydningen av voksen – barn relasjon på småbarnsavdelingen?

1.4 Begrepsavklaringer

Her redegjøres det redegjørelse for sentrale begreper i studien; *relasjon, tilknytning og trygghet*. Beskrivelsene av disse begrepene ligger til grunn når begrepene brukes videre. Andre aktuelle begreper vil bli gjort rede for underveis i oppgaven.

1.4.1 Relasjon

Relasjoner er i følge Pianta, Hamre, & Stuhlman (2003, s. 204) «varig interaksjonsmønster mellom barn og voksne som bidrar til barns utvikling og eksisterer innenfor konteksten av større systemer».

Pianta (1999) bruker begrepet dyadiske systemer om to mennesker som er i en relasjon med hverandre. I en voksen-barn relasjon vil det over tid og ved gjentatte interaksjoner skje en utvikling av individene og relasjonen mellom dem. Denne påvirkningen er gjensidig men relasjonen er asymetrisk der barnet er det mindre modne systemet. Det er den voksne gjennom sin rolle og modenhet som har det største ansvaret for kvaliteten på relasjonen (Pianta, 1999; Pianta et al., 2003).

1.4.2 Tilknytning

Tilknytning dreier seg om en medfødt og livsnødvendig evne til å knytte sterke følelsesmessige bånd til nære omsorgspersoner (Hart & Schwartz, 2009). Denne tilknytningsprosessen vil danne indre mentale strukturer som legger grunnlag for følelsesmessig tilknytning og dynamisk samspill. Ved å møte barnets signaler med sensitivitet og respons, vil sterke, emosjonelle bånd etableres mellom barnet og omsorgspersonen. I løpet av de første årene i et barns liv vil disse båndene blir en stabil størrelse. Kvaliteten på senere

relasjoner mellom barnet og omgivelsene vil være avhengig av barnets tidlige tilknytningshistorie.

1.4.3 Trygghet

Trygghet er et grunnleggende behov og er avgjørende for barns trivsel, utvikling og læring. (Andersen, Gundelach & Rasmussen, 2009) Voksne må legge til rette for et klima som skaper trygge rammer og trygge måter å være sammen med barna på. Det er vanskelig å definere eksakt hva trygghet er, da det vil variere fra barn til barn, hva som oppleves som trygt for dem. Kjennetegn på at barnet er trygt er når barnet har en sikker base hos sine omsorgspersoner, at det har en følelse av grunnleggende sikkerhet og tillit til sin omverden, at omsorgspersonene er lydhøre og tilgjengelige og at de er i stand til å lese barnets signaler og reagere hensiktsmessig på disse. (Andersen et al., 2009, s. 19-20).

1.5 Avgrensing og oppgavens oppbygging

Denne studien avgrenses gjennom valg av teorigrunnlag, der forankringen er i et sosiokulturelt læringssyn. Analysene som foretas vil være basert på transkribert materiale fra fem informanter. Metodisk vil jeg avgrense oppgaven gjennom å bruke et kvalitativt design med et hermeneutisk fortolkningsprinsipp.

I utgangspunktet var tanken å se på relasjoners betydning for barn som strever med sin atferd, noe som også ble beskrevet i informasjonsskrivet om studien. Ved analyse av intervjumaterialet så jeg at dette aspektet ikke ble vektlagt spesielt og det ble derfor naturlig å endre noe på studiens retning. Dette er også i tråd med hermeneutikken der en gjennom fortolkning søker etter meningen i teksten.

Fokuset i studien vil være på barnehagelærernes egne tanker, refleksjoner og erfaringer knyttet til voksen-barn relasjon på småbarnsavdeling, voksenperspektivet. Faktorene barnehagelærerne er opptatt guider retningen på oppgaven.

Gjennom arbeidet med oppgaven har det dukket opp flere ulike temaer som kunne være interessant å se nærmere på. Eksempler på dette er foreldrenes betydning i relasjonsarbeidet, relasjoner mellom barn, ulike aspekter rundt de øvrige medarbeiderne på avdelingen og

betydningen av strukturkvalitet for relasjonsarbeidet. Noe av dette nevnes i oppgaven, men på bakgrunn av studiens omfang er det ikke gitt noe videre plass.

Oppgaven består av 6 kapitler:

Kapittel 1 er oppgavens innledning. Bakgrunn for valg av forskningstema og studiens aktualitet presenteres. Det gjøres rede for sentrale begreper, problemstilling og oppgavens struktur.

Kapittel 2 tar for seg studiens teorigrunnlag som underbygges av et sosiokulturelt læringssyn. Relasjoner er det sentrale temaet for oppgaven og de ulike teoretiske tilnærminger som er valgt, synliggjøring av ulike aspekter ved etablering og betydning av relasjon.

Kapittel 3 er studiens metodedel og her vil det bli redegjort for valg av metode og forskningsdesign. Studiens vitenskapsteoretiske grunnlag tar utgangspunkt i en hermeneutisk tilnærming. Gjennomføring av datainnsamling og hvordan dataene ble bearbeidet og tolket vil bli forklart før studiens validitet og reliabilitet blir presentert.

Kapittel 4 presenterer studiens resultater. Dette kapittelet er delt inn i tre deler, basert på de tre temaene som kom frem gjennom analysen. Temaene med tilhørende undertemaer var ikke forhåndsbestemte, men ble til gjennom en hermeneutisk meningsfortolkning av den transkriberte empirien.

I kapittel 5 diskuteres studiens resultater opp mot tidligere forskning og relevant teori. Dette kapittelet er inndelt i de tre hovedtemaene som er presentert i kapittel 4.

Kapittel 6 inneholder avsluttende refleksjoner knyttet til resultatene fra undersøkelsen sett i lys av problemstillingen og til slutt gis forslag til videre forskning.

2.0 TEORI

I dette kapittelet presenteres teori og tidligere forskning som er relevant for studiens tematikk; voksen-barn relasjon. Problemstillingen søker å få et innblikk i *tanker og erfaringer barnehagelærere gjør seg om betydningen av voksen – barn relasjon på småbarnsavdelingen*. De valgte teoretiske perspektivene vil danne grunnlag for analyse og diskusjon av studiens resultater.

Studien forankres i et sosiokulturelt læringssyn. Videre presenteres tilknytningsteori som et sentralt utgangspunkt for å etablere nære relasjoner. Transaksjonsmodellen beskrives før relasjonsteori utdypes med utgangspunkt i Pianta sin relasjonsmodell. Til slutt kommer jeg inn på teori rundt relasjoners betydning for forebygging og tidlig innsats.

2.1 Sosiokulturell teori

Jeg har valgt et sosiokulturell perspektiv på læring som grunnlag for mitt forskningsprosjekt. Den sosiokulturelle teorien ser på utvikling og læring som en prosess som utvikles gjennom språk og deltagelse i sosial praksis (Säljö, 2001). Dette læringsperspektivet hevder at mennesker utvikler seg i relasjoner med andre mennesker (Vygotskij, 1978). Læring påvirkes gjennom den måten omverdenen formidles og fortolkes, samtidig som barnet selv er aktiv deltager i egne læringsprosesser. Samhandling og kommunikasjon med andre, vil forme barnet gjennom det sosiale fellesskapets normer, regler, kunnskap og oppfatning om verden. Dette fører til at barnet får del i kunnskap og ferdigheter som råder i den gitte konteksten. Gjennom erfaringer med andre menneskers reaksjoner og svar i de sosiale interaksjoner, vil ny kunnskap og læring oppstå (Säljö, 2001).

Vygotskij (1978) hevder at voksne er barnets guide til større forståelse og mere kompleks tenkning. Gjennom gjensidig interaksjon med mer kompetente voksne vil barnet ta til seg læring. Vygotskij (1978) beskriver dette som *den proksimale utviklingssone*. Samarbeid mellom barnet og en annen mere kunnskapsrik og erfaren person kan bringe barnet videre i sin utvikling. Den voksne må ha kunnskap om hva barnet kan mestre alene, og hva barnet har mulighet til å klare med hjelp og støtte før man initierer en læreprosess (Säljö, 2001).

Voksen-barn relasjoner er i denne sammenheng av stor betydning ved at den voksne skaper rammer som støtter utvikling og læring hos barn. Vygotsky (1978) viser til at dette kan gjøres

ved å gi barna tilpasset støtte, stille spørsmål, gi hint og gode forklaringer. Denne veiledningen som barnet får av den voksne omtales som stillasbygging og innebærer at barnet og den voksne har en vedvarende utveksling og samarbeid, som medfører at barnet mestrer mere enn det hadde klart på egenhånd (Lekhal et al., 2019). Det sentrale er læringen som skjer gjennom samhandlingen, og ikke bare at barnet får hjelp.

2.2 Tilknytningsteori

Tilknytningsteori forklarer barnets utvikling av relasjon til andre og synliggjør barnets behov for trygge og nære relasjoner til de voksne i barnehagen. Jeg ser derfor dette som relevant for denne studien. Gode og trygge voksen-barn relasjoner legger grunnlag for barnets utforskning og læring. Det er funnet sammenheng mellom trygg tilknytning og utvikling av sosial kompetanse, regulering av følelser, reduserte atferdsvansker og relasjon til andre (Drugli, 2018; Ogden 2015).

John Bowlby blir regnet som tilknytningsteoriens grunnlegger (Hart & Schwartz, 2009). Han var den første som systematisk brukte tilknytningsbegrepet i forhold til de sosiale interaksjonene omsorgspersoner deler med sine barn (Bowlby, 1994). Teorien beskriver trygghet som grunnlag for all annen utvikling og hvordan tryggheten etableres i samspill med nære omsorgspersoner. Hans tanke var at barnet fra fødsel av er sosialt og kommuniserende, og har evnen til å knytte seg til andre (Bowlby, 1994). Tilknytning handler om den prosessen som leder til at det dannes sterke og følelsesmessige bånd mellom barnet og dets nærmeste omsorgspersoner (Hart & Schwartz, 2009). Denne tilknytningen er med på å danne indre mentale strukturer, indre arbeidsmodeller, som vil være grunnlag for barnets personlighetsutvikling og senere dynamiske samspill med omverdenen (Bowlby, 1994). Abrahamsen (2015) viser til at barn som over tid opplever trygge og følelsesmessige bånd til sine omsorgsgivere vil utvikle indre bilder av tilstedeværende, lydhøre og hjelpsomme tilknytningspersoner. Barnet vil danne positive bilder av seg selv som en person andre bryr seg om og blir glad i. Ved å oppleve seg som verdifull for andre vil barnet oppleve seg selv som verdifull. Dette skaper et positivt selv bilde som vil legge et godt utgangspunkt for videre utvikling av relasjoner både til nære familiemedlemmer og andre. De indre arbeidsmodellene som etableres vil være en prototype på hvordan en samhandler med andre mennesker og dermed vil arbeidsmodellenes kvalitet og innhold påvirke senere relasjonsutvikling (ibid). Killén viser til at barn som starter i barnehagen vil se barnehagepersonalet gjennom et filter av

sine indre arbeidsmodeller (Killén, 2012). Det løftes frem at de indre arbeidsmodellene ikke er konstante, men kan påvirkes og endres gjennom hele livet. Dette betyr at for barn som har opplevde utfordringer med tilknytning og har erfaring med ustabile relasjoner, vil nye og positive samspillserfaringer kunne bidra til at barnets indre arbeidsmodeller nyanseres og videreutvikles (Drugli & Lekhal, 2018). Barnehagen kan ved hjelp av å etablere gode relasjoner gi disse barna nye positive mentale bilder til det videre livet.

Abrahamsen er opptatt av at tilknytningsteorien forteller oss hva mennesker trenger for å utforske og vokse på en sunn og utviklende måte. Denne unike relasjonen med omsorgspersonen som vokser frem gjennom barnets første leveår, gjenspeiler omsorgspersonenes svar på barnets absolutte avhengighet i denne første tiden, men også barnets respons på den omsorgen som blir gitt (Abrahamsen, 2015). Kvaliteten på tilkynningsforholdet vil påvirke ulike forhold ved barnets personlighetsutvikling, som selvbilde og evne til å regulere tanker og følelser. Den vil også virke inn på trygghet og ferdighet til å utforske og lære på en selvstendig og hensiktsmessig måte (Fonagy et al., 2004, referert i Abrahamsen, 2015).

Mennesker inngår i tilkynningsrelasjoner gjennom hele livet, men perioden fra seks måneder til treårs alder beskrives som særlig viktig når det gjelder samspillserfaringer mellom barnet og omsorgspersonene (Bowlby, 1994). Han peker også på at de tilknytningserfaringene vi får som barn vil prege oss resten av livet, og også spille inn i en eventuell senere foreldrerolle. Dermed vil voksenrollen i barnehagen preges, på godt og vondt, av den tilknytningserfaringen den voksne har med seg fra sin egen barndom.

2.2.1 Trygg base

Trygg base er et sentralt begrep innenfor tilknytningsteori og ses på som avgjørende for å skape en trygg tilknytning til barnet. Barnets tilkynningsatferd er en indikasjon på omsorgspersonenes sensitivitet og evne til å respondere på barnets uttrykk, slik at de fungerer som en trygg base for barnet. Trygg base handler i stor grad om at barnet utvikler en indre trygghet og selvstendighet gjennom en visshet om at den voksne er større sterkere og klokere enn barnet selv og vil beskytte det om det kommer i fare. Abrahamsen (2015) viser til at den trygge basen omsorgspersonene representerer legger grunnlag for barnets utforskning av verden. Ved at omsorgspersonen står til disposisjon for barnet, og bare griper inn når det er

absolutt nødvendig, etableres en trygg base. Den trygge basen fungerer som en plattform som barnet kan gå ut i verden fra og som det trygt kan vende tilbake til og bli hilst velkommen (Hart & Schwartz, 2009). Gjennom gjentatt erfaringer barnet får ved å kunne vende tilbake til omsorgspersonen for trøst, hjelp og oppmuntring, vil barnet finne trygghet og ro i lek og utforskning. Bowlby viser til at barn som opplever å ha en trygg base vil ha en tro på at det finnes noen man kan regne med og som vil hjelpe hvis nødvendig (Bowlby, 1994). En trygg base er basert på tillit, og når barnet har tillit til den voksne, våger de å utforske og ta sjanser. Disse barna vil ifølge Bowlby være godt tilpasset og vil kunne utnytte evnene sine på en god måte, uansett alder (Hart & Schwartz, 2009).

2.2.2 Tilknytning i barnehagen

I rammeplan for barnehagen påpekes betydningen av tilknytning, og den vektlegger at «barnehagen aktivt skal legge til rette for omsorgsfulle relasjoner mellom barn og personalet og for barna imellom som grunnlag for trivsel, glede og mestring» (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 19). For små barn er muligheten til å inngå i nære relasjoner svært viktig, derfor er tilknytningskvalitet i barnehagen av stor betydning (Drugli, 2018). Barna starter ofte i barnehagen ved 9 til 15 måneders alder. Dette er en periode hvor de er sårbare i forhold til adskillelse fra foreldre. Dermed blir det viktig at barnet får tid til å knytte nye relasjonsbånd til de voksne i barnehagen. Evertsen-Stanghelle viser til at barnet i oppstartsperioden må gis tid til å etablere relasjon til en trygg, sekundær tilknytningsperson i barnehagen (Evertsen-Stanghelle, 2018). Også Brandtzæg, Smith, & Torsteinson (2013) påpeker at tilknytning er noe som bygges opp over tid, og at det dreier seg om nærhet, tillit og emosjonell forpliktelse.

Barnets erfarte tilknytningsstrategi vil prege samspillet med de voksne i barnehagen. En trygg tilknytning i barnehagen vil sannsynlig kompensere for utrygg foreldre-barn tilknytning, og dermed bety en forskjell for barn med utrygg tilknytningserfaring (Pianta et al, 2003; Solheim, 2013). I møte med barna er det derfor viktig at de voksne klarer å se bak barnets atferd, og aktivt prøver å forstå hva barnet har behov for (Drugli og Onsøien, 2021). Evner ikke de voksne det, kan faren for at det oppstår samspillsvansker være stor og barnet vil kunne utvikle ustabile tilknytningsrelasjoner også i barnehagen (ibid).

Tidlig trygg tilknytning er ingen garanti for senere positiv utvikling, men ved at barnet inngår i nære tilknytningsrelasjoner i barnehagen vil man kunne bidra til å gi barnet sentrale beskyttelsesfaktorer, som kan gi positiv effekt også senere i livet (Drugli, 2018; Pianta, 1999).

Abrahamsen (2015) peker på at kvaliteten på relasjonene de yngste barna har med de voksne i barnehagen har stor betydning for barna. Negativ barnehagekvalitet med lite utviklingsstøtte i samspill mellom voksen og barn kan påvirke barns utvikling negativt. Barnehagen kan bidra til negativ utvikling dersom de ikke greier å møte et barns behov for tilknytning (Drugli, 2018). Derfor er det viktig at personalet i barnehagen skaper et miljø som fungerer som en trygg base for det enkelte barn i barnehagen. For å utvikle disse omsorgsfulle miljøene viser Evertsen-Stanghelle (2018) til viktige kvaliteter den voksne må være i besittelse av. De voksne må evne å gi sensitiv omsorg og samtidig vise glede over å være sammen med barnet. Voksne må være emosjonelt tilgjengelige og hjelpe barnet å sortere og sette ord på gode og vonde følelser. Voksne må evne å gå inn i gjensidig, positivt samspill. Det er også de voksnes ansvar å regulere verden for barnet gjennom at barnet gis mulighet til å utforske verden i eget tempo, men i samspill med voksne som gir tilpasset støtte (Evertsen-Stanghelle, 2018).

Barn som er trygt tilknyttet i barnehagen vil søke og ta imot trøst fra de voksne, de vil være nær og be om hjelp og støtt ved behov. De vil vise positive følelser i samspill og tilpasse seg de grenser som voksne setter (Broberg, Hagström og Broberg, 2014). Marty, Readick og Walters (2005) fant sammenheng mellom trygg voksen-barn tilknytning i barnehagen og barns regulering av følelser, oppmerksomhet, sosial kompetanse, reduserte atferdsvansker og gode relasjon til andre barn (referert i Drugli, 2017). Den samme undersøkelsen peker også på at trygg tilknytning gir positiv effekt for barna på skolen i forhold til god relasjon til lærerne og bedre faglige resultater.

Små barn vil oppleve flere overganger gjennom oppveksten. Kunnskap om tilknytningsatferd er viktig i disse situasjonene i forhold til å tolke barns uttrykk og kunne møte og støtte deres behov. Abrahamsen (2015) viser til at alle overganger vil forsterke tilknytningsatferden hos et barn. Begynnelser, avslutninger og overganger krever at de voksne møter barna på en trygg og beroligende måte. Å forberede barna og sette ord på det som skjer er viktig for å trygge dem i sårbare situasjoner. Hun hevder at personalet ofte strever med gjensidighet og emosjonell tilgjengelighet for barna i disse situasjonene, og de preges mer av relasjonsbrudd, lite forberedelse og uten reparasjon av relasjonen (ibid).

2.2.3 Mentalisering

Evnen til mentalisering knyttes nært opp til utvikling av trygge tilknytningsforhold og etablering av nære relasjoner. Det ses på som en medfødt evne, der barnet trenger voksnes hjelp for å aktivere og knytte det til egne følelser, opplevelser og samspill. Mentalisering er en relasjonell ferdighet som læres i tidlig samspill med omsorgsgivere og belyser viktige sider ved relasjonsdannelse. Det innebærer evne til å forstå andres mentale og følelsesmessige tilstand og tolke disse som meningsfulle ytringer (Abrahamsen, 2015). Killén beskriver mentalisering som «evnen til å kunne se seg selv fra utsiden og andre fra innsiden» (Killén, 2012, s. 49). Mentalisering sees dermed på som sentralt i evnen til å avpasse følelser og er en viktig faktor i evnen til selvvinnsikt og identitetsutvikling (Abrahamsen, 2015). Abrahamsen viser videre til at ved å forstå hverandre og skape gjensidig mening og kontakt, vil de mellommenneskelige båndene styrkes og det vil dannes varige relasjoner. Når omsorgspersonen møter barns emosjonelle opplevelser med innlevelse og forståelse, og samtidig setter ord på det som skjer, vil barnet lettere gjenkjenne og forstå sine egne og andres følelser og sinnstilstand. Gjennom en slik form for speiling og støttende tilbakemelding lærer barna å oppfatte følelser, gjenkjenne og snakke om dem. Barna vil også erfare at vanskelige følelser mildnes og går over når voksne toner seg inn og setter ord på det som skjer (Abrahamsen, 2015).

2.3 Transaksjonsmodellen

Når vi ser på relasjoner mellom voksen og barn er transaksjonsmodellen en sentral teori. I følge transaksjonsmodellen er all utvikling i individet påvirket av samhandling med omgivelsene (Sameroff, 2009), og jeg finner det derfor naturlig å synliggjøre modellen i denne oppgaven

Sameroff utviklet transaksjonsmodellen som et ledd i å forstå barns psykososiale utvikling. Modellen synliggjør hvordan barnets utvikling foregår i et kontinuerlig vekselspill mellom kjennetegn ved barnet og kjennetegn ved miljøet, og disse forholder seg til hverandre i et komplekst og dynamisk samspill over tid (Sameroff, 2009). Både barnet og miljøet er i stadig utvikling og forandring, og vil gjensidig tilpasse seg hverandre (Drugli, 2018). Mennesker har en genetisk medfødt utrustning som sammen med sosiale og kulturelle faktorer spiller inn på barnets utvikling. Dette innebærer at en ikke kan forstå barnet uten også å forstå miljøet

barnet opptrer i (ibid). Barnet blir sett på som en sentral aktør i egen utviklingsprosess ved at det påvirker og blir påvirket av miljøet det oppholder seg i (Sameroff, 2009). I samspill med foreldre eller voksne i barnehagen vil barnets uttrykk og signaler skape reaksjoner hos de voksne som igjen vil utløse nye reaksjoner hos barnet, og så videre. For eksempel vil utfordrende atferd hos et barn skape ulike reaksjoner i omgivelsene som igjen vil påvirke barnet. En slik forståelse innebærer at barnets atferd ikke kan løsrives fra konteksten de oppstår i, men at vanskene oppstår på grunn av gjensidige og komplekse påvirkninger av ulike faktorer over tid (Drugli, 2018).

Transaksjonsmodellen har et optimistisk utviklingssyn, ved et utgangspunkt i at endring og utvikling kan skje hele livet. Utvikling er ikke en kontinuerlig og stabil prosess, men det skjer endringer og reorganiseringer gjennom hele barnets oppvekst (Sameroff, 2009). Barn som har opplevd utfordringer og vansker i barndommen vil kunne leve et godt voksenliv dersom nye og gode relasjoner etableres. Dette viser til en tro på at det gjennom tidlig innsats er mulig å snu en skjev og uheldig utvikling hos små barn (Drugli & Onsøien, 2021).

Risiko- og beskyttelsesfaktorer og samspillet mellom disse er sentrale elementer i transaksjonsmodellen (Drugli, 2013). Barnets utvikling er på den ene siden forutsatt av medfødte biologiske egenskaper og på den andre siden av utviklingsfremmende og utviklingshemmende faktorer i omgivelsene. Kunnskap om risiko- og beskyttelsesfaktorer kan gi ansatte i barnehagen viktig kunnskap og forståelse for hvordan barns utfordringer utvikler seg og kan forebygges, og gir et bilde på noe av kompleksiteten i barns utvikling i samspill med omgivelsene. I følge Pianta (1999) kan barnehagen fungere som både en risiko- og beskyttelsesfaktor, alt etter hvordan tilpasningen mellom barn og barnehage fungerer.

2.3.1 Motstandskraft

Beskyttelsesfaktorer er med på å fremme motstandskraft og som kan føre til en positiv endring av barnets utvikling. Gode relasjoner blir pekt på som en sentral faktor for dette. Jeg vil i dette avsnittet se nærmere på begrepet motstandskraft.

Motstandskraft beskrives som en dynamisk kapasitet, som gjør at noen barn utvikler seg positivt selv om de opplever risiko og belastning (Drugli & Lekhal, 2018). En kombinasjon av beskyttende faktorer i barnet virker sammen med barnets miljø over tid og bidrar til barnets motstandskraft. Motstandskraft er ikke en konstant faktor som man har eller ikke har, men er

et samspill mellom barnets ressurser og den støtten som er tilgjengelig for barnet. Ressursene kan finnes i barnet selv eller i systemene rundt (Drugli & Onsøyen, 2021). Gode relasjoner blir løftet frem som den viktigste enkeltfaktoren for å fremme motstandskraft. Masten (referert i Drugli og Onsøyen, 2021) hevder at trygg tilknytning og gode relasjoner i tidlig barndom vil kunne fungere som en ressurs som fremmer robusthet og motstandskraft, og som kan gi ringvirkninger opp i voksen alder. Center of the Developing Child at Harvard University (2017) viser til at gode relasjoner fremmer robusthet og motstandskraft hos barna som vil vare livet ut. Dette samsvarer også med forskningslitteratur som fremhever at robusthet er viktig for å tåle livets utfordringer (Killén, 2012).

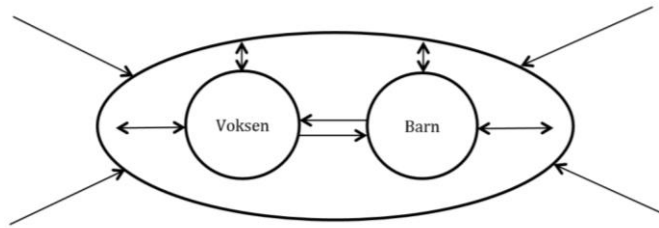
2.4 Relasjonsteori

Det sentrale temaet for denne oppgaven er relasjonens betydning for barn på småbarnsavdelingen. I dette kapitlet gjøres det rede for ulike aspekter rundt voksen-barn relasjonen.

2.4.1 Piantas modell for voksen-barn relasjon

Denne studien har et sosiokulturelt perspektiv på læring og utvikling. Gjennom en tilnærming der interaksjonen er en vesentlig faktor for barns utvikling og læring, er det naturlig se på Pianta sin forståelse av relasjoners betydning i en voksen-barn interaksjon. Pianta sitt perspektiv tar utgangspunkt i tilknytningsteori og et systemteoretisk perspektiv på læring og utvikling (Pianta, 1999; Pianta & Stuhlman, 2004).

Pianta (1999) og senere Pianta, Hamre og Stuhlman (2003) utviklet en systemteori som beskriver prosesser som er involvert i en voksen-barn relasjon. Utgangspunktet for teorien er at mennesket omgir seg med og påvirkes av ulike systemer som griper inn i hverandre. Dette er satt inn i en modell som beskriver den dyadiske relasjonen mellom voksen og barn. Relasjoner innebærer komplekse prosesser som involverer flere komponenter, og som gjenspeiler de ulike sidene ved en relasjon. Relasjon oppstår ikke bare i de interne samspillet mellom voksen og barn, men har med seg elementer og påvirkning fra flere ulike kilder. Det presiseres at relasjon er et resultat av det dynamiske, gjensidige samspill mellom de involverte individene over lang tid og et stort antall hendelser (Pianta, 1999).

En konseptuell modell av voksen-barn relasjon (Pianta, 1999; Pianta et al., 2003, s.206).

Figur 1 viser det dyadiske samspillet mellom voksen og barn, og hvordan relasjoner utvikles i samspill mellom disse. Hovedkomponentene i modellen er: a) Egenskaper ved de to individene, b) Hvert individs representasjon av relasjon, c) Prosesser hvor informasjon utveksles mellom individene og d) Ekstern påvirkning (Pianta, 1999; Pianta et al., 2003).

Modellens store ovale sirkel viser representasjonen de to impliserte individene, voksen-barn, har av den aktuelle relasjonen (Pianta, 2006; Pianta et al., 2003).

a) Egenskaper ved de to individene beskrives gjennom de to små sirklene, voksen og barn. Individuelle kjennetegn som temperament, personlighet, selvoppfattelse, tro på egen mestring, kjønn og alder vil påvirke relasjonen. Også faktorer knyttet til individenes utviklingshistorie og tidligere relasjonserfaringer vil spille inn (Pianta, 2006; Pianta et al., 2003).

b) Hvert individs representasjon av relasjon illustreres med pilene som går mellom voksen-barn sirklene og representasjonen. Det kan være de følelser og den tro som har blitt lagret om en relasjon og som guider følelser, oppfatning og atferd i den aktuelle relasjonen (Pianta et al., 2003). De mentale representasjoner er åpne systemer som kan endres ved nye erfaringer. En voksen sin representasjonsmodell av relasjonen med barnet er preget både av den voksne sine egne erfaringer, fra eksempelvis oppvekst og yrkesliv, og tidligere samspillopplevelser med barnet (ibid).

c) Prosesser hvor informasjon utveksles mellom individene beskrives gjennom pilene mellom voksen-barn sirklene. Det dreier seg om kommunikasjon og atferd. Gjensidig informasjonsutveksling og tilbakemelding og hvordan dette tolkes av individene er sentralt. Pianta påpeker at kommunikasjonsns uttrykk er viktig for relasjonen, ved at eksempelvis kroppsspråk, tonefall og holdning kan formidle mere informasjon i konteksten, enn selve atferdsinnholdet (Pianta, 2006). Kvaliteten på relasjonen er ikke bare et uttrykk for hva som blir gjort av den voksne eller barnet, men også hvordan ting blir gjort i relasjon til hverandre (Pianta, 1999).

d) *Ekstern påvirkning*. Pilene som peker inn mot representasjonen beskriver den eksterne påvirkningen av relasjonen, både fra nær sosial kontekst og på et overordnet samfunnsplan (Pianta, et al., 2003). Faktorer som familie, personlige liv og erfaringer, strukturelle og prosessuelle faktorer vil kunne spille inn på relasjonen. Barnehagens kultur og klima eller regelverk vil være med på å påvirke barn-voksen relasjonen (Pianta, 1999; Pianta et al., 2003).

Modellen påpeker at relasjonen er asymmetrisk, der barnet er det mindre modne systemet. Det er den voksne som gjennom sin rolle og modenhet får det største ansvaret for kvaliteten i relasjonen (Pianta, 1999; Pianta, 2006; Pianta et al., 2003). Sett i lys av voksen-barn relasjonen i barnehagen gir modellen en innsikt i den voksnes ansvar for å opprettholde og videreutvikle relasjonen. Samtidig understrekes det at relasjonen er et resultat av gjensidighet og at barnet med sine erfaringer og egenskaper, i samspill med de voksne vil påvirke relasjonene som oppstår (Pianta, 1999).

Et vesentlig poeng er at når en retter fokus mot voksen-barn systemet, vil den voksnes vurderinger av barnet være relasjonelt, i motsetning til å rette oppmerksomhet direkte på barnets atferd. Pianta hevder at barnet påvirkes av et større system og dermed må barnets vansker ses i sammenheng med det store systemet (Pianta, 1999). Dette gjør at hele systemet må endres for at barnet skal få nye erfaringer som igjen vil føre til at barnet som system, tilpasser seg. Den viktigste faktoren vil dermed være relasjonene med andre systemer, spesielt de nære. Disse nære relasjonene har stor påvirkning på dannelsen av mønster for atferd, fordi gjentakelse over tid vil være en viktig faktor. Mønstrene er viktig ved at de danner grunnlag for andre og senere relasjoner barnet får, og vil påvirke barnets utvikling (Pianta, 1999).

2.4.2 Voksen-barn relasjoner

Gode voksen-barn relasjoner kan beskrives på mange måter, men kjennetegnes av at den voksne respekterer og anerkjenner barnet, viser det tillit, gir positiv bekreftelse og støtter opp om barnets initiativ. I en god relasjon vil den voksne møte barnet med empati, forståelse og toleranse er også avgjørende i denne sammenheng (Drugli 2017; Pianta, 1999). Sensitive voksne fremheves som en vesentlig faktor for å etablere en trygg og stabil relasjon (Lippard, La Paro, Rouse & Cosby, 2017; Lunde, 2018; Pianta, 1999). Sensitivitet handler om å være mottakelig for barns innspill, fange opp barns subtile signaler og være var på deres

følelsesuttrykk. En sensitiv voksen vil hjelpe barnet med å regulere følelsene sine (Lunde, 2018).

Anerkjennelse er et annet sentralt begrep i en gode relasjoner. Å anerkjenne innebærer å forstå, se, verdsette og bekrefte den andre (Schibbye & Løvlie, 2017). Abrahamsen (2015) refererer til Honneth (2007) som hevder at anerkjennelse er helt avgjørende for oss mennesker og for vår identitsutvikling. Gjensidighet i samspill med våre nære relasjoner er med på å danne vår selvtillit og vår respekt for oss selv. Dersom en slik gjensidig anerkjennelse mangler over tid, vil det kunne få alvorlige følger for vårt selvilde. I barnehagene vil dette handle om å se hvert barn som det er og møte det med respekt og tillit for deres egne opplevelser (Drugli & Lekhal, 2018). Det handler om å anerkjenne deres indre opplevelser og ikke det de gjør, eller presterer. For små barn er anerkjennelse spesielt viktig fordi deres selvoppfatning er under utvikling (Schibbye & Løvlie, 2017). Killén (2012) peker på at anerkjennelse innebærer at en som voksen må være der hvor barnet er følelsesmessig. Det krever at en lytter til barnet og spiller det ut ifra den forståelsen en har. Dette krever innlevelse fra den voksne slik at man klarer å tolke og respondere på følelsen barnet viser.

Relasjonsbygging er en kontinuerlig prosess som er i stadig utvikling, der partene i relasjonen over tid vil lære hverandre å kjenne og forstå hverandre. Når man begynner å stole på hverandre vil en lettere kunne uttrykke meninger og følelser, en vil tørre å gi slipp og vise mere av seg selv, og relasjonen vil oppleves som stabil og trygg (Drugli, 2012). Ut i fra dette kan en forstå at det tar tid å etablere en solid og god voksen-barn relasjon der begge parter opplever relasjonen som gjensidig (Pianta, 1999). Relasjoner mellom voksne og barn vil kunne variere i natur og kvalitet, og vil kunne karakteriseres som nær og kjærlig, fjern og formell eller konfliktfylt (ibid).

2.4.3 Relasjonskompetanse

Å kunne ta barnets perspektiv er en viktig ferdighet i arbeidet med å etablere trygg og god relasjon. Dette gjøres gjennom å lytte etter dybden av det et barn sier, etter det som ligger bak ord og handling, for å få tak i barnets egentlige mening og intensjon. Evnen til å lytte avhenger av den enkeltes mentaliseringsevne, sin egen tilknytningserfaring og den erfaring en selv har med sensitive voksne i egen oppvekst (Killén, 2012). Killén peker på at å kunne ta barns perspektiv er en viktig forutsetning for relasjonskompetanse. Relasjonskompetanse er i

følge henne en vesentlig ferdighet som barnehagelærere og andre som jobber med barn burde ha, da det er gjennom relasjoner en vil kunne støtte barnet i utviklingen (Killén, 2012).

Relasjonskompetanse i denne sammenheng innebærer at den voksne er til stede følelsemessig for barnet. Ferdigheter som å lytte til barnet, speile det og vise forståelse for barnets situasjon er viktig. Dette vil anerkjenne barnet og barnet vil føle seg forstått og respektert (ibid). Killén er opptatt av relasjonskompetanse som en forutsetning for at voksne skal kunne ta vare på trygg tilknytning i barnehagen (Killén, 2012).

Det sentrale i en god relasjon handler om å ha ferdigheter til kommunisere og samhandle med andre hevder Nordahl, Sørli, Manger & Tveit (2012). For å kunne møte barn med ulike emosjonelle uttrykk på en god måte er det en forutsetning at barnehagelæreren besitter disse ferdighetene. Eksempelvis vil barn som utfordrer ha behov for å møte voksne som viser forståelse for at barnet oppfører seg som det gjør og som samtidig evner å gå inn i en nær relasjon. Pianta (1999) løfter i den sammenheng betydningen av at de voksne kjenner barnet og kan se bak barnets atferd. Når et barn utfordrer med sin atferd er det spesielt viktig at den voksne har kunnskap og forståelse for barnets uttrykk og møter barnet med aksept og varme. Gjennom å legge til rette for god struktur og rammer for regulering av barns atferd, vil de voksne støtte og hjelpe barn som står i utfordrende situasjoner. Viser ikke den voksne forståelse for barnets atferd vil den voksne kunne føle seg avvist og videre ta avstand fra barnet (Drugli 2014).

Det vises til at de barna som trenger den gode relasjonen mest, kan være barn det er vanskelig å etablere trygg og nær relasjon til (Pianta, 1999; Sabol og Pianta, 2012). Når et barn viser utfordrende eller avvisende atferd er det særdeles viktig å jobbe for å forbedre forholdet. Det er derfor viktig at relasjonen bygges på et positivt grunnlag. Ved å ha en god relasjon i bunn, vil utfordringer som barnet viser i hverdagen kunne løses på et lavt konfliktnivå. (Pianta, 2006). Gjennom gode relasjoner skapes trygg tilknytning, og dette påvirker barn i risikozonen for problematferd (Pianta, 1999). Det vises til at gode relasjoner fører til trivsel og er med på å forebygge fremtidige samspill- og atferdsvansker hos barnet (Drugli, 2017). Nordahl et al., (2012) viser til at voksne som har gode relasjoner med barn og unge opplever mindre atferdsproblemer enn voksne uten disse relasjonene.

2.4.4 Betydning av relasjonskvalitet

Hvordan den voksne vurderer barnet vil være et resultat av konteksten atferden utspiller seg i samt den voksnes verdier, holdninger og erfaringer (Hamre, Pianta, Downer & Mashburn, 2008). Veletablerte relasjoner vil bidra til å gjøre vanskelige og utfordrende situasjoner løsningsorienterte og overkommelige, fordi en solid relasjon vil tillate det. Pianta (1999) er opptatt av at den voksne evner å vurdere hvilken relasjon den har til barnet, og hvordan man kan bruke relasjonen til å påvirke barnets liv. I denne sammenheng handler det om evne til å stå opp for relasjonen dersom kvaliteten ikke er tilfredsstillende. Ansvar ligger hos den voksne og denne må ta tak dersom relasjonen bør endres. Lund (2012) påpeker at dersom voksne i barnehagen strever med å oppnå kontakt og god relasjon med et barn, må den voksne gå i seg selv, søke hjelp og veiledning, for å finne løsning på dette. I følge Lund er det alltid den voksne som har ansvar for at det bygges gode relasjoner og at samspillet oppleves som trygt og godt for barna (ibid). Dette støttes av Sabol og Pianta (2012) som hevder at den voksne har ansvar for kvaliteten på relasjonen, uavhengig om det er barn som trenger trøst og støtte, eller om de fryder seg sammen i felles gode opplevelser.

Forholdet mellom voksen og barn blir sett på som det viktigste kvalitetskriteriet i barnehagen (Brandstulien et al., 2015). Samtidig pekes det på at kvaliteten på voksen-barn relasjonen er den viktigste faktoren for trivsel, læring, motivasjon og atferd (Drugli, 2012; Sabol & Pianta, 2012). Drugli (2017) hevder at effekten av gode relasjoner både på kort og lang sikt er godt dokumentert. Kvaliteten på relasjonen barn har til de voksne i barnehagen vil dermed ha betydning for hvordan barnet får det fremover. Vi finner blant annet forskning som viser at kvalitet i voksen-barn relasjonen har positiv betydning for barns språkutvikling og sosial kompetanse allerede fra barna er små (Lekhal et al., 2016). La Paro, Williamson & Hatfield (2014) viser til lavere nivå av atferdsvansker hos barn som erfarer god samspillskvalitet i barnehagen. Forskning viser også at for barn med ulike sårbarheter vil kvalitet i barnehagetilbudet være spesielt viktig (Brandlistuen et al., 2015; Lekhal et al., 2016; Solheim, 2013). Det legges blant annet vekt på at hvis barnehagen skal være en forebyggende arena er det spesielt viktig at den har god kvalitet. Det påpekes at ansatte med høy kompetanse må være tett på barna slik at de raskt kan fange opp behov og tilrettelegge tilbudet på en god måte. Personalet og deres kompetanse blir også trukket fram som barnehagens viktigste ressurs (Brandlistuen et al., 2015; Lekhal et al., 2016; Solheim, 2013).

2.4.5 Relasjon i barnehagen

Gjennom en barnehagedag inngår barnet i mange relasjoner, både med andre barn og med voksne. Fokuset i denne oppgaven er på voksen-barn relasjonen, og i den sammenheng vil barnet erfare flere daglige samspillssituasjoner der viktige relasjonserfaringer dannes. Disse settingene er verdifulle for barnet og vil gi mulighet til å prøve ut ulike utviklingsfunksjoner som tilknytning, utforskning, lek og mestring (Pianta, 1999).

For de yngste barna i barnehagen er det spesielt viktig at personalet har evner til å etablere trygge relasjoner preget av nærhet, omsorg og tilknytning. Gjennom at de voksne viser umiddelbar og hensiktsmessig respons på barnas signaler vil barna føle seg sett, forstått og ivaretatt (Drugli, 2018). De voksne i barnehagen er den viktigste ressursen for å skape et godt utviklingsmiljø for barna og det er de voksnes samspill med barn som gir barnehagen konkret innhold og kvalitet (Drugli, 2017).

Relasjoner som et barn inngår i som er rimelig stabile, vil legge et grunnlag for videre utvikling og ha betydning for hvordan barnet fungerer og trives her og nå. Jo tryggere og bedre en relasjon barnet har til en voksen, desto større positiv betydning har relasjonen for barnet. Gode relasjoner bør ligge som et sentralt fundament for arbeidet i barnehagen. Ifølge Pianta (1999) er relasjoner selve nøkkelen til gode samspills- og læringsmuligheter. Gode relasjoner til signifikante andre, som eksempelvis voksne i barnehagen, har betydning for barnets sosiale, emosjonelle, kognitive og språklige utvikling, og kan virke både kompenserende og forebyggende. Dette gjelder særlig for barn som har relasjoner til voksne som er preget av å være «fattige» eller konflikthfulle (Pianta, 1999).

Drugli (2017) refererer til Lynch & Cicchetti (1996) som i sin forskning fant at positive relasjoner mellom voksne og barn i barnehagen øker den voksnes motivasjon for å være sammen med barnet. De hevder at i et slikt positivt samspill vil den voksne oppleve det tilfredsstillende å tilbringe tid med barnet. Dette fører videre til at barn som opplever slike nære, gode relasjoner, utviser mere positiv atferd, enn der voksen-barn relasjonene er av mere negative karakter. Denne investeringen vil dermed være en måte å forebygge senere samspills- og adferdsvansker hos barn.

Drugli peker også på at barn som er godtatt og akseptert hos de voksne i barnehagen har bedre utgangspunkt for å få venner og å ha noen å leke med (Drugli, 2017). Disse barna blir også bedre likt av andre barn. Dette viser at de voksne blir referanseramme for hvem barna velger

som lekekamerater. Det er også gjort studier som viser at barn har sluttet å avvise andre barn etter at de voksne har startet å fremsnakke og gjøre hyggelige ting med det aktuelle barnet (Drugli, 2017). Dette synliggjør de voksnes mulighet og ansvar for å sikre inkludering og fellesskap ved å sørge for å etablere positive og inkluderende relasjoner.

Hamre & Pianta (2001) viser til at positive følelser i miljøet, som smil, begeistring og latter har mye å si for barns opplevelse av velvære. Felles gode opplevelser og positivt klima i barnehagen bidrar til barns opplevelse av tilhørighet og emosjonell trygghet, som igjen bidrar til sunn utvikling.

2.4.6 Gode relasjoner fremmer læring

Når den grunnleggende tryggheten er etablert kan barnet konsentrere seg om å leke og utforske, finne venner og skape vennskap (Lunde, 2018). I en god relasjon vil den voksne stimulere til kognitiv utvikling gjennom å motivere barnet for utforskning og nysgjerrighet (Drugli 2017; Pianta, 1999). Drugli (2017) er opptatt av at voksen-barn relasjonen i seg selv ikke er nok, men relasjonen må fylles med et innhold. Dette støttes av Lekhal et al. (2016) som viser til at trygghet i seg selv ikke er nok for at et barn skal lære, men at læring også krever god stimulering. I denne sammenheng peker Evertsen-Stanghelle (2018) på at barns behov for trygghet og omsorg ikke må sees på som et konkurrerende behov til læring. Hun hevder at dersom man er opptatt av læring og utvikling bør man også være opptatt av barns behov for trygghet og gode relasjoner. Barn lærer mer og bedre sammen med voksne de liker, og gode relasjoner fremmer motivasjon til å stå i prosesser som omhandler problemløsning og læring. Det er også bevist at barn samarbeider bedre med voksne de har en god relasjon til. Gode relasjoner frigjør kapasitet og glede til utforskning og læring, og barn som føler seg sett og verdsatt er mere mottakelig for ny kunnskap (Drugli, 2012; Drugli, 2017).

Pianta (1999) viser til Vygotskij`s proksimale utviklingssone og hevder at kvalitet på relasjonen skaper soner som er mer eller mindre funksjonelle når det gjelder barns læring og utvikling. I solide relasjoner vil barn søke hjelp og støtte når de trenger det, også i de situasjonene som oppleves utfordrende for barnet. Barnet vil i en trygg relasjon kunne anvende hjelpen og støtten de får på en adekvat måte (ibid).

2.5 Relasjoners betydning for forebygging og tidlig innsats

Gode relasjoner som etableres tidlig i et barns liv har ifølge Drugli (2017) en viktig forebyggende funksjon ved at de på ulike måter setter barnet i stand til å takle utfordringer og belastninger som barnet står overfor.

Forebygging handler om å komme inn med tiltak før problemer oppstår (Hagtvatn & Horn, 2012). Målet er å komme en negativ utvikling i forkjøpet. Ogden (2015) og Tremblay (2010) viser til at det er lettere å korrigere avvikende utvikling mens barna er små, og at tiltak mot ulike vansker har større effekt jo tidligere man setter inn disse.

Forebygging beskrives av Lyngseth (2018) på tre nivåer, der det første nivået handler om primær- eller allmennforebyggende tiltak. Dette er tiltak som rettes mot alle i en barnegruppe, og er tiltak innenfor det ordinære barnehagetilbudet. Nivå to kalles for sekundærforebyggende tiltak. Dette er tiltak som rettes mot de som er i risiko eller har begynnende skjevutvikling. Det tredje nivået er tertiærforebyggende tiltak og omhandler tiltak som rettes mot de som allerede har utviklet større problemer.

I rammeplan for barnehagen står det relativt lite om forebygging, men det påpekes at «Barnehagen skal ha en helsefremmende og forebyggende funksjon og bidra til å utjevne sosiale forskjeller» (Kunnskapsdepartementet, 2017 s. 11). Forebyggende arbeid handler om å gi et godt allmennpedagogisk tilbud til alle barn og et tilpasset tilbud til barn i risikozonen eller barn som har behov for ekstra støtte (ibid).

Når det gjelder barnehagen som et universelt og helsefremmende tiltak, viser forskning at spesielt voksen-barn relasjon er av stor betydning. (Engvik et al., 2014, Lekhal et al., 2016). Ved at voksne er villige til og fleksible nok til å møte alle barn på gode måter og tilpasse seg barnets temperament og karakteristika, vil barnehagen fungere som forebyggende også på dette området (Lekhal et al., 2016). Forebygging er viktig både for barnet selv og for familien, men også for samfunnet som helhet (ibid).

I «Tett på – tidlig innsats og inkluderende fellesskap i barnehage, skole og SFO», fremheves forebygging som en sentral del av tidlig innsats. Tidlig innsats forklares som et godt pedagogisk tilbud fra tidlig småbarnsalder, hvor barnehager og skoler arbeider for å forebygge utfordringer. Det forutsetter at det settes i verk tiltak umiddelbart når utfordringer avdekkes (Kunnskapsdepartementet, 2019, s.12). I følge Lekhal et al. (2016) er tidlig innsats det tiltaket som har vist seg å være mest virk somt med tanke på å styrke barns utvikling, og et av de

viktigste tiltakene for å sikre tidlig innsats er å styrke det allmennpedagogiske tilbudet i barnehagen. For å oppnå dette pekes det på å forbedre kvalitet på det ordinære, pedagogiske barnehagetilbudet gjennom blant annet å sørge for at barna etablerer gode relasjoner og trygg tilknytning (Kunnskapsdepartementet, 2009; Kunnskapsdepartementet, 2020).

Hamre og Pianta (2001) konkluderte i sine studier med at gode voksen-barn relasjoner i barnehagealder gir positive erfaringer og effekt som gir ringvirkninger opp i skolealder. Studien peker også på at kvalitet på tidlige voksen-barn relasjoner kan kompensere for senere vansker, noe som støtter opp om betydning av forebyggende arbeid og tidlig innsats. Drugli (2017) viser til at for barn i risikogrupper vil positive relasjoner i barnehagen kunne bidra til å forebygge negativ utvikling. Hun hevder også at for barn som har opplevd utfordringer vil gode relasjoner med nære voksne, har en reparerende effekt. Barn med denne type relasjon til voksne vil komme seg raskere etter vanskelige opplevelser (ibid).

3.0 METODE

I dette kapitlet vil jeg synliggjøre det metodiske bakteppet for studien. Først vil det bli gjort rede for forskningstilnærming og metodiske valg. Videre beskrives kvalitativt forskningsintervju, valg av informanter, intervjuguide, forberedelser og gjennomføring av undersøkelsen. Det vil så bli gjort rede for bearbeiding og analyse av datamaterialet. Til slutt i kapitlet gis det en vurdering av studiens forskningsetiske tilnærminger samt en vurdering av studiens troverdighet.

3.1 Kvalitativ tilnærming

Det er ulike måter å søke forståelse på når en skal forske innenfor et felt. I følge Thagaard (2018) har det vitenskapelige ståstedet betydning for hvordan en forsker søker informasjon. Denne informasjonen vil danne grunnlag for den forståelsen som senere trer frem.

Forskning skiller tradisjonelt mellom kvalitativ og kvantitativ forskning. Ifølge Bryman (2016) er kvantitative metoder opptatt av å studere sammenhenger og årsaker mellom en eller flere ulike fenomener ved å bruke tall og statistikk. Kvalitativ forskning er opptatt av hvordan noe sies, gjøres, oppleves, fremstår eller utvikles (Kleven & Hjordemaal, 2018). Man interesserer seg for å identifisere og beskrive kvaliteter i ulike sosiale fenomener, og dataene som innhentes er skriftlig eller muntlige kilder som gir forskeren tolkninger gjennom ord (Nyeng, 2018). Kvalitative metoder søker etter å gå i dybden, de sier mye om lite.

Valget av metode skal ifølge Kvale og Brinkmann (2015) gjøres på bakgrunn av forskningsspørsmålet som er reist. Metoden vil bli veien til målet, og det er problemstillingen som bør bestemme metoden. I denne studien er problemstillingen: *Hvilke tanker og erfaringer gjør barnehagelærere seg om betydningen av voksen – barn relasjon på småbarnsavdelingen?* Gjennom å nærme meg barnehagelærernes tanker, refleksjoner og erfaringer knyttet til studiens tema, søker jeg en forståelse av deres forståelse rundt det aktuelle tema. Dermed ble det naturlig å velge en kvalitativ tilnærming for å få svar på mitt forskningsspørsmål. Sentralt i den kvalitative forskningsmetoden er å oppnå en forståelse av de sosiale fenomener vi studerer, og dermed knyttes de kvalitative metodene til hermeneutikken som en fortolkende teori (Thagaard, 2018).

3.1.1 Hermeneutisk tilnærming

I arbeidet med å analysere og bearbeide datamaterialet har jeg valgt en hermeneutisk tilnærming. Hermeneutikken er en vitenskapsfilosofisk tradisjon som opprinnelig var knyttet til fortolkning og analyse av bibelske tekster (Kvale & Brinkmann, 2015). Målet var å oppnå en gyldig forståelse av meningen i teksten (Thagaard, 2013, s. 41). Hermeneutikken har etter hvert utviklet seg og fått et videre virkefelt. En hermeneutisk tilnærming legger vekt på at fenomener kan tolkes på flere nivåer og forskeren er opptatt av å finne en dypere mening enn det som umiddelbart er innlysende. Kvale & Brinkmann viser til at det handler om å fortolke og forstå. Det finnes ikke bare en sannhet, men ulike fenomen som kan tolkes på ulike nivåer (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 33).

Sentralt i hermeneutikk er hvordan forståelse oppstår og utvikler seg. Et grunntrekk ved å være menneske handler om å forstå den verden vi lever i, og hvordan forståelse preges av vår historiske og sosiale verden og av kultur og tradisjoner (Krogh, 2014). «Enhver forståelse forutsetter en annen, forutgående forståelse» (Krogh, 2014, s. 49). Vi vil hele tiden ha en eller annen forforståelse av situasjonen vi befinner oss i. Hermeneutikken betegner dette som fordommer. I følge Gadamer er fordommer de erfaringene, erkjennelsene og den kunnskapen vi har om det vi skal gå i dialog med. (Gadamer, 2010). Fordommer blir i denne sammenheng ikke sett på som noe negativt, men en nødvendig ressurs for å oppnå forståelse. Dermed blir fordommene et element i prosessen som leder oss fremover ((Krogh, 2014). Et annet sentralt begrep i denne sammenheng er «forståelseshorisont» som beskrives som summen av alle våre tidligere erfaringer, våre fordommer, og som utgjør vårt ståsted. Vår forståelseshorisont er i stadig endring og det dannes nye subjektive forståelser i møte med ny erfaring og informasjon. Dette gjør at vi som forskere alltid må forholde oss til konteksten fenomener opptrer i, da det i hermeneutikken er en grunntanke om at fenomener bare er meningsfulle i den konteksten de opptrer i (Brottveit, 2018). Tolkning av fenomener avhenger av hvordan konteksten fortolkes og motsatt, og helheten vil fortolkes ut ifra hvordan enkeltdelene fortolkes (Brottveit, 2018, s. 34). Målet blir å oppnå en gyldig forståelse av meningen med fenomenet (Thagaard, 2018). Sett i lys av dette kan tolkning og forståelse av intervjuetekster ses som en dialog mellom forsker og tekst, hvor forskeren retter oppmerksomheten mot den meningen teksten formidler (Thagaard, 2018, s. 37).

Denne tanken om tolkning og forståelse kan sees som en sirkelprosess der forståelse av teksten blir påvirket av forskerens fordommer og forforståelse. Ifølge Krogh vil forskerens

forståelse av teksten virke tilbake på forskerens opplevelse av seg selv og sin egen historiske kontekst (Krogh, 2014). Det oppnås en forbindelse mellom det forskeren skal fortolke, forskerens forforståelse og sammenhengen teksten forstås i. Det vil da være mulig å finne en dypere mening i det intervjuet forteller, gjennom å settes meningene i en sammenheng eller helhet. Denne vekselvis forståelse av at enkelte deler sees opp mot helheten samtidig. Denne vekselvirkningen er en nødvendig prosess for å oppnå en dypere forståelse for det materialet en skal fortolke (Kvale & Brinkmann, 2015, s.204).

3.1.2 Forforståelse

I hermeneutisk tilnærming vil en kunne tolke ett og samme fenomen på ulike måter og på flere nivåer, og utgangspunktet er at all forståelse bygger på forforståelsen av fenomenet (Thagaard, 2018). Det er derfor viktig at forskeren tydeliggjør sin egen forforståelse for leseren, noe som vil bli gjort i det følgende.

Sentralt i hermeneutikken er altså at vi forstår noe på grunnlag av visse forutsetninger. En forsker vil derfor alltid bringe med seg en forforståelse inn i et prosjekt (Kleven & Hjordemaal, 2018, s 170). Forforståelse vil være nødvendig når vi skal fortolke et meningsfullt fenomen fordi vi må starte med en grunnleggende ide om hva vi skal se etter. Vår forforståelse er farget av de forventninger og virkelighetsoppfatninger vi har med oss når vi går inn i arbeidet. Forforståelse handler om de erfaringer, antakelser, faglig og teoretisk perspektiv forskeren har ved prosjektets start. Gadamer (2010) viser til at enhver forståelse må skje ut fra det erfaringsgrunnlaget man til enhver tid besitter, uten forforståelse har vi ingen forståelse.

Når jeg som forsker skal forsøke å oppnå en innsikt i *barnehagelærernes tanker og erfaringer om betydningen av voksen-barn relasjon på småbarnsavdelingen* preges dette av min forforståelse. Den kunnskap og kompetanse jeg bringer med meg inn vil påvirke måten jeg oppfatter og tolker det som skal undersøkes. Min interesse for temaet og den erfaringen jeg har fra arbeid i barnehagen vil sette sitt preg på forskningen. Thagaard (2018) hevder at å ha kjennskapet til miljøet en forsker i både kan være en styrke og en begrensning. Hele prosessen med denne masteroppgaven vil dermed bære preg av min egen forforståelse, opplevelser og historie, fra valg av tema og frem til drøfting og konklusjon. Mitt valg av teori og hvordan jeg oppfatter og tolker denne teorien i lys av egne erfaringer, utdanning og praksis vil påvirke min

studie. Dette vil også prege prosessen når jeg skal tolke og analysere informanternes svar, og sette disse i en større sammenheng.

Kleven og Brinkmann (2015) hevder at forforståelsen vår kan hindre at vi ser nye og tidligere ukjente aspekter ved vår forskning og dette må jeg som forsker være bevisst på. Det er derfor viktig at jeg er kjent med mine egne personlige forhåndsoppfatninger før datainnsamling og presentasjon av resultater.

3.2 Kvalitativt forskningsintervju

Ettersom formålet med denne studien er å få et innblikk i *barnehagelærernes tanker og erfaringer om betydningen av voksen-barn relasjon på småbarnsavdelingen* ble kvalitativt forskningsintervju et hensiktsmessig valg. Ifølge Kvale & Brinkmann (2015) har det kvalitative forskningsintervjuet som mål å forstå verden fra intervjuobjektets side og få frem betydningen av deres opplevelser og erfaringer av verden. I et kvalitativt forskningsintervju er strukturen lik dagligdagse samtaler, samtidig som at det involverer en bestemt metode og spørreteknikk (Kvale & Brinkmann, 2015). Målsetningen er å få så presise beskrivelser som mulig av hva mennesker har opplevd. Disse beskrivelsene blir videre utgangspunkt for å tolke betydningen av de fenomenene som intervjuobjektet beskriver, dens erfaringer og opplevelser av verden. Det kvalitative forskningsintervjuets mål er altså å innhente erfaringer og opplevelser fremfor vitenskapelige forklaringer. Forskeren har i de fleste tilfeller enerett på å fortolke det som blir sagt og hva informantene egentlig mente. I hermeneutisk tradisjon, som er beskrevet som læren om fortolkning av tekster, er det nettopp fortolkningen som skal til for å oppnå en allmenngyldig forståelse av hva teksten egentlig betyr (Kvale og Brinkmann, 2015).

3.2.1 Semistrukturert intervju

Semistrukturert forskningsintervju er inspirert av fenomenologien der hermeneutikken blir vektlagt gjennom et bevisst fokus på å skape mening gjennom fortolkning (Kvale og Brinkmann, 2015). For å få svar på mitt forskningsspørsmål er det derfor hensiktsmessig å velge semistrukturert intervju. Denne formen for intervju brukes ifølge Kvale og Brinkmann (2015) når temaer fra dagliglivet skal forstås ut fra intervjupersonens egne perspektiv, ved å

innhente beskrivelser av intervjupersonens livsverden og fortolkninger av meningen med de fenomener som beskrives. Intervju kan struktureres i større eller mindre grad. Det semistrukturerte intervjuet er ifølge Thagaard (2018) en blanding av det strukturerte og ustrukturerte intervjuet. Temaene i det semistrukturerte intervjuet er fastlagt på forhånd, men rekkefølgen på spørsmålene kan bestemmes underveis. I tillegg er det rom for å supplere med tilleggsspørsmål for å kunne innhente mer utfyllende informasjon fra informantene. På bakgrunn av informantenes svar vil en slik fleksibel struktur på intervjuet kunne åpne opp for nye spørsmål. Det vil også gi informantene mulighet til å snakke fritt og åpent om sine tanker og erfaringer.

3.2.2 Utvalg av informanter

I kvalitative studier ønsker en å få fatt i de gode eksemplene fra praksisfeltet, dermed er det viktig med et hensiktsmessig utvalg av informanter, et strategisk utvalg (Thagaard, 2018). Et strategisk utvalg gjøres ved at informantene velges ut fra kvalifikasjoner eller egenskaper som er strategiske for studiens problemstilling og teoretisk perspektiv (ibid). Denne studien benyttet seg av et strategisk utvalg der intervjudeltagerne ble valgt ut på bakgrunn av utdanning og stilling i barnehagen. Fokuset i studien har vært på de som jobber med de yngste barna. Utvalget ble derfor begrenset til barnehagelærere som jobber på småbarnsavdeling.

Proessen med å skaffe informanter startet ved at jeg kontaktet flere i mitt nettverk som kom med forslag til aktuelle barnehager som kunne kontaktes. Noen av disse barnehagene hadde jeg kjennskap til fra før. Dette endte i at jeg kontaktet styrere i åtte ulike barnehager, både kommunale og private, med forespørsel om de hadde aktuelle kandidater som kunne tenke seg å være informanter. Jeg fikk positiv respons fra fem av styrerne og mottok kontaktinformasjon til de respektive barnehagelærerne. En barnehagelærer ble rekruttert gjennom en styrer som selv ikke hadde en aktuell informant, men som satte meg i kontakt med vedkommende. Denne måten å skaffe informanter på kalles snøballmetoden. Ulempen med denne metoden kan være at en får informanter som har spesifikk interesse og kunnskap om emnet som skal studeres. Thagaard (2018) peker på at utvalget kan preges av informanter som er fortrolig med forskning, og er komfortable med at deres situasjon blir studert. Dette må tas i betraktning når resultatet av studien diskuteres.

De fem informantene bestod av en mann og fire kvinner, fra to kommuner på Østlandet. Med tanke på størrelsen på datamaterialet vurderte jeg at fem informanter ville være mange nok til å få god og fylldig informasjon til å belyse problemstillingen. Samtidig ville datamengden være overkommelig med tanke på bearbeiding og analyse. Thagaard (2018) peker på at gjennomføring av intervju og bearbeiding av dem er en tidkrevende prosess. Tilgjengelig tid og ressurser vil dermed være med å sette begrensning for utvalgets størrelse. Kvale og Brinkmann (2015) viser til at antall intervjupersoner avhenger av formålet med undersøkelsen, men at det er ofte en fordel å ha færre intervjuer og heller bruke mere tid på å forberede og analysere intervjuene.

Etter at kontakt med informantene var opprettet oversende jeg informasjon om studien og samtykkeerklæring. Jeg oppfordret dem også til å ta kontakt dersom de hadde ytterligere spørsmål rundt studien.

3.2.3 Intervjuguide

Som utgangspunkt for det semistrukturerte intervjuet utarbeidet jeg en intervjuguide. Gjennom utvelgelse av sentrale temaer og aktuelle spørsmål ble det forsøkt å dekke de områdene jeg ønsket studien skulle belyse (Kvale & Brinkmann, 2015). Intervjuguiden ble utformet slik at den skulle oppmuntre informantene til å fortelle mest mulig om sine opplevelser. Spørsmålene i guiden var åpne, med mål om at det skulle bli en god samtale der deltakerne kunne dele sine tanker og erfaringer knyttet til temaene. Thagaard (2018) er opptatt av at datamaterialet i kvalitative intervjuprosjekt er det informantene forteller under intervjuet. Dermed bør en strebe etter å utforme spørsmålene på en måte som åpner for refleksjon og fylldige beskrivelser.

Hensikten med intervjuguiden var å strukturere samtalen slik at jeg fikk svar på hovedspørsmålene i studien. Samtidig var jeg opptatt av at det skulle være rom for å snakke om tema som informantene trakk frem som relevante (Kvale & Brinkmann, 2015).

Jeg valgte en struktur med tre hovedtemaer, og formulerte forslag til spørsmål under hvert tema som jeg ved behov kunne stille underveis i intervjuet (Kvale & Brinkmann, 2015). Jeg erfarte at jeg ofte fikk svar på disse spørsmålene under intervjuene og at jeg ikke behøvde å stille dem. Dette kan tolkes som at intervjuguiden hadde en tematisk og logisk oppbygning med relevante spørsmål som informantene kunne og ville svare på.

3.2.4 Gjennomføring av intervjuene

Intervjuene ble gjennomført individuelt med hver informant og varte 45-60 minutter. På grunn av den pågående koronapandemien var det ikke mulig å gjennomføre intervjuene fysisk, så digitalt intervju på «Teams» ble valgt. Dette synes jeg i utgangspunktet var synd, da jeg var urolig for at et virtuelt intervju ville påvirke kommunikasjon og svar hos informantene. Jeg erfarte likevel «Teams» som et fleksibelt alternativ i en tid hvor vi ikke kunne møtes fysisk. Informantene opplevdes som engasjerte under intervjuet og samtalen fikk en god flyt.

For å starte prosessen gjennomføre jeg et prøveintervju. Dette var en barnehagelærer som har jobbet flere år på småbarnsavdeling, og som jeg kjente fra før. Jeg anså det som viktig at prøveintervjuet skulle gi mest mulig relevant erfaring i forkant av intervjuene til studien. Prøveintervjuet gav meg nyttig erfaring, både i forhold til å justere spørsmålene i intervjuguiden og til tidsbruk. Ikke minst var det fint å få erfaring med å intervjuer over «Teams» samt å få prøvet ut opptaksfunksjonen på mobilen. Det var også positivt å få testet meg selv som intervjuer og å få tilbakemelding på hvordan intervjusituasjonen var for informanten samt hvordan spørsmålene opplevdes.

Det ble gjennomførte fem intervjuer i løpet av tre uker. I forkant ble intervjuguiden sendt til informantene slik at de hadde mulighet til å forberede seg. Intervjuet startet med at jeg gikk gjennom samtykkeerklæringen og presiserte punkter som taushetsplikt, anonymisering, oppbevaring av data samt deres mulighet til når som helst å trekke seg fra prosjektet. Ved å snakke om deres bakgrunn og yrkeserfaring forsøkte jeg å skape en trygg og god atmosfære rundt intervjusituasjonen (Thagaard, 2018).

De fem barnehagelærerne viste gjennomgående engasjement og interesse for temaene. Ved flere anledninger ble det påpekt at studiens tema er viktig når en jobber med små barn. Dette medførte at samtalen gikk flytende og lett gjennom intervjuene. Å skape en atmosfære og relasjon mellom informant og intervjuer viser til det Kvale og Brinkmann (2015) omtaler som forskningsintervjuets tosidighet - den personlige relasjonen som oppstår og kunnskapen som produseres. Det påpekes at intervjusituasjonen er en mellommenneskelig situasjon som intervjuer må være seg bevisst når en senere skal analysere materialet en sitter med.

Jeg opplevde at flere av spørsmålene i intervjuguiden overlappet eller gikk over i hverandre. Erfaringen ble dermed at ikke alle spørsmålene i guiden trengtes å stilles, men gjennom å lytte og undre meg rundt det de snakket om, kunne jeg følge opp og sørge for å berøre de aktuelle

temaene. Denne erfaringen ble sterkere etter hvert som flere intervjuer ble gjennomført og jeg mener at de siste intervjuene ble betydelig bedre enn de første. Jeg opplevde også at uttalelser og erfaringer fra tidligere intervjuer ble nyttige og lå som et bakteppe i de nye intervjuene, jeg fikk hele veien utvidet min horisont.

3.3 Bearbeiding av data

3.3.1 Transkribering

For å kunne bearbeide og analysere datamaterialet i intervjuene må det digitale materialet transkriberes fra lyd til skreven tekst. Ifølge Kvale og Brinkmann (2015) er transkribering en klargjøring av intervjumaterialet for analysering og kan ses på som en oversettelse fra muntlige ytringer til skreven tekst.

Intervjuene ble transkriberte kort tid etter at hvert intervju var gjennomført. Da hadde jeg intervjusituasjonen friskt i minne, jeg husket mye av det som var sagt samt erindret stemningen og nonverbale inntrykk under intervjuet.

Jeg forsøkte å være så lite forutinntatt som mulig, i tråd med hermeneutikken, ved å være meg bevisst på min egen forforståelse av tematikken. Da jeg er ute etter informantenes tanker og erfaringer valgte jeg å fokusere på det som ble fortalt og ikke hvordan det ble fortalt. Derfor valgte jeg i å ettertid forenkle transkripsjonene fra en svært muntlig tekst til en mer leservennlig tekst med bedre flyt.

Gjennom arbeidet med å transkribere intervjuene ble jeg godt kjent med intervjumaterialet. Brinkmann og Tanggaard (2018) viser til at refleksjonene starter i denne fasen og det kan oppstå gode ideer og tanker om analyseprosessen. Jeg har hele veien søkt etter sammenhenger i materialet og forsøkt å sette dette i sammenheng med min forforståelse og teorigrunnlaget for oppgaven.

3.3.2 Analyse og tolkning av data

Mine analyser bygger på et hermeneutisk fortolkningsprinsipp der fortolkningene vokser frem i en vekselvirkning mellom min forforståelse, teori, og de data jeg sitter med.

Jeg har valgt å benytte meg av en temasentrert tilnærming i analysen. Her har hovedpoenget vært å trekke frem de temaer jeg anser som viktige med tanke på å besvare oppgavens problemstilling, og med utgangspunkt i teorigrunnlaget. Kvale og Brinkmann (2015) viser til at koding og kategorisering er den vanligste formen for dataanalyse.

Det finnes ifølge Westerlund (2017) ingen modell eller oppskrift når det gjelder hermeneutisk analyse og tolkningsprosess. Dette fordi forskere stiller med ulikt utgangspunkt og forforståelse, og ut fra dette vil de velge ulike måter å forstå og tolke sitt empiriske materiale på.

Sentralt i analyseprosessen var å gjøre meg godt kjent med det empiriske materialet ved å lese gjennom den transkriberte teksten flere ganger. Gjennom dette arbeidet forsøkte jeg å legge min egen forforståelse til side og la teksten utvikle seg. Ifølge Westerlund (2017) vil en genuin nysgjerrig holdning overfor det empiriske materialet, og en bevissthet rundt egen forforståelse øke forskerens mulighet til å se hva teksten tilbyr. Målet var å starte prosessen relativt planløst, for å la teksten utvikle seg uten å ha egne forskningsspørsmål i tankene. Jeg forsøkte derfor å ikke stille for mange spørsmål til teksten, men la teksten tale til meg.

Gjennom prosessen for å oppnå forståelse og mening ble det hermeneutiske fortolkningsprinsipper sentralt, der helheten ble søkt forstått ut ifra alle delementene som dukket opp i intervjuene. Dette er en kontinuerlig frem- og tilbake prosess mellom deler og helhet, i noe som er i henhold til den hermeneutiske sirkel (Kvale og Brinkmann, 2015). For meg ble dette en lang og utfordrende prosess der jeg måtte lese og gjenlese transkripsjonene flere ganger før jeg evnet å finne meningsenheter i teksten. Jeg valgte videre å sortere disse ulike meningsenhetene i sentrale temaer (Kvale og Brinkmann, 2015). I denne prosessen hadde jeg et fokus på å tolke den meningen som lå i informantenes utsagn, men samtidig prøve å være bevisst min egen mulige påvirkning på bakgrunn av forforståelse og det teoretiske bakteppet jeg har lagt for studien. Resultatet av dette arbeidet ble at jeg satt igjen med 6 ulike temaer og fortsatt et stort materiale. Ved å gå tilbake til mitt utgangspunkt og formål med studien, ble det naturlig å velge ut tre sentrale temaer som best kunne beskrive informantenes erfaringer og opplevelser rundt voksen-barn relasjonen i eget arbeid. Målet med å gjøre det på denne måten var et forsøk på å finne den underliggende essensen i det informantene formidlet. Ved å velge disse temaene fikk jeg mulighet til å nærme meg fenomenet relasjon gjennom barnehagelærernes egne beskrivelser. Samtidig var jeg som forsker bevisst på at dette også innebar en reduksjon (Kvale og Brinkmann, 2015). Ved å konstruere disse temaene vil ikke

helheten i seg selv forstås, men en sterk belysning av deltema kan føre til en styrket forståelse av helheten, i henhold til det hermeneutiske prinsipp.

3.4 Forskningsetiske betraktninger

I et forskningsprosjekt skal etiske hensyn være integrert i alle faser av undersøkelsen. Den nære kontakten mellom forsker og intervjuobjekt stiller særlige krav til forskerens etiske ansvar. Under arbeidet med oppgaven har jeg forholdt meg til NESH (De nasjonale forskningsetiske komiteer for samfunnsvitenskap og humaniora) sine etiske normer for å fremme god og ansvarlig forskning (NESH, 2018). Disse omhandler deltageres rettigheter og forskerens plikter og ansvar for å ivareta informantenes trygghet gjennom forskningsprosjektet. Målet er å oppnå god og etisk forsvarlig forskning.

I forkant ble forskningsprosjekt meldt inn til Norsk Vitenskapelig Datatjeneste (NSD) for godkjenning. Her må det gis en grundig beskrivelse av prosjektet og hvilke data som skal innhentes.

I kvalitativ forskning søker man dybdeforståelse ved å undersøke menneskers personlige erfaringer, noe som krever samtykke, konfidensialitet og tydeliggjøring av konsekvensene ved å delta i forskningsprosjektet (Thagaard, 2018). Dette redegjøres det for i de neste avsnittene.

Informert samtykke

Ved informert samtykke informeres deltakerne om fordeler og ulemper ved deltagelse, de informeres om innhold og tema for prosjektet, samt det overordnede målet for undersøkelsen (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 104).

I et hvert forskningsprosjekt ligger et prinsipp om å innhente informantenes informerte samtykke. Informert samtykke dreier seg om at deltagerne skal informeres om formål. Det er viktig å synliggjøre ulemper og eventuelle fordeler ved å delta i prosjektet. For informantene skal det være frivillig å delta, og det må opplyses om retten de har til når som helst å trekke seg fra studien (Kvale & Brinkmann, 2015). En utfordring med informert samtykke i kvalitative studier er at det kan være vanskelig tidlig i studien å vite hvordan innhentede data påvirker analyse, tolkning og resultater. Dette betyr at forskeren ikke kan gi et fullstendig bilde på hva deltagelse i forskningen innebærer (Thagaard 2018). Mine informanter fikk

tilsendt informasjonsskriv og samtykkeskjema i god tid før intervjuet fant sted. I starten av intervjuet gikk jeg igjennom hva deltagelse i studien ville innebære og hvordan personvern ville bli ivaretatt. Jeg presiserte også deres rett til når som helst å kunne trekke seg fra studien.

Konfidensialitet

Prinsippet om konfidensialitet omhandler at informasjon fra deltagerne i forskningsprosjektet skal behandles konfidensielt og fortrolig (NESH, 2018). Formålet med konfidensialitet er å hindre skadelig bruk av personlige opplysninger. Som forsker har man et ansvar for at informantens identitet blir anonymisert, og at informasjonen lagres på en forsvarlig måte (Thagaard, 2018).

Mitt prosjekt inneholder ingen personidentifiserbare opplysninger. Jeg har navnene på informantene og deres e-postadresse. I enighet med informantene ble noen avtaler rundt intervjuet gjort på sms. Dette medførte at jeg trengte telefonnummer til de dette gjaldt.

I studien har de transkriberte intervjuene blitt anonymisert og informantene benevnes som informant 1-5. Dette gjør at informantens utsagn ikke kan spores tilbake til dem eller deres arbeidsplass.

Konsekvenser av å delta i prosjektet

Forskeren har ansvar for at den som deltar i prosjektet ikke utsettes for skade eller andre belastninger ved å delta (NESH, 2018). Det er et mål at forskeren skal handle ut ifra en grunnleggende respekt for menneskeverdet der respekt for deltakernes autonomi, integritet, frihet og medbestemmelse vektlegges. Det må reflekteres over eventuelle konsekvenser deltagelse i prosjektet vil ha for informantene. Thagaard (2018) viser til forskerens ansvar for å ivareta informantens integritet og hindre at deltagelse i forskningen får negative konsekvenser for dem. I mitt prosjekt har jeg forsøkt å ivareta informantene på en åpen og respektfull måte.

Forskerens rolle

I vitenskapelig arbeid er det viktig å reflektere over rollen som forsker. Kvale og Brinkmann (2015) beskriver forskerens integritet som avgjørende for kvaliteten på det kvalitative

forskningsprosjektet. I forhold til moralske spørsmål og handlinger forventes det at forskeren evner å utøve en ansvarlig forskningsatferd knyttet til integritet, sensitivitet, empati og engasjement. De påpeker videre at det ved intervju øker betydningen av forskerens integritet ved at forskeren selv er de viktigste verktøyet ved innhenting av kunnskap (Kvale & Brinkmann, 2015, s.108). Dermed må forskeren veie etiske hensyn opp mot vitenskapelige hensyn, ved å bruke sin erfaring, kunnskap, og ærlighet. Prosessene må være transparente slik at resultatene kan kontrolleres og valideres på best mulig måte.

Kvale & Brinkmann (2015) peker også at forskerens uavhengighet kan påvirkes fra mange hold. Blant annet kan påvirkning fra deltagerne og egen kjennskap til forskningsfeltet føre til at forskeren vektlegger enkelte resultater og ignorerer andre. Dette vil igjen kunne gå på bekostning av en fullstendig og nøytral fremstilling av prosjektet. I og med at jeg har kjennskap til feltet jeg forsker i har det vært nødvendig for meg å reflektere over min nærhet til prosjektet. Da jeg ikke har direkte erfaring med å jobbe som barnehagelærer på småbarnsavdeling og ikke har mitt daglige virke i barnehagen, vil min kjennskap kanskje gi prosjektet større validitet.

3.5 Vurdering av studiens forskningskvalitet

Kvalitet er et viktig aspekt i alt forskningsarbeid. I kvalitativ forskning vil dette ofte sees i sammenheng med studiens troverdighet. Thagaard (2018) peker på at troverdigheten i en studie avhenger av at grunnlaget for den kunnskapen forskningsprosjektet hviler på gjøres eksplisitt og transparent. Det må redegjøres for framgangsmåter under datainnsamling, opplegg for analyse og hvordan resultatene blir tolket (Thagaard, 2018). Kvaale og Brinkmann (2015) viser til reliabilitet og validitet som begreper for å vurdere kvaliteten på forskningen.

3.5.1 Reliabilitet

Reliabilitet betyr pålitelighet og handler om hvor konsistente og troverdige resultatene av en studie er (Kvale & Brinkmann, 2015). Reliabiliteten sier noe om undersøkelsens robusthet, om dataene er til å stole på og vekker tillit. Det dreier seg om gode målinger av det en har tenkt å måle. Innenfor kvantitativ forskning kan reliabilitet testes ved at flere forskere gjennomfører den samme undersøkelsen. Dersom de kommer fram til de samme resultatene

styrker dette undersøkelsens reliabilitet (Thagaard, 2018). Kvale og Brinkmann (2015) påpeker at innen kvalitativ forskning er vanskelig å etterprøve forskningsprosessen. Det er derfor viktig å dokumentere hele prosessen, slik at man kan følge forskerens tankegang.

For å oppnå reliabilitet i min studie har jeg vært tydelig og nøyaktig gjennom hele prosessen. Målet har vært at arbeidet skal være transparent og oversiktlig. Dette har jeg forsøkt å oppnå ved å gi gode og nøyaktige beskrivelser av forskningsprosessen. Thagaard (2018) viser til at det gjennom hele arbeidet med forskningsprosjektet vil være nødvendig å redegjøre for utviklingen av dataene for å oppnå reliabilitet. Jeg tatt opp alle intervjuene på bånd for å sikre alt materiale. Alle intervjuene er transkribert slik som informantene formidlet svarene og jeg har brukt direkte sitater fra intervjuene for å understreke viktige poeng og argumentene.

3.5.2 Validitet

Validitet dreier seg om datamaterialets gyldighet og hvordan resultatene tolkes. Det dreier seg om metoden som er valgt for datainnsamling er egnet for å undersøke det en ønsker å undersøke, og om resultatene representerer den virkeligheten en har undersøkt. Validiteten avhenger både av kvaliteten i data som resultatene bygger på og på holdbarheten av de slutninger som trekkes (Kleven & Hjordemaal, 2018). Kvale & Brinkmann (2015) viser til validitetsbegrepet som håndverksmessig kvalitet. Dette handler om at forskerens klokskap og moralske integritet vil være avgjørende for den vitenskapelige kunnskapen som produseres. De understreker videre at validering ikke hører til en spesiell del av undersøkelsesfasen, men skal gjennomsyre hele forskningsforløpet (ibid.)

For å sikre validiteten og bevise at funnene er troverdige, har jeg gjort rede for metodiske valg, kriterier for utvalg, analyseprosess og kategoriseringer. Dette for å skape transparens (Kvale & Brinkmann, 2015). Det vil være viktig å legge til grunn at forskerens rolle vil være preget av forforståelse, verdier, interesser og holdninger som påvirker de tolkninger og valg som gjøres. I analyseprosessen har jeg gjort mine tolkninger av informantenes beskrivelse, og det kan stilles spørsmål ved om disse representerer den virkeligheten jeg har studert.

3.5.3 Generaliserbarhet

En undersøkelses generaliserbarhet sier noe om den tolkningen en gjør i prosjektet kun er av lokal interesse eller kan være overførbar og relevant i andre sammenhenger (Thagaard, 2018; Kvale & Brinkmann, 2015). I kvalitativ intervjuforskning er dette ofte en utfordring, ettersom antall informanter ofte er for få til at resultatet kan generaliseres. Dette gjelder også for mitt prosjekt der jeg har fem informanter.

Kvale og Brinkmann stiller spørsmålsteget ved hvorfor en skal generalisere. De hevder at kunnskap ikke må være universell og gyldig i alle sammenhenger, til alle tider. Sosial kunnskap, som denne studien omhandler, må forstås som en kontekstualiserende måte å forstå og handle på (Kvale & Brinkmann, 2015). Kvalitativ forskning har ofte som mål å få innblikk i spesifikke fenomener. Som eksempel handler dette prosjektet om å få innsikt i informantenes tanker og erfaringer rundt voksen-barn relasjon fremfor å produsere informasjon som kan overføres til en populasjon. Samtidig vil denne form for kunnskap kunne være interessant, gjenkjennbar og inspirerende for andre barnehagelærere og andre som befinner seg innenfor samme kontekst eller interessefelt.

4.0 RESULTATER

Temaet i denne studien er *voksen-barn relasjon*. I dette kapitlet vil jeg presentere resultater fra de fem intervjuene, der formålet er å belyse problemstillingen:

Hvilke tanker og erfaringer gjør barnehagelærere seg om betydningen av voksen – barn relasjon på småbarnsavdelingen?

Resultatene fra analysene ble organisert i tre hovedkategorier. I tillegg ble det utarbeidet underkategorier for å synliggjøre ulike aspekter ved hovedkategoriene. Temaene var ikke forhåndsbestemt, men kom frem som et resultat av analysen. Temaene i kategoriene er til en viss grad overlappende. Ulike sitater kunne passet inn under andre kategorier, men er valgt plassert der de best kan belyse problemstillingen. Informantenes stemme kommer til syne gjennom bruk av sitater, og det veksles mellom bruk sitater samt oppsummerende og reflekterende kommentarer.

I tabellen under gis en oversikt over studiens hovedtema med underkategorier:

4.2 Etablering av god voksen-barn relasjon	4.3 Støttende relasjoner	4.4 Relasjonens muligheter
• Å skape trygghet for barnet • Tilknytning • Gjensidighet og anerkjennelse	• Gode relasjoner – grunnlag for utvikling og læring • Kvalitet i relasjonen • Når relasjonen utfordres	• Motstandskraft og robusthet • Forebyggende og reparerende relasjoner

Først i resultatdelen kommer en kort presentasjon av informantene. Deretter presenteres resultatene fra intervjuundersøkelsen. Informantene vil videre i oppgaven betegnes både som informant og barnehagelærer.

4.1 Presentasjon av informantene

Flere av informantene tok utdanningen da denne het førskolelærer. I denne studien betegnes alle som barnehagelærere uavhengig av tittel ved utdanningens slutt.

Informant 1 tok barnehagelærerutdanning på deltid og var ferdig utdannet i 2001.

Vedkommende har fordypning i «småbarnspedagogikk». Informant 1 har stort sett jobbet på småbarnsavdeling, men også noen år på 3-5 års gruppe.

Informant 2 har jobbet i barnehage, siden 1996, stort sett på småbarnsavdeling. Startet som assistent og har senere jobbet som pedagogisk leder på dispensasjon. Informanten tok barnehagelærerutdanning på deltid fra 2015 til 2019.

Informant 3 er utdannet barnevernspedagog, og har jobbet som fagarbeider og pedagogisk leder siden 2017. Informanten har tatt videreutdanning i småbarnspedagogikk og jobber nå som barnehagelærer på småbarnsavdeling.

Informant 4 har jobbet i barnehage siden 2000. Startet som assistent og har jobbet både på småbarnsavdeling og i 3-5 års gruppe. Informanten har tatt barnehagelærerutdanning på deltid, var ferdig utdannet i 2016 og har etter det jobbet på småbarnsavdeling.

Informant 5 var ferdig utdannet barnehagelærer i 2007. Vedkommende har videreutdanning i småbarnspedagogikk og i pedagogisk ledelse og læringsmiljø. Informant 5 har for det meste jobbet med små barn.

4.2 Etablering av god voksen-barn relasjonen

Denne hovedkategorien handler om å etablere den gode relasjonen til barna. Alle informantene påpeker viktigheten av å lykkes med dette, når barnet begynner i barnehagen. Den voksne må være sensitivt til stede og gi barnet tid og mulighet til å finne trygghet og ro. Felles gode opplevelser i lek og aktivitet er strategier som benyttes for å etablere den positive kontakten.

Temaene som presenteres under er «å skape trygghet for barnet», «tilknytning» og «gjensidighet og anerkjennelse».

4.2.1 Å skape trygghet for barnet

Trygghet er det begrepet som ble nevnt flest ganger av informantene gjennom intervjuene. De vektlegger trygghet som grunnleggende for å kunne bygge gode relasjoner og for at relasjonen skal bli av god kvalitet.

Informantene ble spurt om hva de legger i begrepet god voksen-barn relasjon. Samtlige barnehagelærere trekker frem at gode relasjoner primært handler om trygghet. Trygghet vektlegges som et grunnleggende behov som må etableres i den første fasen av barnets tid i barnehagen. Det poengteres ved flere anledninger at barnet ikke vil kunne utfolde seg, være nysgjerrig, utforske og lære før trygghet er etablert.

Informant 5 påpeker at i møte med de små barna er det å skape trygghet en veldig viktig del og at det er noe de har stort fokus på og jobber for å etablere i barnehagen. Det poengteres av flere informanter at ansvaret for dette ligger hos den voksne. Trygg relasjon tenker informantene skapes ved at den voksne er tilgjengelig og viser interesse for barna ved for eksempel å vise barna at de er glade for å se dem. Barn vil vise sin trygghet gjennom sin atferd overfor den voksne:

«Jeg tenker at en god voksen-barn relasjon er når et barn føler at det er trygt å være hos deg når det er i barnehagen, at det er naturlig å oppsøke deg når de har behov både for lek eller trøst.» Informant 5.

«At barna opplever at det er trygt å komme til deg, at man har en nær relasjon, da vet barnet at den voksne vil hjelpe meg om jeg trenger det, vil være der for meg. Der er en trygghet i den gode relasjonen.» Informant 4.

Det pekes også på trygghet som viktig element i den gode relasjonen og at denne tryggheten skapes av tilstedeværende voksne som er sammen med barna:

«Barna opplever at de har en trygg voksen som er til stede.» Informant 2.

«Det er utrolig viktig med en trygg god barnehagestart, at de opplever voksne som er til stede og som er glad i dem og som leker med dem - og kan tulle og tøyse.» Informant 1.

Informantene peker på flere elementer de anser som viktig for å etablere den trygge relasjonen. Tilvenningen i barnehagen løftes frem av flere og noen viser til relasjonen og kommunikasjon med foreldrene som sentralt for etablering av god relasjon til barnet.

Informant 1 viser til at man må bruke tid på tilvenningen for å trygge barna, og i dette arbeidet er det viktig å se barna og deres behov.

Når barnet kjenner seg trygg og ivaretatt vil dette ifølge informantene gjenspeiles i barnets atferd og uttrykk:

«Når jeg prøver å bygge opp en god relasjon til et barn så har jeg et ønske om at det skal kjenne at her kan jeg være meg selv sammen med deg.» Informant 4.

«... barnet opplever det er trygt å oppsøke deg for glede, lek, moro, men også for hjelp, trøst og omsorg, ja, et godt sted å være.» Informant 5.

Flere informanten peker på at det er den voksnes ansvar å etablere den første kontakten med barna og må tilpasse seg barn tempo og behov. De er også opptatt av å være forberedt og klar når barnet kommer. Ved å lese barnets signaler og uttrykk kan man nærme seg på en sensitiv måte:

«Du må møte barnet med en interesse: "Hei hvem er du? deg har jeg lyst til å bli kjent med." Den følelsen må du gi barnet første gangen, uten at du trenger deg på eller er tett opp i. Altså, du må se barnet, hvor mye tåler du av meg, ok, du viker litt med blikket ditt så da holder jeg meg litt her på avstand så kan du sitte der på mors arm eller fars arm.» Informant 4.

Når tryggheten er etablert og barnet føler seg sett og ivaretatt vil barnet åpne opp og utfolde i lek og utforskning:

«For at et lite barn skal slippe seg løs i lek og utforskning er det helt essensielt at det føler seg trygg i barnehagen. Og for å føle seg trygg i barnehagen tenker jeg at de må føle seg sett og ivaretatt, og at de trenger å oppleve gode relasjoner med de voksen som er der.» Informant 5.

4.2.2 Tilknytning

Som nevnt over er alle informantene opptatt av tilvenningsperioden i barnehagen og ser på den som en viktig tid for å etablere den grunnleggende tryggheten for barnet. To av informantene presiserer at de omtaler denne perioden som tilknytningsperiode, da det bedre beskriver den prosessen barnet er i. Den første tiden i barnehagen er målet en trygg tilknytning, først til en, så til flere voksen i barnehagen. Informantene er seg bevisste at trygg

tilknytning og etablering av god relasjon er en prosess som starter i det første møtet med barnet:

«Det starter i første blikk med det barnet.» Informant 4.

«Den begynner i det barna starter i barnehagen, når de kommer på tilvenning med foreldrene.» Informant 3.

«Jeg tenker at i tilvenningen er veldig viktig, for relasjonsbyggingen starter fra dag en.» Informant 2.

«Allerede i tilvenningen vil en legge premissene for å erfare hvordan man møter det enkelte barn.» Informant 5.

Tid fremheves som en viktig faktor når trygg tilknytning skal etableres og at de voksne må være til stede på barnas premisser:

«...bruke tid på tilvenningen. Ikke behandle alle likt, men se enkeltbarnet og hva det trenger, ja, fordi de viser jo så forskjellig. Det tar litt tid å knekke den koden på hva de prøver å fortelle.» Informant 1.

«Gi barna tid i tilvenningen, det er veldig viktig - at det går litt på barns premisser. Jeg legger vekt på at du er til stede i det møtet, da.» Informant 2.

Informantene er opptatt av at barna skal få en trygg og god tilknytning til de voksne i barnehagen. Informantene legger ansvaret for tilknytningen hos den voksne og peker på at det handler om å være åpen og tilgjengelig for barnet, for å etablere den gode relasjonen.

«Tilknytning betyr at vi stiller oss til disposisjon for barnet, vi vil gjerne ha relasjon med barnet, det er det som er viktig» Informant 4.

«Vi har stort fokus på tilknytning her hos oss! Det er kjempeviktig for de små barna. Å jobbe med å skape en god relasjon der er viktig, for at de småbarnet skal føle at det er trygt for meg å være hos deg når mamma drar eller pappa drar.» Informant 5.

Kunnskap om tilknytningsteori nevnes av flere informanter som et bakteppe for å etablere trygge og solide relasjoner. Informant 2 snakker en del om viktigheten av trygg tilknytning og at barnehagepersonalet vil være sekundær tilknytningspersoner for barnet. Informanten viser til at for mange barn er barnehagen deres første møte med verden utenfor hjemmet og derfor vil den erfaringen de får i dette møtet være svært viktig for barnet. Det pekes på at som

sekundær tilknytningsperson til barna vil relasjonen være av emosjonell og profesjonell karakter:

«Vi er profesjonelle omsorgsgivere, men jeg føler at vi ikke kan oppnå en god nok relasjon uten å være emosjonell, så det er å balansere de to. Barna skal føle og vite at vi er oppriktig glade i dem, selv om vi ikke er omsorgsgivere som mamma og pappa.» Informant 3.

Voksens sensitivitet trekkes frem av informantene som en vesentlig faktor for å etablere trygg tilknytning. Informant 1 peker ved flere anledninger på viktigheten av å være sensitiv i møtet med barna for å etablere en trygg og god voksen-barn relasjon:

«At den voksen er sensitiv over for barnet, dets behov og hva det ønsker å uttrykke tenker jeg er viktig. Å gi respons på deres glede og sorg og at de føler at de blir et jeg, en jeg person. Ja, det skaper en veldig trygghet.» Informant 1.

Sentrale elementer fra tilknytningsteorien som trygg base og begrepene større, sterkere og klokere blir også trukket frem. Disse begrepene blir brukt for å tydeliggjøre barnas behov og hvordan de støtter barna i etableringen av trygg tilknytning:

«De trenger en trygg base når de skal være borte fra de nære omsorgspersonene de har hjemme, og for å fungere som en trygg base er en helt avhengig av at relasjonen er god.» Informant 5:

«...være en trygg voksen som er til stede og hjelper barnet gjennom de tingene som er utfordrende. Man må være den voksne som vet, som er klokest og sterkest og som kan veilede igjennom. Tenker jeg er viktig. Vi må se på oss selv som en som de kan søke støtte hos, så da må vi være til stede og være den kloke som kan hjelpe videre.» Informant 1.

«Jeg vet at du er støtten min og jeg kan komme til når jeg kjenner at det er litt vanskelig, nå vet jeg ikke hva jeg skal gjøre da kommer jeg til deg. Noen ganger holder det kanskje med at jeg snur meg og søker blikket ditt og så er det nok til at jeg kjenner meg trygg nok til å gå videre.» Informant 4.

4.2.3 Gjensidighet og anerkjennelse

Gjensidighet, likeverd, delt glede og godt samspill ble også presentert som forutsetninger for en god og trygg relasjon. Informantene var opptatt av at positive felles opplevelser med

humor, latter og glede gir gode felles erfaringer og knytter voksen og barn tettere sammen, og på den måten bygger solide relasjoner.

«Jeg tenker jo at det er en gjensidighet, gjensidig respekt, at den voksne selvfølgelig møter barnet med respekt, med varme, med trygghet, en gjensidig glede over å være sammen. Ja, at det er en gjensidighet, at man er likeverdig.» Informant 5.

«Der er en trygghet. Jeg tenker først og fremst at barnet vil søke den voksne. Det er noe varmt, det er smil, det er godt kroppsspråk, det er blikkontakt, det er litt lave skuldre og det er tillit, tillit begge veier.» Informant 4.

«...der er trygghet, nærhet, omsorg, latter og glede. Og så samspill, rett og slett et godt samspill.» Informant 3.

Anerkjennelse av barnet vektlegges også av informantene som sentralt kjennetegn ved en trygg voksen-barn relasjon. Det handler om å se hvert enkelt barn for den det er, møte dem med tillit og vise respekt for deres egen opplevelse. Det vises til viktigheten av å møtet barnet der det er og anerkjenne dets følelser og opplevelser. Gjennom denne anerkjennelsen vil barnets selvbilde utvikles:

«At barnet opplever å bli anerkjent i møtet med deg er en viktig forutsetning for å bygge barnets selv, eller selvfølelse da.» Informant 5.

Barnehagelærerne er opptatt av å ha en anerkjennende måte å forstå barnet på. Dette oppnås gjennom en nysgjerrighet og undring til det enkelte barn og de signaler det sender ut:

«I en god voksen-barn relasjon, da tenker jeg at du har en voksen som klarer å se barns behov og kan lese barna. Man må bli kjent med barnet, «hvem er du?» Være raus i forhold til at det er mange varianter der ute. Det er ikke en måte å være på, det er ikke sånn livet er.» Informant 2.

Ved å være nysgjerrig og undrende vil en kunne se det enkelte barn og dets behov. Dette er også informant 1 opptatt av og peker på viktigheten av å være undrende til det barna forteller ved å se og lytte til dem:

«Det betyr mye at det er gode voksne som ser barna og lytter etter deres språk, hva de ønsker å fortelle. Det handler om å være nysgjerrig på barnet og hvilke signaler det sender ut.» Informant 1.

Flere påpekte at det er egenskaper den voksne besitter som legger grunnlaget for den gode og trygge relasjonen. I dette ligger det også at voksnes egenskaper og ferdigheter kan være avgjørende om en greier å møte barnet på en anerkjennende måte. Det ble tidligere pekt på viktigheten av å være sensitiv i møte med de små barna og dette utdypes noe mere:

«At man er våken nok til å sanse hva det er de trenger, man må se alle barnets signaler. At en ikke jobber på rutine, men at en stopper opp og ser litt. At man bruker tid på det, tenker jeg, altså at man ikke behandler alle likt, men at man ser enkeltbarna og hva de trenger.»

Informant 1.

4.3 Støttende relasjoner

Det er gjennomgående i informantenes svar at den gode relasjonen er grunnlaget for barns trygghet, trivsel og utvikling. Det påpekes ved flere anledninger at uten den gode relasjonen vil barnet ikke bli trygg nok til å bruke energien sin på andre ting enn tilstedeværelse og vil ikke kunne utnytte sitt potensiale for utvikling og læring. Informantene trekker også frem at fravær av gode relasjoner vil gjøre barna sårbare. De vil potensielt kunne vise utfordrende atferd ved at de ikke får dekket sine primærbehov for trygghet og nærhet, og ved at de ikke har den trygge basen å vende tilbake til.

I denne delen presenteres funn som beskriver informantenes tanker og erfaringer rundt gode relasjonens betydning for barns utvikling og læring. Underkategorier som kommer inn her er «gode relasjoner - grunnlag for utvikling og læring», «kvalitet i relasjonen» og «når relasjonen utfordres» Her løftes ulike perspektiv for betydning av god kvalitet i relasjonen og utfordringer som kan oppstå når relasjonen ikke er av god kvalitet.

4.3.1 Gode relasjoner – grunnlag for utvikling og læring

Informantene i denne studien trekker frem at gode relasjoner legger grunnlag for barns utvikling og læring. Barnehagelærerne peker på at læring kommer som et resultat av at barn har etablert en grunnleggende trygghet til de voksne.

«Relasjonen har mye å bety for hva barna klarer å ta inn av inntrykk og hva de lærer seg, altså læring.» Informant 1.

«Jeg tenker at gode relasjoner gir barnet trygghet og trygghet må barnet ha for å utvikle seg og for å kunne ta til seg læring, ja.» Informant 4.

Informantene er opptatt av at relasjoner handler om mere enn bare å gi emosjonell støtte, men at en god relasjon også vil skape en plattform barnet kan søke ut i verden fra. Når den trygge relasjonen er etablert, er det den voksnes ansvar å motivere barnet til å orientere seg ut i verden, men allikevel ha den trygge basen å vende tilbake til:

«De må oppleve at de har en trygg voksen som er til stede, som også pusher de litt videre slik at de blir selvstendige og har lyst å utforske og gjøre ting på egenhånd.» Informant 2.

Informantene peker på flere ulike sider ved barns læring og utvikling. De synliggjør blant annet relasjoners betydning for utvikling av selvbylde og identitet:

«Jeg tenker at det har mye å si for selvbyldet deres, de får selvillit ved at de får velge. Jeg ser jo det, ja at tryggheten vokser veldig da og blomstrer og de blir glade og fornøyde, de blir tryggere fortere, opplever jeg.» Informant 1.

«Gode relasjoner mellom barn og voksne gjør det lettere for barnet å være utforskende og ha tro på seg selv. Det å tørre å gå bort fra den voksne, ta kontakt med andre barn, ta kontakt med andre voksne.» Informant 4.

«Jeg tenker at relasjonen har stor betydning for barnets generelle utvikling. Den har betydning for barns identitet. De blir selvstendige, de blir trygge på hvem de er, de blir trygge på andre, føler at de blir ivaretatt. Så relasjonen er liksom helt grunnleggende den i livet ditt, det er liksom Maslovpymiden med omsorg og trygghet i bunn og så hvis du ikke har noe å bygge så blir det ikke noe videre utover heller. Det blir ikke selvrealisering i toppen hvis du ikke er trygg.» Informant 2.

Det løftes også frem at de positive relasjonene er viktig for barns kognitive utvikling.

Informant 2 er opptatt av at det vil spille inn både på barns selvbylde og læring og far at skal barn åpne opp for ny kunnskap trenger de gode relasjoner:

«Hvis du har vært i et miljø som farger deg veldig positivt er det med å gi deg selvillit og fremmer evner.» Informant 2.

Informant 1 mener at barn gjennom gode relasjoner vil lære både språk og ulike ferdigheter. Gjennom deltagelse i lek og aktivitet sammen med barna vil barna få varierte erfaringer, samt motiveres og støttes til å prøve ut ulike ting:

«For å bygge relasjon må man være til stede der de er, i lek og sånn, å gi rom for lek og utforskning, det tenker jeg er veldig viktig, det krever at den voksen er – er det støttende stillaset.» Informant 1.

Informant 3 trekker også frem at barns mulighet til å lære og tilegne seg ny kunnskap er stor når de er i positive relasjoner. Det pekes på at forskning viser at barn som har erfart gode voksen-barn relasjoner i barnehagen har bedre akademiske og atferdsmessige ferdigheter i skolealder.

En informant er opptatt av at man som voksen i barnehagen har gode muligheter til å støtte barna i deres utvikling. Samtidig pekes det på at en voksen-barn relasjon er asymmetrisk, der den voksne er den sterke parten i forholdet. Dette gir ifølge informanten den voksne et stort ansvar:

«Voksne både hemmer og fremmer, det vil påvirke hvilke relasjon barna får til andre mennesker og seg sjøl. Som voksen i barnehagen er jeg med på å forme og skape de, derfor må en være bevisst, ikke sin makt, men sin posisjon.» Informant 2.

Informant 4 reflekterer rundt noe av det samme og trekker frem at den voksen må være bevisst sin rolle i samspill med barna. For å støtte barn i deres utvikling kreves det at de voksne er engasjert og interessert i barnas lek og aktivitet. Informanten peker på erfaringer som viser til at engasjement rundt enkelte barn ikke alltid er slik som det burde være:

«Når du jobber i barnehage bør barna være hovedinteressen din, Bør!» Informant 4.

4.3.2 Kvalitet i relasjonen

Flere av informantene løfter frem at kvaliteten på relasjonen spiller en vesentlig rolle for barns trivsel, trygghet og videre utviklingsmuligheter. Flere av barnehagelærerne var opptatt av betydning av god kvalitet i relasjonen til barna og flere kom inn på konsekvensen dersom relasjonen ikke er av god kvalitet:

«Når det er kvalitet i voksen-barn relasjonen er de trygge til å lære ting. Da slipper de å bruke energien på engstelse og å være redde, og det har mye å si for utviklingen deres.» Informant 1.

Informant 5 peker på at god kvalitet i relasjonen vil få barnet til å kjenne seg trygg i barnehagen og det vil medføre at de kan slippe seg løs i lek, læring og utforskning. Når voksne har en nær og trygg relasjon til barnet vil de kunne fungere som det støttende stillas og være til hjelp når barnet trenger det. Informant 3 fremhever at kvaliteten på relasjonen er veldig viktig og at det legger grunnlag for videre læring og utvikling hos barnet.

Det pekes på at kvaliteten på relasjonen er «alfa og omega» og at ulike barn vil trenge ulik støtte for å utvikle seg. For å kunne se det enkelte barns behov er personalets kompetanse svært viktig. Informanten hevder at kunnskap og erfaring vil føre til at personalet kan se utfordringer fra en annen vinkel. I den sammenheng pekes det på at personlige relasjonserfaringer og tryggheten hos den enkelte vil spille inn på måten en møter og håndterer de situasjonene en står opppe i med barna:

«Det viktigste er personalet. Du kan bo i en rønne og allikevel ha det topp - og motsatt, men har du ikke et kompetent personale får du ikke gjort så mye.» Informant 2.

Flere av informantene peker på mulige konsekvenser for barna dersom voksen-barn relasjonen ikke er av god kvalitet.

«Kvalitet på relasjonen betyr på en måte alt. Hvis det er et barn som ikke har en god relasjon til noen av de voksne, vil det gjøre barnet utrolig utrygt, og barnet vil ikke utvikle seg. Det må jo kjenne seg trygg for å tørre» Informant 4.

«Hvis de ikke har en god relasjon til noen voksne kan de fort bli litt utagerende. De må finne den tryggheten selv. Hvis de ikke er trygge må de finne et vern selv på en måte, og da kan det enten bli utagering eller at de går litt inn i seg selv. Og da lærer man ikke så mye da, det du lærer er i vert fall ikke så godt. Så jeg tenker at det er av stor betydning at kvaliteten på relasjonen er god» Informant 1.

«Kvalitet, ja - konsekvensene kan svære store hvis de ikke opplever å ha en nær og god relasjon på småbarnsavdelingen» Informant 5.

4.3.3 Når relasjonen utfordres

I alle intervjuene blir det reflektert rundt opplevde utfordringer i atferd på småbarnsavdelingene. Flere av informantene formidler at de opplever lite utfordringer på avdelingene sine. Årsaken til dette tror de ligger i at de er i tett relasjon med barna, er der

barna er, sette ord på følelser og handlinger. Informant 1 er opptatt av å veilede og hjelpe barna i kommunikasjonen med andre barn og hjelpe de å få positive opplevelser sammen, og har gjennom denne praksisen erfart at utfordrende situasjoner ofte løses.

Informant 5 peker på at barna på en småbarnsavdeling holder på å lære seg verden å kjenne. De skal gjøre seg mange og ulike erfaringer og de tester ut i nært samspill med de voksne. I denne perioden er det naturlig at barna prøver ut og tester grenser som et forsøk å finne sin plass i verden. Det er ikke uvanlig at dette komme til uttrykk fysisk som ved biting og lugging.

Informant 2 er opptatt av dette og mener at barns fysiske uttrykk kan være tegn på frustrasjon hos barnet og at voksne må være åpne for å se at årsaken til frustrasjonen kan ligge et annet sted enn hos barnet:

«Jeg vil si at når barn biter er det en form for frustrasjon, så jeg vil ikke akkurat legge det på barnet – man legger det på barnet i stedet for å se på om det er noe som er i det fysiske eller noe vi voksne gjør som kanskje får det til å bli på akkurat på den måten.» Informant 2.

Informanten sier videre at for mange små barn er det nonverbale og fysiske språket deres uttrykksform og det må de voksne kunne møte og håndtere på adekvat måte:

«De minste har ikke noe verbalspråk, de har kroppsspråk og bruker kroppen sin når de snakker - og da kan det bli biting fordi de er frustrerte, eller vil noe. Og jeg tenker at da må de voksne skjønne at dette er måten de snakker på.» Informant 2.

Det løftes frem at det er den voksnes ansvar å opprettholde relasjonen når utfordringer melder seg. Kunnskap om barns utvikling vil skape forståelse for barnets handling og dermed motivasjon til å støtte barnet gjennom dets utfordring:

Når gode trygge relasjoner er etablert vil barnet søke trøst og støtte hos den voksne både ved sorg og glede:

«Er det en god relasjon, da tør barnet å komme å søke trøst hos den voksen, også når det har gjort noe ugreit. De vet at jeg kan komme til deg likevel, og jeg får lov til å finne ro hos deg. Er det en dårlig relasjon vil ikke barnet gjøre det.» Informant 4.

Alle informantene var opptatt av at det er den voksne som har ansvaret for å opprettholde relasjonen og at det er de som sitter med nøkkelen til å kunne endre og forbedre samspillet med barna. Dette gjelder også i relasjon til barn som utfordrer mere enn andre. En informant

er svært tydelig på de voksens rolle når relasjoner utfordres, og er opptatt av tilstedeværelse og engasjement for å kunne finne gode løsninger på dette:

«Voksens ansvar, voksnes rolle, hvor var du da situasjonen oppstod? Det er den voksne som kan endre dette, kanskje du må endre fremgangsmåten.» Informant 2.

Det er ifølge informantene de voksne som må ta ansvar for situasjonen og relasjonen:

«Jo mere barnet lar seg utfordre og stresse, jo mere støtte og trygghet trenger barnet. Da må jeg være den som er større, sterkere og tryggere og setter de gode rammene rundt barnet og de gode grensene slik at barnet slipper å være den som skal bestemme i ett og alt, ta alle avgjørelser.» Informant 4.

Det pekes også på at den voksne må sørge for å opprettholde relasjonen når den utfordres:

«Du må være den gode voksne som setter rammer, ikke gi slipp på det selv om barnet utfordrer, være den rolige og gode som sier ja, ja, dette går bra» Informant 1.

«Alle trenger den gode relasjonen. Når den blir utfordret er det viktig at du ikke vike fra den, da er det enda viktigere at du er deg bevisst den gode relasjonen og opprettholde den uansett.» Informant 4.

Gjennom å være til stede for barna på godt og vondt, vil en bygge positiv og god relasjon til barna. Informanten tenker at denne tilstedeværelsen vi skape ro eller uro hos barna – og de voksne må være seg bevisste sin plass og ansvar i møte med hvert enkeltbarn.

«De voksne må være der for dem og faktisk vise med hele seg at her liker jeg å være, akkurat med dere. Viser du ikke det, kan det fremkalle utfordrende atferd både hos den ene og den andre. For det er sånn at alle liker positiv oppmerksomhet, og hvis jeg ikke får noe oppmerksomhet så er det bedre å lage litt krøll så kan jeg få litt negativ oppmerksomhet. Og negativ oppmerksomhet er bedre enn ingen oppmerksomhet.» Informant 4.

Det løftes også opp et aspekt rundt dette og det fremheves at en som voksen må greie, å se bak barnets atferd og opprettholde en god relasjon selv om barnet utfordrer:

«Den voksne må se meg for meg, og ikke bare det jeg gjør, men den jeg er. At man må se og møte barnet med åpenhet, med forståelse, med nysgjerrighet, med respekt.» Informant 5

Flere av informantene peker på at det kreves en god og stabil relasjon for å komme i posisjon til å hjelpe barn som strever.

«Et barn er ikke villig til å ta imot hjelp om relasjonen ikke er god. Man må bygge gode relasjoner før man kan jobbe med noe spesifikt, med utfordringene.» Informant 3.

To av informantene trekker frem at det kan være utfordrende å bygge gode relasjoner til alle barn, og en annen peker på at relasjonen kan utfordres dersom barnet viser sinne over den voksne:

«ingen oppførsel skal definere et barn, men det kan gjøre noe med relasjonen om et barn viser mye sinne overfor deg» Informant 5.

Informantene er bevisst at det er den voksnes profesjonelle ansvar å ta tak i dette og ikke la det utvikle seg til en negativ relasjon. Informant 2 mener at kunnskap og erfaring spiller en vesentlig rolle og at en må være seg bevisst sin egen bakgrunn og sine personlige erfaringer. Informant 5 viser til at man som voksen har med seg sin egen bagasje, med sine egne holdninger, erfaringer og oppvekst. Dette vil prege den voksne i møte med ulike barn og i ulike situasjoner.

4.4 Relasjonens muligheter

Resultater som presenteres i denne delen sier noe om informantenes refleksjoner rundt de muligheter som ligger i gode og trygge relasjoner mellom voksne og barn. Fokuset rettes mot hvilke betydning den gode relasjonen kan ha for å styrke barn til å stå i både opp og nedturer. Resultat som belyses er «motstandskraft og robusthet» og «forebyggende og reparerende relasjoner».

4.4.1 Motstandskraft og robusthet

I samtale med informantene var det flere som kom inn på at gode relasjonserfaringer har betydning for hvordan barn møter og takler utfordringer de står overfor. De trakk blant annet frem viktighet av god selvfølelse og tro på egen mestring. Det pekes også på hvordan relasjonen vil være en støtte for barn i ulike situasjoner:

«Relasjon på småbarnsavdeling skal hjelpe barna med å møte og takle utfordringer, ikke sant, og takle motstand.» Informant 5.

Det fremheves betydningen av å skape et trygt miljø for barna i barnehagen, og det pekes på at dette vil være positivt for barnet videre:

«Jeg tenker at når de har det trygt og godt på en småbarnsavdeling, så har de i seg en god trygghet når de skal videre. De har med seg en ballast, og et godt selvbilde og selvtillit videre.» Informant 1.

En informant er opptatt av at relasjonserfaringer vil spille en viktig rolle når barn opplever utfordringer og står i mere krevende situasjoner:

«...det gjør deg robust og gjør at du kan tåle litt motstand, liksom.» Informant 2.

Det reflekteres også over at ved å oppleve gode relasjoner tidlig i livet vil barna bli robuste i møte med senere utfordringer:

«Jeg tenker at det å skape gode relasjoner er viktig for å hjelpe barn å bli robuste. Barn som er har fått hjelp til å bli robuste vil kunne møte utfordringer på en bedre måte senere, enn barn som ikke har fått opplevde samme relasjon, da.» Informant 5.

«Ved å ha gode relasjoner og være i gode relasjoner med voksne, så tenker jeg at i den relasjonen vil barnet lære seg sosial kompetanse, emosjonell kompetanse, sette ord på følelsene sine slik at det er lettere for dem å være i relasjon med andre. Jeg tenker at det forgrener seg videre i livet til barnet. Det gjør barnet robust, ja, at det klarer å stå i stormen når det er utfordrende.» Informant 4.

Overganger trekkes frem som en sårbart stadium for små barn. Her nevnes både overgangen fra hjem til barnehage, men også ulike overganger og endringer som skjer innad i barnehagen, spesielt når barnet begynner på ny avdeling. Informantene trekker frem at barn som er robuste vil mestre disse overgangene på en god måte. Informant 4 peker på betydningen av trygg og god tilknytning som viktig faktor for hvordan barna klarer seg i overganger og hvordan de møter nye situasjoner.

«Jo bedre vi kan lage den nye tilknytningen for barnet, jo bedre vil den neste overgangen gå. Vi i barnehagen legger grunnlaget for hvordan det skal gå med barnet videre i livet. Hvis vi får den tilknytningen trygg og god, så vil det være lettere når det skal skifte avdeling, og fungerer det bra vil det være lettere for barnet når det skal over i skolen.» Informant 4.

Informanten er også opptatt av at de voksne som jobber i barnehagen må være seg bevisst sitt ansvar for å bygge de gode relasjonene, og at de relasjonserfaringene voksne legger til rette for at barn skal få vil få konsekvenser for barna senere:

«Hvis barnet ikke har med seg positive erfaringer hjemmefra eller får en dårlig tilknytning når de starter i barnehagen, så er det den negative erfaringen de tar med seg videre og det vil jo gjøre, tror jeg, at de har mindre tiltro til nye voksne de skal treffe, bli kjent med. Jeg tenker at dette egentlig ikke er vanskelig matematikk.» Informant 4.

4.4.2 Forebyggende og reparerende relasjoner

I alle intervjuene ble det reflektert rundt voksen-barn relasjonens betydning for barns videre utvikling og eventuelle senere utfordringer. Alle informantene er tydelige på at relasjonen er svært betydningsfull i denne sammenheng. Aspekter rundt relasjoner og senere atferdsutfordringer samt utfordringer knyttet til læring og utvikling, også over i skolen, ble løftet frem:

«Å bygge gode relasjoner er forebyggende.» Informant 4.

Informant 1 viser til at når barna opplever trygghet og gode relasjoner vil det være av stor betydning som forebygging av senere av utfordringer. Dette støttes av flere og det trekkes frem at de gode møtene vil gi barnet tro på seg selv og dermed virke forebyggende:

«Jeg tenker at det er en sammenheng mellom relasjon og forebygging. Barn som får oppleve gode relasjoner vil også ha tro på at de kan få nye gode relasjoner i fremtiden.» Informant 3.

«... at barn har opplevd seg selv som verdifull i møte med andre, blir viktig som en forebygging for senere utfordringer. At man har opplevd å bli verdsatt, opplevd å bli trygg i en relasjon, at man har opplevd at her kan jeg være helt meg.» Informant 5.

Informanten fremhever også at den gode voksen-barn relasjonen er viktig i forhold til de erfaringer barna gjør seg i møtene med andre voksne:

«Barn vil møte mange utfordringer på sin vei og ha erfart å bli møtt med varme, respekt og godhet vil også barn lære å møte andre på denne måten.» Informant 5.

Denne erfaringen vil ligge som et grunnlag og bakteppe for de nye møtene barnet gjør og barnet vil relatere sine nye erfaringer med de tidligere møtene:

«... å oppleve gode relasjon gir barnet en god erfaring, og det bidrar til en større tillit til andre voksne en ikke kjenner. Når de skal bygge en ny relasjon vil de ha tillit til at den voksne «vil meg godt». Barnet tar med seg erfaringen med at voksen vil meg vel, at voksne er noen som vil at jeg skal komme meg ut og frem og er der for meg hvis jeg synes ting er vanskelig. Det gir barn er erfaring og kunnskap som vil styrke dem, tror jeg.» Informant 4.

Betydning av gode relasjoner og senere utvikling, både videre i barnehagen og over i skolen ble løftet frem. Barnehagelærerne er tydelige på at de tenker at det grunnlaget som legges på småbarnsavdelingen spiller en vesentlig rolle for barna videre, og knytter dette opp mot forebygging av senere vansker. Flere viser til erfaringer der barn strever på småbarnsavdeling fortsatt vil gjøre det når de begynner på storbarnsavdeling:

«Jeg tenker at konsekvensene kan være store hvis de ikke opplever å ha nære relasjoner på småbarnsavdeling og så skal de lissom videre i livet på «storbarn» og opplever at det ikke har vært så veldig trygt, egentlig, Jeg tenker at det kan være vanskelig å møte da, for et barn.» Informant 5.

«Man legger grunnlaget på småbarnsavdelingen, det tenker jeg jo. Det er der man skaper tryggheten før de skal videre, blant de store. Det er viktig at de er trygge før de skal videre.» Informant 1.

I denne sammenheng trekker flere informanter frem at forskning sier noe om at det å ha erfart gode relasjoner tidlig i livet vil gi positiv effekt for barnets utvikling på flere områder senere.

«Det er forskning som viser til at de erfaringer du får første leveåra i livet ditt vil påvirke deg videre, derfor er det så viktig at du får en god start.» Informant 2.

«Det er forskning som viser at gode relasjoner kan føre til mindre atferdsvansker hos barna på skolen.» Informant 3.

Betydningen av tidlig innsats i forhold til å ta tak i problemer og utfordringer før det får utviklet seg til større vansker løftes frem:

«Jeg tenker at man som voksen må skape en så nær relasjon til barnet at en klarer å se bak atferden, å tolke og hjelpe barnet. Men det krever en nær relasjon for å klare det! Gjør man det mens de er små, kan man hjelpe dem med å løse ting som kanskje er små når de er små, men som blir større når de blir større.» Informant 5.

Informantene mener også at det ligger en mulig reparerende effekt i gode relasjoner. Dette kan være spesielt viktig for barn som har marginale relasjonserfaringer fra tidligere, eller har varierende tilknytningserfaringer:

«Jeg tenker at barnet kan møte andre mennesker senere i livet som ser andre muligheter i barnet enn den forrige. Det ser jeg mange eksempler på. Plutselig er problemet borte.»

Informant 2.

«Det skal kanskje bare en god relasjon til for at det skal snu.» Informant 3.

5.0 DISKUSJON

I dette kapitlet vil studiens resultater diskuteres med utgangspunkt i relevant teori og tidligere forskning. Kapitlet er organisert etter analysens hovedkategorier med undertemaer, som ble presentert i kapittel 4. Diskusjonen søker å besvare problemstillingen:

Hvilke tanker og erfaringer gjør barnehagelærere seg om betydningen av voksen – barn relasjon på småbarnsavdelingen?

Som nevnt over passer noen resultater og sitater inn i flere kategorier, og temaene i studien overlapper hverandre. Der dette finner sted har jeg valgt å plassere drøftingen der jeg mener den passer best, samtidig vil noen gjentakelser forekomme.

5.1 Etablering av god voksen-barn relasjon

I rammeplan for barnehagen (Kunnskapsdepartementet, 2017) presiseres personalets ansvar for å bygge og opprettholde relasjoner til barna i barnegruppen. Etter å ha fått innblikk i informantenes refleksjoner, tanker og erfaringer rundt etablering av voksen-barn relasjon på småbarnsavdeling, viser resultatene et gjennomgående fokus og en bevissthet rundt dette hos barnehagelærerne. Pianta (1999) påpeker at god voksen-barn relasjonen har betydning for barnets opplevelse av trygghet, og at det vil være gunstig for barnets utfoldelse. Ulike aspekter ved etablering av voksen-barn relasjon diskuteres under.

5.1.1 Å skape trygghet for barnet

Barnehagelærerne i denne studien har mange tanker og refleksjoner rundt voksen-barn relasjonen. Som nevnt i resultatdelen var trygghet det informantene påpekte som mest betydningsfullt for å etablere den gode relasjonen. Rammeplan for barnehagen beskriver trygghet som et behov som skal bli møtt og i det ligger det en forventning om at barnehagen skal sørge for at alle barn skal oppleve å ha det trygt og godt når de er i barnehagen (Kunnskapsdepartementet, 2017).

Informantene peker på at trygghet skapes gjennom tilstedeværende voksne som evner å se barnas behov og møte disse på en hensiktsmessig måte. Dette er elementer som Drugli (2017)

og Pianta (1999) trekker frem som viktige faktorer for å etablere en trygg relasjon. Voksne som inngår i nære og varme relasjoner med barna, og voksne som evner å gi umiddelbar og hensiktsmessig respons på barns uttrykk og behov, er essensielt. Det fremheves at de voksne er barnehagens viktigste ressurs og at deres kunnskap om og evne til å etablere gode og solide relasjoner til barna er avgjørende for at barna skal ha det bra i barnehagen (Drugli, 2017; Pianta, 1999). Flere av informantenes refleksjoner sammenfaller med dette og barnehagelærerne uttrykker en bevissthet rundt sin rolle i denne sammenheng. Informant 5 peker på at det er den voksens ansvar at den trygge relasjonen blir etablert.

Informantene reflekterer gjennomgående rundt at barna må oppleve det trygt å være i relasjon med de voksne, før de kan åpne opp for nysgjerrighet og undring på det som er rundt, og begynne å utfolde seg. Drugli og Lekhal (2018) peker på at det er gjennom den gode relasjonen at barnets grunnleggende behov for nærhet og trygghet blir dekket. Dette bekrefter det informantene er opptatt av når det gjelder å etablere den gode voksen-barn relasjonen. I den forbindelse viser informant 5 til at å begynne i barnehagen er en ny og krevende situasjon for små barn og er derfor opptatt av å etablere en trygg og god relasjon, slik at barnet opplever det trygt å være hos informanten når foreldrene går. Dette kan sees i sammenheng med Schibbye & Løvlie (2017) som peker på at gjennom tidlige nære relasjoner rustes barnet for tilværelsen. I disse samspillene bygges det trygghet og positiv selvfølelse, noe som vil være grunnleggende for nettopp den tryggheten informant 5 er opptatt av.

Informant 4 tenker at barn som er trygge i en relasjon vil vise det gjennom sosiale og emosjonelle uttrykk, og de vil være trygge på at du som voksen møter dem der de er. Det handler om å se barnet, skape trygghet og tillit ved å være empatisk og tydelig. Pianta (1999) hevder at en trygg relasjon til voksne er en forusetning for at barn skal utvikle seg sosialt og emosjonelt. Han peker i denne sammenheng på voksne som er tilgjengelige og aksepterende, som evner å ta barnets perspektiv, voksne som setter hensiktsmessige grenser og som gir gode og varme responser.

I litteraturen finnes det mye støtte for informantenes oppfatning av voksen-barn relasjonens betydning. Drugli (2017) hevder at jo tryggere og bedre en relasjon mellom voksen og barn er, jo større betydning har det for barnet. Dette støttes både av Pianta et al. (2016) og Lippard et al. (2017) som viser til at positive og nære relasjoner mellom voksen og barn er avgjørende for barns videre utvikling.

Barnehagelærerne er opptatt av at når en positiv relasjon skal etableres må de voksne vise interesse for barnet, og vise at de er glade for å se dem. Informant 4 er opptatt av å skape de trygge og gode rammene, i barnets tempo og på barnas premisser. Informanten viser med dette en bevissthet om at den voksen har ansvar for relasjonen. Dette samsvarer med Brandlistuen m.fl. (2015) som peker på at det alltid er den voksne som har ansvar for relasjonen. Dette støttes også av Pianta, som i sin relasjonsmodell viser til at den voksen gjennom kunnskap, erfaring og modenhet må bære det største ansvaret for relasjonen (Pianta, 1999).

Informantene nevner flere kjennetegn på en god relasjon, både spesifikke kjennetegn ved relasjonen og kjennetegn ved den voksnes væremåte i en god relasjon. De trekker frem at en god relasjon er preget av trygghet, nærhet og varme, gjensidighet, tillit og glede. Som eksempler på voksens væremåte i en god relasjon viser de til sensitivitet, anerkjennelse, å kunne ta barns perspektiv og evnen til å møte barna på en empatisk måte. Flere av disse kvalitetene blir løftet frem av Sabol & Pianta (2012) og Drugli (2017) som viktige faktorer i en voksen-barn relasjon, noe som viser at barnehagelærerne er på linje med det litteraturen peker på som vesentlige kvaliteter for å etablere en god voksen-barn relasjon.

5.1.2 Trygg tilknytning

Informantenes tanker og handlinger når det gjelder etablering av trygge og gode relasjoner kan sees i sammenheng med tilknytningsteori. Tilknytning handler om prosessen som leder til at det dannes sterke følesemessige bånd mellom barnet og omsorgspersonen (Bowlby, 1994). Bowlby (1994) hevder at trygghet er grunnlag for all annen utvikling og dette faller sammen med barnehagelærernes tanke om at de må skape den grunnleggende tryggheten for barnet før de kan forvente at barnet er klar for å utforske og lære. Også Drugli (2018) hevder at noe av det viktigste barnet må få på plass i sin tidlige utvikling er opplevelsen av trygg tilknytning. Mulighetene til å oppnå god samspillskvalitet ligger i at voksne og barn får tid og rom til å bygge gode relasjoner basert på tilknytningsteori (Pianta, 1999; Pianta, 2006; Pianta et al., 2012) Som informant 1 peker på må voksne være sensitive og fange opp barnets signaler, og respondere adekvat på disse for å fremme barnets tilknytning i barnehagen. Dette er i overensstemmelse med Drugli og Onsøien (2021), som peker på at tilknytningsprosessen fremmes når omsorgspersonen fanger opp, tolker og gir god respons på barnets signaler og uttrykk .

Sentralt for å skape trygg tilknytning er begrepet «trygg base» (Bowlby, 1994). Når den første trygge relasjonen er etablert, vil relasjonen gjøre at den voksne blir en trygg base for barnets videre utforskning og læring. Abrahamsen (2015) viser til at den trygge basen omsorgspersonene representerer, legger grunnlag for barnets utforskning av verdenen. Tre av informantene bruker «trygg base» begrepet ved flere anledninger. De viser til at ved å være en trygg base for barnet, vil barnet kunne utforske og prøve nye ting. Barnet vil søke hjelp og støtte hos den voksne når de trenger det. Ifølge informant 4 kan barnet søke denne støtten på ulike måter, alt etter hvilken situasjon det står opp i. Noen barn må fysisk komme til den voksne, mens andre barn bare søker blikket til den voksne, for å få den støtten de har behov for. Bowlby (1994) viser til at barn som opplever å ha en trygg base vil ha tro på at det finnes noen man kan regne med og som vil hjelpe hvis nødvendig, disse barna vil være godt tilpasset og kunne utnytte evnene sine best mulig.

Når barnet begynner i barnehagen har de behov for å knytte seg til voksne der, som kan være barnets omsorgsperson i foreldrenes sted, en sekundær omsorgsperson. Betydning av sekundær omsorgsperson gjør at personalet i barnehagen blir viktige voksne for barnet, for å etablere en trygg tilknytning (Evertsen- Stanghelle, 2018). Pianta (1999) benytter begrepet «den signifikante andre» og viser til viktigheten ved at små barn har en omsorgsperson de kan knytte seg til når foreldrene ikke er tilgjengelige. Informant 2 er opptatt av å skape den trygge tilknytningen til barna når de begynner i barnehagen, og løfter frem at for mange barn er dette det første møtet med verden utenfor hjemmet hvor barnet skal være alene uten sine foreldre. Den erfaringen barnet gjør i dette møtet, vil ifølge informanten være viktig for barnet videre, og informant 2 er derfor svært opptatt av å etablere trygg tilknytning. Videre peker informanten på at de voksne i barnehagen blir en sekundær omsorgsperson som kan være barnets trygge base når foreldrene ikke er til stede (Bowlby, 1994). I følge informant 3 vil forholdet mellom voksen og barn bære preg av å være av profesjonell karakter, og er dem. Brandtzæg m.fl. (2013) peker på at tilknytning bygges opp over tid og er avhengig av flere komponenter som nærhet, tillit og emosjonell forpliktelse, noe også informant 3 er inne på.

Barna møter barnehagen med sine tidligere erfaringer. Killén (2012) beskriver det som at barna ser de voksne gjennom et filter av sine tidligere arbeidsmodeller. Trygge relasjoner er en forutsetning for å utvikle gode indre arbeidsmodeller (Drugli, 2013)

En trygg og god relasjon vil ifølge informantene gjenspeile seg i barnets atferd og uttrykk. Gjennom at barnet viser ønske om å være i barnehagen, gir det signaler om at de opplever det trygt å være sammen med de voksne der. Når barnet oppsøker den voksne både i glede og

sorg, er det ifølge informant 2 og 4 signaler på at barnet er trygt og har en god relasjon til den voksne. Svanaug Lunde er opptatt av at barnet kan konsentrere seg om å leke og utforske, finne venner og skape vennskap når den grunnleggende tryggheten er etablert (Lunde, 2018). Dette faller sammen med fokuset informantene har på at når trygghet først er etablert, kan barna ta i bruk sine andre ressurser. Informant 5 påpeker at det er helt essensielt at barnet føler seg trygg i barnehagen for å kunne slippe seg løs i lek og utforsking. For at barnet skal oppleve denne tryggheten må det føle seg sett og ivaretatt, sier hun. Felles gode opplevelser gjennom lek og aktivitet styrker tilknytning og relasjon (Pianta, 1999; Pianta & Hamre 2001). Informant 3 har god erfaring med samspill, felles opplevelser, latter og glede som godt utgangspunkt for relasjonsbygging. Felles aktivitet som skaper engasjement, og gode erfaringer skaper trygghet og etablerer relasjon.

Sameroffs transaksjonsmodell (Sameroff, 2009) viser til at barnet både påvirker og påvirkes av miljøet. Barnet er en aktiv deltager i egen tilværelse, i samspill med voksne som følger deres initiativ. Når barnet begynner i barnehagen vil voksne og barn tilpasse seg hverandre etter hvert som de lærer hverandre å kjenne. De voksne vil også tilpasse seg i forhold til hvordan de tolker barnets atferd og behov. Informant 4 tenker at en må ikke trenge seg på barnet, men se hvor mye det tåler av deg. Når relasjonen er etablert vil barnets grenser være endret og den voksne vil kjenne til hva barnet tåler eller ikke. Sett i lys av transaksjonsmodellen beskriver Drugli (2018) at både barnet og miljøet vil være i stadig utvikling og tilpasse seg hverandre etterhvert som de blir kjent. Dermed vil det skje en endring hos begge parter gjennom relasjonen de har med hverandre. I Piantas relasjonsmodell finner vi også støtte for dette. Han peker på at relasjonen er et resultat av gjensidighet og at barnet med sine erfaringer og egenskaper i samspill med de voksne vil påvirke relasjonen som oppstår (Pianta, 1999). Dette bekrefter barnhagelærerens tanke om å gi barnet tid i tilknytningsfasen og at de voksne må være tilgjengelige og nysgjerrige på deres uttrykk og behov. Gjennom at barnet får nærme seg i sitt eget tempo vil trygg tilknytning etableres.

Voksnes evne til sensitivitet ses på som en viktig forutsetning for å etablere trygg tilknytning. Sensitivitet er ifølge informantene av avgjørende betydning for at det skal utvikles trygg tilknytning. Informant 1 nevner dette ved flere anledninger. Forskning støtter også dette og det pekes på at sensitive voksne er viktige faktorer i en varm og trygg relasjon (Lunde, 2018; Pianta, 1999). I følge Drugli (2017) er sensitive voksne en av de mest sentrale faktorer for barns positive utvikling. Lunde (2018) viser også til sensitive voksne som viktig for barns trivsel og utvikling. Hun viser til at sensitive voksne er bevisst sin rolle i barns liv og er

oppmerksomt til stede. De vil responderer på barns innspill, og fange opp barns signaler og ulike følelsesuttrykk. Empatiske voksne hjelper barn med å regulere følelser gjennom ord, stemmebruk og kroppsspråk. Dette kan også sees i sammenheng med Abrahamsen (2015) som knytter dette opp mot de voksnes evne til mentalisering. Evnen til å gjenkjenne og observere egne følelser vil spille inn på den voksnes evne til være sensitiv i møte med barna.

5.1.3 Gjensidighet og anerkjennelse

På lik linje som Schibbye & Løvlie (2017) peker informantene på gjensidighet og anerkjennelse som viktige faktorer for å etablere trygg og god relasjon. Felles gode opplevelser mellom voksen og barn er ifølge informantene et viktig bidrag i relasjonsbygging og samspill. Tillit og respekt løftes frem som viktige nøkkelord i den sammenheng. Informant 1 er opptatt av at de voksne må se barna og lytte etter deres språk og være nysgjerrig på hva de ønsker å fortelle. I dette ligger det evnen til å ta den andres perspektiv som ifølge Schibbye og Løvlie (2017) er forutsetning for en anerkjennende væremåte.

I en trygg voksen-barn relasjon trekkes evnen til å være anerkjennende frem som en vesentlig egenskap ved den voksne. Å kunne se hvert enkelt barn for den de er og møte dem på en åpen og betingelsesløs måte, er en forutsetning. Informant 5 trekker frem at når barnet opplever å bli anerkjent av andre, vil det være med på å bygge barnets selvfølelse. I litteraturen finner vi støtte for dette hos Schibbye & Løvlie (2017) som mener at en anerkjennende væremåte med fokus på forståelse, bekreftelse, åpenhet og selvrefleksjon er grunnleggende for en positiv utvikling av barnets selv. Informantene knytter dette mot voksne som er lyttende og nysgjerrige på hva barnet ønsker å fortelle. Det handler om å se barnets signaler og møte disse på en åpen og ubetinget måte. Barnets indre opplevelse og følelse kommer i fokus. Også rammeplanen er tydelig på at barnehagen skal bidra til at alle barn føler seg sett og anerkjent for den de er (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 9). Killén (2012) knytter evnen til å være til stede følelsemessig for barnet til de voksnes relasjonskompetanse. Ferdigheter som å lytte til barnet, speile det og vise forståelse for barnets situasjon er viktig. Dette vil anerkjenne barnet og barnet vil i følge Killén føle seg forstått og respektert. Hun peker på relasjonskompetanse som en forutsetning for at pedagoger skal kunne ta vare på trygg tilknytning i barnehagen og viser til at dette er ferdigheter som barnehagelærere bør besitte Killén (2012).

5.2 Støttende relasjoner

Teori og tidligere forskning peker på betydningen av god voksen-barn relasjon som en vesentlig faktor for barns læring og utvikling (Lippard et al., 2017; Hamre & Pianta, 2001; Pianta, 1999). Dette sammenfaller med resultatene fra intervjuene med barnehagelærerne, som er gjennomgående opptatt av at relasjonen må være på plass før læring og utvikling kan finne sted. Sentralt er betydningen av kvalitet i relasjonen. Kvalitetssterke relasjoner vil kunne tåle at relasjonen utfordres og som voksen har en ansvar for at relasjonen er av god kvalitet.

5.2.1 Gode relasjoner – grunnlag for utvikling og læring

Barnehagelærerne i denne studien har alle en forståelse for at det er først når barnet opplever relasjonen som trygg at grunnlaget er til stede for utforskning, læring og utvikling.

Dette sammenfaller med teorigrunnlaget som er fremlagt i denne studien, der det er en gjennomgående enighet om at en trygg og god relasjonen har stor betydning for barns utvikling generelt. Pianta (1999) hevder at relasjoner er selve nøkkelen til gode samspills og læringsmuligheter. Både informant 3 og informant 5 tenker at grunnlaget for utvikling og læring legges i samspillet mellom voksen og barn. Kjenner ikke barna seg trygge i denne relasjonen vil ikke barnet ta til seg læring.

Informant 3 peker på at forskning viser at gode relasjoner har stor betydning for barns akademiske og atferdsmessige utvikling. Det sees på som sentralt at barnet må trives i barnehagen for å utvikle seg og at et positivt klima må ligge til grunn for at barnet skal ta til seg læring. Pianta et al. (2016) viser til at det er godt dokumentert at positive og nære relasjoner mellom voksne og barn har stor betydning for barns trivsel og utvikling både i barnehagen og på skolen, dette støttes også av Lippard et al. (2017).

Informant 2 legger vekt på at i et positivt miljø vil barnets evner stimuleres og barnet vil ha tro på egne ferdigheter. Pianta et al. (2006) viser til at samspillet må være utviklingsfremmende for å oppnå trivsel, glede og læring i barnehagen. Gode relasjoner med voksne som barna liker, bidrar til at barn lærer mer og bedre. Dette vil være naturlig da samspill med voksne de har en god relasjon til er motiverende og ønskelig for barnet. Dermed vil samarbeidet dem imellom være godt og medføre energi og kapasitet til læring og utvikling.

Barnet lærer mer og bedre i den gode relasjonen og det fremmer motivasjon og utholdenhet til å gjennomføre oppgaver som omhandler problemløsning og læring (Drugli, 2017).

Informant 1 trekker frem at gjennom samspill og relasjon vil barns kognitive ferdigheter stimuleres. Ved å delta i lek og aktivitet med barn åpnes muligheter for barnet til både å lære språk og ulike ferdigheter. Informanten peker på at i en trygg relasjon er den voksne det støttende stillas i barnas utforskning. Informant 4 reflekterer rundt at barnet må ha tro på seg selv og trygghet til å kunne prøve ut nye ting, for å komme videre, og det vil en trygg voksen-barn relasjon kunne gi. Dette kan ses i sammenheng med Pianta (1999) som påpeker at det er i trygge relasjoner at barnet gis de beste forutsetninger for utvikling. Pianta (1999) viser også til Vygotskij's proksimale utviklingssone og peker på at relasjonens kvalitet vil gi muligheter i forhold til at barn som er trygg i en relasjon vil søke hjelp og støtte når de trenger det, men også at barn som er i en trygg relasjon vil kunne anvende hjelpen og støtten de får på en adekvat måte.

Pianta (1999) påpeker at god voksen-barn relasjon har betydning for barnets utfoldelse og i forhold til læring, fordi det skapes et trygt og generøst klima for prøving og feiling. Informant 4 trekker i denne forbindelse frem at den gode relasjonen gjør barna modige og medfører at de tør å utforske og ha tro på egen mestring. Gjennom å bli sett og verdsatt vil barnet styrke troen på seg selv og få bekreftet sitt selvilde. Daglige samspillsituasjoner gir barn anledning til å prøve ut ulike utviklingsfunksjoner i trygg relasjon og med god voksenstøtte (Pianta, 1999). Drugli (2017) viser til at gode relasjoner frigjør energi og glede til utprøving og læring. Hun peker også på at barn som er trygge på at voksne vil støtte dem ved behov vil kunne utfordre seg selv i oppgaver som både tar tid og er mere komplekse.

En av informantene påpeker at det ikke bare handler om å skape et trygt klima, men at det også er den voksnes rolle å «pushe» barnet litt videre. Informanten er opptatt av at det blir lite utvikling for barnet dersom det blir sittende i det trygge fanget. Barnet må oppmuntres og støttes til nye utfordringer, men med trygg voksenstøtte som er der og vurderer hvor mye hjelp barnet trenger for å mestre selv. Informanten tenker at på den måten bygges barnets selvilde og selvtillit. Drugli (2017) viser til at for at barnet skal utvikle seg, må relasjonen fylles med noe, og henviser da til aktivitet og lek som stimulerer og bidrar til barns nysgjerrighet og utforskertrang. Dette støttes også av Lekhal et al. (2016) som er tydelige på at trygghet er essensielt for å lære, men i seg selv ikke er tilstrekkelig for å oppnå utvikling og læring.

Informant 2 sin uttalelse om at voksne «*hemmer og fremmer*» er interessant. Det kan tolkes dit at informanten er bevisst sin rolle og sitt ansvar som voksen i møte med barn. Videre nevner informanten «makt» og «posisjon» og her kan makt tolkes som noe negativt, mens posisjon kan handle mere om den voksens mulighet til å støtte barn i deres utvikling. I følge Pianta (1999) må den voksne evne å vurdere hvilke relasjon en har til barnet, og gjennom relasjonen se hvordan de kan påvirke barns liv. Voksne må bruke de muligheter som ligger i relasjonen for å støtte barns utvikling på en positiv måte.

Som vist over er barnehagelærerne i denne studien opptatt av trygg tilknytning, og trekker dette inn også som grunnlag for barns læring og utvikling. De påpeker ved flere anledninger at barn som har etablert en trygg relasjon til voksne i barnehagen vil bruke tid og energi på lek og utforskning, og samtidig være trygge på at den voksen er der til støtte og hjelpe ved behov. Den voksen blir en trygg base for barnets videre utforskning og læring (Bowlby, 1994).

Det presiseres av Informant 5 at den trygge basen både kan brukes når barnet opplever noe som vanskelig eller det ikke vet hva de skal gjøre, men også for å dele glede og positive opplevelser. Informant 4 har erfaring med at når barnet har den trygge basen i ryggen, tør det å gå bort fra den voksne og ta kontakt med andre barn og andre voksne. Dette kan ses i sammenheng med Abrahamsen (2015) som peker på at ved å etablere den trygge basen får barnet et grunnlag for utforskning av verden. I visshet om at de kan vende tilbake til omsorgspersonen for trøst, hjelp og oppmuntring, finner barnet ro i lek og aktivitet. Også Bowlby (1994) viser til at barn som har erfart å ha en trygg base vil kunne utnytte sine evner på en best mulig måte ved at de har en trygghet på at skulle det være nødvendig vil der være en omsorgsperson som kan gi nødvendig hjelp og støtte. Det handler om at det er en trygg voksen som er til stede, som setter gode rammer og gjør det trygt for barnet slik at det kan leke og utforske sammen med andre barn. Dette kan også sees i sammenheng med at barnet danner seg indre arbeidsmodeller av den voksens tilgjengelighet, og gjør at barnet etter hvert vil kunne bevege seg lenger bort fra omsorgspersonen og allikevel være trygg på at den er tilgjengelig dersom situasjonen krever det (Bowlby, 1994; Abrahamsen 2015).

5.2.2 Kvalitet i relasjonen

Forskning peker på forholdet mellom voksne og barn som den viktigste kvalitetsindikatoren i barnehagen (Brandlistuen et al., 2015; Lekhal et al., 2016, Pianta, 1999). Informantene

reflekterer rundt kvalitetsens betydningen for læring og utvikling, og trekker frem at når det er kvalitet i relasjonen vil barna bruke energien sin på lek og læring. Barna vil være trygge på at den voksne stiller opp og hjelper dem om nødvendig. Det trekkes frem at i en kvalitetsrelasjon er den voksne seg bevisst hvilken hjelp barnet trenger og vil kunne tilpasse dette etter barnets behov. Dette kan sees i sammenheng med Vygotskij (1978) sin proksimale utviklingssone der de voksne tilbyr hjelp og støtte ut ifra hva barnet trenger for å mestre situasjonen eller oppgaven de holder på med, og bygger et stillas for barnet, som sikrer mestring og motivasjon for det de står opp i. At den voksne tilpasser hjelpen kan også knyttes til Bowlby (1994) sin «trygge base» der de voksne er oppmerksomt til stede, men avventer situasjonen til barnet gir uttrykk for at de har behov for hjelp og støtte.

Informant 1 og informant 3 er begge opptatt av at når relasjonskvaliteten er god vil barna kunne bruke energien sin på læring og utvikling og slipper å være engstelig og redde. Dette sammenfaller med Drugli (2012) som er opptatt av at barns trivsel, læring og motivasjon påvirkes av kvaliteten på relasjonen og hun løfter også frem betydning for barnas atferd (Drugli, 2012). Forskning per i dag viser stort sett en enighet om at kvaliteten på relasjonen er betydningsfull for barns kognitive utvikling, mens resultatene er mere sprikende på betydning for barns atferd. I norsk sammenheng er det likevel gjort flere funn som bekrefter denne betydningen (Brandlistuen et al., 2015; Engvik et al. 2014). Det er imidlertid enighet om at kvaliteten på voksen-barn relasjonen vil ha betydning for barnets utvikling både på kort og lang sikt (Drugli, 2014; Lekhal et.al., 2016; Solheim 2013).

Informant 2 har tanker om at det er barnehagepersonalets kunnskap og erfaringer som gir kvalitet i barnehagen. Informanten mener at kvaliteten på relasjonen er «*alfa og omega*» og at ulike barn vil trenge ulik støtte for å utvikle seg. For å kunne møte disse barna på en kvalitativt god måte er personalets kunnskap og personlige erfaringer svært viktig. Dette finner vi støtte for hos Drugli (2017) som hevder at de voksne i barnehagen er den viktigste ressursen for å skape et godt utviklingsmiljø for barna og at det er de voksnes samspill med barna som gir barnehagen konkret innhold og kvalitet. Informant 2 hevder at personalets kompetanse betyr mye i møte med ulike barn og barns ulike uttrykk, og peker på at utdanning og erfaring vil spille inn på kvaliteten på hvordan voksne møter barna. Lekhal et al. (2016) viser til at ansattes utdanning og kompetanse vil spille inn på hvordan de møter barna og dermed være viktige faktorer for kvalitet. Utdanningsnivået hos de voksne har vist en sammenheng med kvalitet i barnehagen og elementer som veiledning og systematisk arbeid løftes som betydningsfullt for å utvikle relasjon og samspill med barna (Pianta et al., 2016).

Det som også var interessant var at flere av barnehagelærerne reflekterte rundt konsekvensene dersom kvaliteten på den etablerte relasjonen ikke var god. En dårlig relasjon mellom voksne og barn vil kunne føre til vanskelige situasjoner for barnet. Barnet vil ikke finne støtte og trygghet hos den voksne og dermed blir ansvaret for barnets ve og vel liggende på barnet selv. I slike situasjoner vil barnets reaksjon kunne være at det både utfordrer med sin atferd eller at det trekker seg inn i seg selv. Transaksjonsmodellen (Sameroff, 2009) peker på at barnets reaksjon vil være avhengig av det gjensidig samspillet med omsorgsgiveren. Gir ikke omsorgsgiveren adekvat respons på barnets atferd vil dette kunne være en risikofaktor for barnets utvikling. Pianta (1999) trekker frem at barnehager med høy kvalitet kan virke som en beskyttelsesfaktor for barn i barnehagen. Lekhal. et al. (2016) viser til at i en barnehage med høy kvalitet vil fokus på relasjon og ivaretagelse av denne være sentralt da det nettopp er voksen-barn relasjonen som er det mest sentrale for å skape god og stabil kvalitet i barnehagen.

Sett i lys av sårbare barns behov vil kvaliteten være spesielt viktig da disse barna er ekstra avhengige av å være i kvalitetsrelasjoner. Både informant 3 og informant 5 løfter frem at barn som ikke har de beste relasjonserfaringene med seg vil ha spesielt behov for voksen-barn relasjon av høy kvalitet i barnehagen. Negativ barnehagekvalitet med lite utviklingsstøttene samspill mellom voksen og barn kan påvirke barnas utvikling negativt. Pianta (1999) hevder at barn som strever med læring, har atferdsutfordringer eller emosjonelle vansker, har særlig behov for gode relasjoner. Samtidig viser han til at disse barna er de som strever mest med relasjonen og oftest opplever konflikt med de voksne. Han peker på at den voksnes opplevelse av relasjonen kan påvirke barnets utvikling videre, avhengig av om de møter barnet med varme eller konflikt (Pianta, 1999). Hamre og Pianta (2001) viser til at negative relasjoner også vil ha en betydning for barns utvikling på lengre sikt og vil påvirke barnets akademiske og adferdsmessige tilpasning opp over skolealder.

5.2.3 Relasjoner som utfordres

Kunnskap om barns utvikling ble trukket frem av informant 2 og informant 5, som viktig å kunne ivareta en god relasjon når det oppstår episoder der barn utfordrer med sin atferd. Informant 5 peker på at barn på småbarnsavdeling «holder på å lære seg verden å kjenne» og i den sammenheng vil barn kunne teste grenser og utfordre. Atferd som biting og lugging vil ikke være uvanlig og når dette oppstår vil det ifølge informant 2 være viktig at den voksne er

villig til å se på sin egen atferd, og håndtering av situasjonen. En slik bevissthet rundt egen atferd i møte med barn er ifølge Pianta (1999) viktig, og han peker på de voksnes ansvar for å opprettholde relasjonen til barnet uansett hva som skjer. Barn trenger voksne som kan møte dem med aksept og varme, og som kan se bak atferden når situasjoner blir utfordrende (ibid). Dette kan også sees i sammenheng med voksens evne til mentalisering, der evnen til å forstå barnets følelsesmessige tilstand og tolke disse som meningsfulle ytringer er sentralt (Abrahamsen, 2015). Ved å ha en bevissthet rundt egne følelser og atferd vil en kunne møte barns emosjonelle opplevelser med innlevelse og varme. Når voksne setter ord på det som skjer og gir barn hjelp til å forstå egne og andres følelser vil barnet lære å oppfatte, gjenkjenne, og snakke om sine følelser. Samtidig vil de erfare at i samspill med voksne vil vanskelige følelser mildnes og etter hvert gå over (ibid).

Det er interessant at bare to av barnehagelærerne i studien trekker frem at det kan være utfordrende å bygge gode relasjon til alle barn. Informant 5 peker på at dersom den voksne ikke kommer i posisjon til å etablere trygg relasjon, og blir avvist i sin tilnærming, oppleves det utfordrende å jobbe med dette. Informant 5 tenker at det er den voksne som må finne en løsning på dette og er ansvarlig for å etablere den gode relasjonen. Dette støttes av Drugli (2017) og Pianta (1999) som påpeker at dersom den voksne føler seg avvist av et barn, kan det medføre at den voksne tar videre avstand fra barnet, noe som vil være kritisk for relasjonen. I den sammenheng hevder Pianta (1999) at den voksne må kunne vurdere hvilke relasjon de har til barnet og eventuelt gjøre nødvendig endringer dersom denne relasjonen ikke er av god nok kvalitet. På lik linje med Pianta påpeker Ingrid Lund (2012) at det alltid er den voksne som har ansvar for at gode og trygge relasjoner etableres. Dersom den voksne ikke evner å ta tak og gjøre noe for å forbedre situasjonen er det den voksnes plikt å søke hjelp og veiledning for å finne en løsning på dette. Informant 2 reflekterer også rundt at det kan være utfordrende å bygge god relasjon til alle barn. Informanten mener at kunnskap og erfaring spiller en vesentlig rolle og at en må være seg bevisst sin egen bakgrunn, og sine personlige erfaringer. Informant 5 viser til at en som voksen har med seg sin egen bagasje, med sine egne holdninger, erfaringer og oppvekst. Dette vil prege den voksne i møte med ulike barn og i ulike situasjoner. Informanten sier at noe en person synes er utfordrende, vil kanskje ikke oppleves som utfordrende for en annen, alt etter hvilke erfaringer en selv sitter med og hvilken relasjon en har til barnet. Dette kan sees i sammenheng med Pianta sin relasjonsmodell der det vises til at relasjonen mellom den voksne og barnet påvirkes av personlig faktorer, som egen utviklingshistorie, erfaringer og kunnskap (Pianta, 1999, Pianta

et al., 2003). Samtidig vil de tidligere erfaringer en har med relasjonen til barnet, påvirke relasjonen videre. Dette peker på en gjensidighet i forholdet der barnet med sine egenskaper og erfaringer, vil påvirke relasjonen i samspill med den voksne. Pianta (1999) er allikevel klar på at det er den voksne som har det største ansvaret for kvaliteten på relasjonen, nettopp med bakgrunn i sin modenhet, erfaring og kunnskap. Bowlby (1994) viser til at de tilknytningserfaringer vi har fra tidlig barndom vil prege oss også som voksen. Dermed vil voksenrollen i barnehagen preges av den enkeltes relasjonshistorie, på godt og vondt, og være en del av oss i møte med barna. Ifølge transaksjonsmodellen (Sameroff, 2009) vil relasjonen kunne utvikles og endres på bakgrunn av at vi får nye erfaringer og opplevelser. Det vil derfor være viktig at det jobbes med å etablere gode felles relasjonserfaringer med barnet, noe som vil medføre at voksen-barn relasjonen utvikles i positiv retning. Sett i forhold til Bowlby (1994) sin teori om indre arbeidsmodeller vil barnet og den voksne gjennom sitt samspill få nye relasjonserfaringer. Disse erfaringene vil føre til at nye indre arbeidsmodeller etableres og vil prege den videre relasjonen mellom dem.

Flere av informantene trekker frem at det kreves en stabil og god relasjon for å komme i posisjon for å hjelpe barn som strever. Informant 3 hevder at et barn ikke vil være villig til å ta imot hjelp dersom relasjonen ikke er god. Informanten sier videre at man må bygge relasjonen før en kan begynne å jobbe med utfordringene. Sett i forhold til både teori og tidligere forskning som ligger til grunn for denne studien, er informantens utsagn sammenfallende med at trygg relasjon må etableres før barnet vil inngå i samspill og samarbeid med de voksne.

5.3 Relasjonens muligheter

Resultater fra analysene viser at informantene ser på en god voksen-barn relasjon som betydningsfull ved å styrke barn til å møte og stå i utfordrende situasjoner. De peker også på at en stabil relasjon vil gi positive ringvirkninger videre i livet, et godt selvbilde og tro på egen mestring.

5.3.1 Motstandskraft og robusthet

Ikke overraskende presiserte barnehagelærerne i studien at det ligger mange positive muligheter i en god voksen-barn relasjon. Informantene har en tro på at barn på småbarnsavdeling gjennom gode trygge relasjoner vil få en ballast til å møte og takle utfordringer og motstand de vil stå overfor. Informantenes uttalelse kan ses i sammenheng med Drugli og Lekhal (2018) som hevder at positive erfaringer barna får sammen med nærværende voksne og andre barn resulterer i trivsel og robusthet og vil gi barnet motstandskraft. Informant 1 trekker frem at en solid relasjon gir barnet en ballast gjennom at det får en god selvfølelse og god selvtillit. For å kunne bygge selvfølelse er det viktig at en støtter og viser tiltro til barnet slik at det tørr mer. Samtidig vil dette også styrke barnets selvstendighet. Med en god selvfølelse og en god selvtillit vil barnet våge mer og bli robust. Drugli og Lekhal (2018) peker på at barnehagen har et stort potensiale for å fremme positive krefter i barns liv. Greier de å skape et trygt og godt klima der barna trives vil også motstandskraft bygges.

Et annet aspekt som trekkes frem er at barn som blir eksponert for motgang og utfordringer i den trygge sosiale konteksten i barnehagen, vil gjøre seg viktige erfaringer som de tar med seg videre. Pianta (1999) er opptatt av at i den trygge barnehagekonteksten kan barn få nyttig erfaring med å oppleve både å feile og ikke mestre oppgaver. I tråd med tilknytningsteorien vil voksen-barn relasjon av høy kvalitet gi barnet en trygghet til også å prøve ut nye og ukjente ting i visshet om at de voksne er der som den trygge basen om de skulle trenge det (Bowlby, 1994). Når barnet får selvtillit og tro på egen mestring vil de spille en mere aktiv rolle i sitt eget liv, noe som ifølge Drugli og Lekhal (2018) fører til robusthet.

Å ha gode relasjonserfaringer er ifølge informantene viktig for alle barn. Ved at barnet opplever støttende relasjon når det står i utfordrende og krevende situasjoner vil det ifølge informant 2, bidra til viktig erfaring for barnet med å stå i litt motstand. Drugli og Lekhal (2018) viser til barn som opplever glede, positive følelser og gode relasjoner til voksne, samt har en tilhørighet i fellesskapet med andre barn, vil ha robusthet i møte med motgang både her og nå, og senere som voksen. De viser også til at dette kan gi positive ringvirkninger i yrkeslivet og i en eventuell foreldrerolle senere i livet (ibid).

Informant 4 og informant 5 løfter også frem tanker om at barna gjennom gode relasjoner med voksne vil tilegne seg sosial og emosjonell kompetanse, og lære seg å sette ord på følelsene sine. Dette er ifølge informantene ferdigheter som gjør at barnet lettere kan være i relasjon

med andre. Det pekes på at disse ferdighetene «forgrener» seg videre i livet til barna og gjør dem robuste når situasjonen krever det. Disse refleksjoner finner vi støtte for hos Center of the Developing Child at Harvard University (2017). De viser til at gode relasjoner fremmer robusthet og motstandskraft hos barna som vil vare livet ut. Tilsvarende som informantene peker de på viktigheten av at barn blir kjent med sine egne følelser. Særlig viktig er det at voksne anerkjenner, forstår og hjelper små barn med å regulere følelsene, bygge solide relasjoner som gir barna trygghet og tro på seg selv (ibid). Dette samsvarer med forskningslitteratur som fremhever at robusthet er viktig for å tåle livets utfordringer (Killén, 2012).

Dette kan også ses i lys av Pianta (1999) sine tanker om at barnehagen kan fungere både som risiko- og beskyttelsesfaktor, alt etter hvordan barnet og barnehagen tilpasser seg hverandre. Klarer barnehagen å bygge trygge, solide relasjoner til barna som fremmer robusthet og motstandsdyktighet, vil barnehagen virke som en beskyttelsesfaktor for barnet. Hvis barnet derimot opplever et lite fruktbart samspill og relasjon av dårlig kvalitet, vil barnets erfaringer bli fattige og gjøre barnet sårbar. Disse tankene sammenfaller også med Sameroff`s transaksjonsmodell (2009), der gode relasjoner sees på som en sentral faktor for beskyttelse og en mulighet til å kunne endre etablerte atferdsmønstre.

5.3.2 Forebyggende og reparerende relasjoner

Gjennomgående hadde barnehagelærerne erfaring med at gode relasjoner er forebyggende for ulike vansker og utfordringer barn kan stå i. Forebygging dreier seg om å komme inn med tiltak før problemene oppstår, der målet er å motvirke at problemer og utfordringer utvikler seg (Hagtvet & Horn, 2012).

Resultater i denne studien indikerer at barnehagelærerne tror på den gode relasjonen, og at den kan gjøre en forskjell for mange barn. Dette kan ses i sammenheng med primærforebyggende tiltak, da barnehagelærerne har troen på at barn som opplever gode og trygge relasjoner vil kjenne seg verdifulle og bli mere motstandsdyktige. Lyngseth (2018) viser til at primærforebyggende tiltak handler om å gjøre pedagogiske grep som virker forebyggende for hele barnegruppa. Bra for noen er bra for alle. Rammeplanen viser til at barnehagen skal ha en helsefremmende og forebyggende funksjon (Kunnskapsdepartementet, 2017). Tanken om gode relasjoners betydning i møte med små barn i barnehagen og arbeidet

med å etablere dette er en allmennforebyggende strategi. Informantene er opptatt av dette og er seg bevisst etablering av gode rutiner for å sikre at alle barn får den støtte og hjelp de trenger for å etablere gode relasjoner og trygg tilknytning. Barnehagelærerne gir gode beskrivelser av hvorfor de tenker at relasjonene er forebyggende. Informant 3 reflekterer rundt at barn som har opplevd gode relasjoner vil ha tro på at de kan få nye gode relasjoner senere i livet. Informant 5 peker på at å oppleve seg som verdifull i møte med andre vil virke som en forebygging for senere utfordringer. Informant 4 er opptatt av at gode voksen-barn relasjoner gir barnet positive erfaringer og tillit til at «voksne vil meg vel» når nye relasjoner skal etableres. Informantene løfter også konsekvensene av relasjoner av dårlig kvalitet. Flere viser til barn som i utgangspunktet er mere sårbare ved at de ikke har de beste tilknytningserfaringene før de startet i barnehagen. Disse barna vil spesielt ha behov for og nytte av bevissthet rundt etablering av solide relasjoner, også sett i sammenheng med tidlig innsats og forebygging. I følge Lekhal et al. (2016) er tidlig innsats det tiltaket som har vist seg å være mest virksomt med tanke på å styrke barns utvikling. De trekker frem viktigheten av forebygging både for barnet selv og familien, men peker også på fordelene med dette sett i et samfunnsperspektiv. Igjen trekkes voksen-barn relasjonens viktige betydning frem og det påpekes at kvaliteten må være god for alle barn, uavhengig av det enkeltes barns tidligere relasjonelle erfaringer, temperament og genetiske forutsetninger. Forskning viser at spesielt voksen-barn relasjonen har stor betydning for at barnehagen skal virke fremmende på den psykiske helsen (Engvik et al., 2014, Lekhal et al., 2016). Det er avgjørende hvordan voksne møter barn og legger til rette for trygge, stabile og stimulerende omgivelser. Det er de voksne i barnehagen som er tett på og som kan se hva barnet trenger. Å være seg bevisst at dersom alle barn skal få samme mulighet, betyr det å behandle dem ulikt, fordi barn er forskjellige. Ved at voksne er villige til og fleksible nok til å møte alle barn på gode måter og tilpasse seg barnets temperament og karakteristika, vil det fungere som et universelt psykisk, helsefremmende tiltak (Lekhal et al., 2016).

Informant 5 trekker frem at nær og god relasjon til barnet gjør at en kan hjelpe dem med å løse utfordringer *«som kanskje er små når de er små men blir større når de blir større»*. Når det gjelder barn som står i fare for å utvikle spesifikke utfordringer viser både Ogden (2015) og Tremblay (2010) til at det er lettere å korrigere avvikende utvikling mens barna er små. De peker også på at jo tidligere man setter inn tiltak som retter seg mot ulike vansker, jo større er effekten. Dette peker også på viktigheten av tidlig innsats og forebygging av barns utfordringer.

Flere av barnehagelærerne trekker frem at i gode relasjoner ligger det en reparerende effekt. Informant 2 har tro på at barnet kan møte mennesker på senere tidspunkt som kan bidra positivt til barnets utvikling. Informant 3 støtter også dette og sier at det kanskje bare skal en god relasjon til for at det skal snu. Dette kan ses i forhold til mulighetene bland annet Killén (2012) peker på, ved at barnet får nye og positive erfaringer i møte med nye mennesker. I barnehagen vil dette kunne være støtte barnet får av en sekundær omsorgsperson, og denne erfaringen vil kunne endre deres indre arbeidsmodeller (Bowlby, 1994). Voksne i barnehagen vil dermed kunne virke som kompenserende voksen ved til å gi barnet nye og solide erfaringer både når det gjelder relasjoner og trygg tilknytning. Pianta (1999) hevder at relasjoner kan virke både forebyggende og reparerende.

Ifølge Drugli (2017) vil gode relasjoner med nære voksne ha en reparerende effekt for barn som har opplevd utfordringer. Hun peker også på at barn med denne type relasjon til voksne vil komme seg raskere etter vanskelige opplevelser.

6.0 OPPSUMMERING OG AVSLUTNING

I denne kvalitative studien har fokuset vært på voksen-barn relasjon. Jeg har innhentet empiri fra fem informanter ved bruk av semistrukturert intervju. Studien bygger på et sosiokulturelt læringssyn, med forankring i hermeneutisk tilnærming. Dette gjør at mine resultater ikke er egnet for bestemte konklusjoner og generalisering, men de gir et innblikk i informantenes tanker, refleksjoner og erfaringer. Studiens problemstilling er:

Hvilke tanker og erfaringer gjør barnehagelærere seg om betydningen av voksen – barn relasjon på småbarnsavdelingen?

Jeg har gjennomgående i oppgaven forsøkt å reflektere teori, empiri og refleksjoner opp mot de tre temaene som kom frem gjennom analysen; *etablering av god voksen-barn relasjon, støttende relasjoner og relasjonens muligheter.*

Samtlige informanter i studien løfter frem god voksen-barn relasjon som betydningsfullt for at små barn skal ha det godt i barnehagen. For å etablere en god relasjon er barnets trygghet essensielt. Resultatene viser at informantene har stort fokus på å etablere trygge relasjoner til de små barna i oppstartsfasen i barnehagen. Tilstedeværende voksne som ser og møter barnas behov trekkes frem som spesielt viktig, noe som samsvarer med tidligere forskning der relasjonsbygging pekes på som et viktig aspekt for trygghet. Denne studien løfter frem «voksne» som den viktigste faktoren for å skape en trygg og god relasjon. Informantene er bevisst sitt ansvar for å etablere og vedlikeholde relasjonen og peker på at et barn ikke skal ha dette ansvaret. Barnehagelærerne reflekterer rundt at dersom voksne ikke tar ansvar for relasjonen vil det være utfordrende for et barn. Informantene mener at det vil gjøre barnet utrygt og påvirke utvikling og læring på en uheldig måte. Videre viser studien at barnehagelærerne har kunnskap om tilknytningsteori, selv om ingen benytter dette begrepet konkret. Ved at informantene bevisst tilrettelegger for trygg tilknytning i oppstartsfasen, synliggjøres denne kunnskapen. Et annet perspektiv som trekkes frem som en forutsetning for trygg tilknytning er voksnes sensitivitet i møte med barna. Å fange opp barns signaler, tolke disse og gi hensiktsmessig respons, vil i ifølge informantene være av stor betydning for å fremme tilknytningsprosessen.

Et sentralt resultat i studien er at informantene ser på gode voksen-barn relasjoner som betydningsfulle for barns utvikling og læring. Det løftes frem at barn som er trygge i en relasjon vil ha tro på egen mestring. De vil tørre å utforske og prøve ut, men de vil også tørre

å feile ved at de er trygge på at voksne er til stede og støtter uansett. Det pekes videre på at barn som føler seg sett og verdsatt vil få et godt selvbilde og god selvtilit, som igjen medfører at barnet vil være mottakelig for ny kunnskap. Informantene løfter som vist betydningen av god voksen-barn relasjon, men deres refleksjoner rundt dette dreier seg stort sett om sosial og emosjonell utvikling, eksempelvis å gjøre barnet trygt, bygge godt selvbilde og god selvtilit. Selv om det snakkes i generelle vendinger om læring og utvikling er det bare en informant som spesifikt løfter betydningen av god voksen-barn relasjon i forhold til kognitiv utvikling. Dette sammenfaller med tidligere forskning som sier noe om at voksne som jobber med små barn er gode på å støtte barns sosiale og emosjonelle utvikling og har mindre fokus på den kognitive stimuleringen, noe som ser ut til å gjelde for resultatene i denne studien. Informantene har størst fokus på å etablere og utvikle den emosjonelle tryggheten og i mindre grad på kognitiv stimulering.

Gjennomgående i studien mener barnehagelærerne at voksen-barn relasjonen er avgjørende for god kvalitet i barnehagen, og voksnes kunnskap og erfaring pekes på som spesielt viktig i denne sammenheng. I en kvalitetsrelasjon vil barn være trygge på at voksne er tilgjengelige for hjelp og støtte ved behov. I de samme relasjonene viser de voksne gjennom sin atferd at de har ansvar for relasjonen.

Ifølge informantene kan god voksen-barn relasjon gi barn motstandskraft og gjøre dem robuste. Ved å erfare gode relasjoner får barn tro på seg selv og en ballast til å møte og takle utfordringer og motstand. Flere informanter trekker frem at barn gjennom gode relasjoner vil tilegne seg sosial og emosjonell kompetanse ved å lære og sette ord på følelsene sine, noe som igjen medfører at det blir lettere å være i relasjon med andre. Dette er ferdigheter som vil forgrene seg videre i barnets liv, og som gjør dem robuste når situasjonen krever det. Å oppleve seg betydningsfull og verdsatt i en relasjon vil ifølge informantene være forebyggende for senere utfordringer. Det trekkes frem at det å ha erfart gode voksen-barn relasjoner vil gi en tillit til at voksne vil være der for dem om ting blir vanskelig. Ifølge informantene vil barn som erfarer at voksne er til stede for dem og som opplever et trygt og god samspill ha tro på at de vil møte trygge, støttende voksne senere i livet. Gode relasjoner vil gi barn en positiv erfaring av at voksne vil dem vel og en følelse av å være verdifull i møte med andre, som igjen vil virke forebyggende.

Det påpekes av informantene at de første åra i barnets liv er betydningsfulle og at grunnlaget som legges på småbarnsavdelingen vil gi ringvirkninger senere i livet. Flere deler tanker om at det er sannsynlig at barn som strever i barnehagen også vil streve senere i utdanningsløpet.

Imidlertid viser de tro på at ved å ta tak tidlig vil en kunne løse eventuelle utfordringer som er små når barna er små, men blir større når barna blir større. Det reflekteres også rundt den reparerende effekten voksen-barn relasjoner kan ha. Spesielt vises det til at barn som har dårlige relasjonserfaringer fra tidligere kan møte nye voksne som gir andre og mulig bedre erfaringer med voksen-barn relasjon og som kan påvirke barnets utvikling på en positiv måte.

6.1 Oppsummerende kommentar og veien videre

Denne studien gir ikke grunnlag for generalisering, men resultatene ser ut til å samsvare godt med tidligere forskning og teori rundt betydning av voksen-barn relasjon. Relasjon er viktig for barns læring og utvikling. Innfallsvinklene her kan være mange og nyttige og relasjon kan belyses fra flere ulike sider og ses sammen med ulike faktorer. På bakgrunn av informantenes uttalelser tenker jeg det er behov for å løfte frem betydningen av relasjon som et viktig pedagogisk verktøy. Det kan eksempelvis gjøres gjennom ytterligere forskning på relasjonskvalitet.

I videre forskning kan det være nyttig å se nærmere på andre perspektiver knyttet til betydning av relasjon på småbarnsavdeling. Her kan foreldrenes betydning i etablering av trygge relasjoner til barna i oppstartsfasen vært et aktuelt tema. Aspekter rundt voksen-barn relasjon og øvrige personalgrupper i barnehagen kan være både interessant og verdifull kunnskap å forske videre på. Det samme gjelder relasjonen barn-barn, og hvilken betydning den har for barns trivsel og utvikling. Det vil også være behov for utvidet kunnskap om relasjoner som pedagogisk verktøy i møte med barn som har spesifikke utfordringer og vansker samt barn som mottar spesialpedagogisk hjelp. Fremtidig forskning på dette området vil kunne gi viktig kunnskap om allmennpedagogiske tiltak for å støtte alle barns utvikling og læring.

Mitt ønske er at denne studien har synliggjort at kvaliteten på relasjon mellom voksne og barn er avgjørende for barns utvikling, og at de som jobber med små barn i barnehagen blir mer bevisst dette i sitt daglige arbeid med barna. Ved å fokusere på relasjon som pedagogisk verktøy håper jeg at barn møtes av kompetente voksne som har en etablert forståelse for betydningen av relasjonen de bygger med barn.

Litteraturliste

- Abrahamsen, G. (2015). *Tilknytningsbaserte barnehager*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Andersen, J., Gundelach, S. & Rasmussen, K. (2009). *Trygge og utrygge barn i barnehagen*. Oslo: Pedagogisk forum.
- Babchishin L.K., Weegar, K. & Romano, E. (2013) *Early Child Care Effects on Later Behavioral Outcomes* Using a Canadian Nation-Wide Sample Hentet fra <http://dx.doi.org/10.5539/jedp.v3n2p15>
- Blikk for barn. (2012-2017) Rapport. Hentet fra <https://www.barnehage.no/artikler/stotter-i-liten-grad-relasjoner-mellom-barn/426476>
- Bowlby, J. (1994). *En sikker base - tilknytningsteoriens kliniske anvendelser* (B. Nake, Trans.). Det lille forlag.
- Brandlistuen, R. E., Helland, S. S., Evensen, L., Schjølberg, S., Tambs, K., Aase, H. & Wang, M. V. (2015). *Sårbare barn i barnehagen: betydningen av kvalitet*. Hentet fra <https://www.fhi.no/globalassets/dokumenterfiler/rapporter/2015/sarbare-barn-ibarnehagen---betydningen-av-kvalitet-pdf.pdf>.
- Brandtzæg, I., Torsteinson, S., & Øiestad, G. (2013). *Se barnet innenfra. Hvordan jobbe med tilknytning i barnehagen*. Oslo: Kommuneforlaget.
- Broberg, M., Hagström, B., & Broberg, A. (2014). *Tilknytning i barnehagen: Hva betyr trygghet for lek og læring?* Oslo: Cappelen Damm Akademisklæring. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Brottveit, G (2018). Hermeneutikk og vitenskap. I: Brottveit, G (red.), *Vitenskapsteori og kvalitative forskningsmetoder. Om å arbeide forskningsrelatert* (s. 34-65). Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Bryman, A. (2016) *Social Research Methods* (5 utg.) New York: Oxford University Press
- Center on the Developing Child at Harvard University (2017) *Three Principles to Improve Outcomes for Children and Families* Hentet fra www.developingchild.harvard.edu
- Drugli, M. B. (2012). *Relasjonen Lærer og elev. Avgjørende for elevenes læring og trivsel*. Oslo: Cappelen Damm akademisk.
- Drugli, M. B. (2013). *Atferdsvansker hos barn: evidensbasert kunnskap og praksis*. Oslo: Cappelen Damm akademisk.
- Drugli, M. B. (2017). *Liten i barnehagen*. (3. utgave) Oslo: Cappelen Damm akademisk.
- Drugli, M. B. (2018) Emosjonell utvikling og tilknytning. I: Glaser, V., Størksen, I: Drugli, M. B. (Red.), *Utvikling, lek og læring i barnehagen. Forskning og praksis* (2. utg., s. 49-77). Oslo: Cappelen Damm akademisk.
- Drugli, M. B. & Berg-Nilsen, T. S. (2019). Samspillskvalitet mellom ansatte og små barn, 1-3 år, i norske barnehager. *Paideia*. Hentet fra <https://tidsskrift.dk/Paideia/article/view/125754>

- Drugli, M. B. & Lekhal, R. (2018). *Livsmestring og psykisk helse*. Oslo: Cappelen Damm akademisk.
- Drugli, M. B. & Onsøien, R. (2021). *Sårbare småbarn*. Oslo: Cappelen Damm akademisk.
- Engvik, M., Evensen, L., Gustavson, K., Jin, F., Johansen, R., Lekhal, R., Schjølberg, S., Wang, M. V., Aase, H. (2014). Sammenhenger mellom barnehagekvalitet og barns fungering ved 5 år: resultater fra Den norske mor og barn-undersøkelsen. Hentet fra <https://www.fhi.no/publ/2014/sammenhenger-mellom-barnehagekvalit/>
- Evertsen-Stanghelle, C. (2018) Tilknytning, det nære samspillet kraft i Livsmestring og livsglede i barnehagen. I: Størksen, I. (Red.), *Livsmestring og livsglede i barnehagen* (2. utg., s. 86-108). Oslo: Cappelen Damm akademisk.
- Gadamer, H. G. (2010). *Sannhet og metode*. Oslo: Bokklubbens kulturbibliotek.
- Hagtvet, B. E. & Horn, E. (2012). Tidlig forebyggende innsats med fokus på språket. I: E. Befring & R. Tangen (red). *Spesialpedagogikk*. Oslo: Cappelen Damm.
- Hamre, B. K. & Pianta, R. C. (2001). Early Teacher-Child Relationships and the Trajectory of Children's School Outcomes through Eighth Grade. *Child Development*, 72(2), 625-638. [doi: 10.1111/1467-8624.0030](https://doi.org/10.1111/1467-8624.0030)
- Hamre, B. K., Pianta, R. C., Downer J. T. & Mashburn, A. J. (2008). Teacher perceptions of conflict with young students: Looking beyond problem behaviors. *Social Development*. 17(1) 115-136.
- Hart, S., & Schwartz, R. (2009). Fra interaksjon til relasjon: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Killén, K. (2012). *Forebyggende arbeid i barnehagen – samspill og tilknytning*. Oslo: Kommuneforlaget AS.
- Kleven, T. A. & Hjordemaal, F. R. (2018). *Innføring i pedagogisk forskningsmetode: En hjelp til kritisk tolking og vurdering* (3.utg.). Bergen: Fagbokforlaget.
- Kristoffersen, S. og Hillesøy, L. (2019, 18 januar). Inkluderende fellesskap er tidlig innsats. *Fanaposten*. Hentet fra <https://www.fanaposten.no/meninger/inkluderende-fellesskap-er-tidlig-innsats/repsar!ZRlOLxnUUCgmLaB8sLRFA/>
- Krogh, T. (2014). *Hermeneutikk. Om å forstå og fortolke*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Kunnskapsdepartementet. (2009). *Kvalitet i barnehagen* (Meld. St. 41 (2009 - 2010)). Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/stmeld-nr-41-2008-2009/id563868/>
- Kunnskapsdepartementet. (2017). *Rammeplan for barnehagen: Forskrift om rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver*. Hentet fra <https://www.udir.no/laring-ogtrivsel/rammeplan/>
- Kunnskapsdepartementet. (2019). *Tett på – tidlig innsats og inkluderende fellesskap i barnehage, skole og SFO* (Meld. St. 6 (2019–2020)). Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-6-20192020/id2677025/?ch=1>

- Kunnskapsdepartementet. (2020). *Kvalitet i barnehagen*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/tema/familie-og-barn/barnehager/artikler/kvalitet-ibarnehagen/id2612951/?expand=factbox2612962>
- Kunnskapsdepartementet. (2012). *Framtidens barnehage* (Meld. St. 24 (2012–2013)). Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld-st-24-20122013/id720200/>
- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2015). *Det kvalitative forskningsintervju* (3. utg.). Oslo: Gyldendal akademisk.
- La Pharo, K.M., Williamson, A.C. & Hatfield, B. (2014) Assessing Quality in Toddler Classrooms Using the CLASS-Toddler and the ITERS-Rs. Hentet fra <https://doi.org/10.1080/10409289.2014.883586>
- Lekhal, R., Zachrisson, H. D., Solheim, E., Moser, T. & Drugli, M. B. (2016). *Barnehagen: Betydningen av kvalitet i barnehagen*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Lekhal, R., Drugli, M. B. & Buøen, E. S. (2019). *Små barns læring*. Oslo: Cappelen Damm akademisk.
- Lippard, C. N., La Paro, K. M., Rouse, H. L. & Crosby, D. A. (2017) *A Closer Look at Teacher–Child Relationships and Classroom Emotional Context in Preschool*. Hentet fra <https://doi.org/10.1007/s10566-017-9414-1>
- Lund, I. (2012). *Det stille atferdsproblemet. Innagerende atferd i barnehage og skole*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Lunde, S. (2018) Omsorgsfulle relasjoner og begeistring som smitter. I: Størksen, I. (Red.) *Livsmestring og livsglede i barnehagen* (s. 109-130). Oslo: Cappelen Damm akademisk.
- Lyngseth, E. J. (2018). Forebyggende muligheter i barnehagen gjennom kartlegging og tidlig innsats. I: Glaser, V., Størksen, I. & Drugli, M. B. (Red.), *Utvikling, lek og læring i barnehagen. Forskning og praksis* (2. utg., s. 301-317). Bergen: Fagbokforlaget.
- Lynch, M. & Cicchetti, D (1998) *An ecological-transactional analysis of children and contexts: The longitudinal interplay among child maltreatment, community violence, and children's symptomatology*. Hentet fra <https://www.researchgate.net/publication/13649820>
- NESH, De Nasjonale Forskningsetiske Komiteene (2018). Generelle forskningsetiske Retningslinjer. Hentet fra <https://www.etikkom.no/forskningsetiskeretningslinjer/Generelle-forskningsetiske-retningslinjer/>
- Nordahl, T., Sørli, M. A., Manger, T., & Tveit, A. (2012). *Atferdsproblemer blant barn og unge - teoretiske og praktiske tilnærminger* (Vol. 5. opplag). Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS.
- Nyeng, F. (2012). *Nøkkelbegreper i forskningsmetode og vitenskapsteori*. Bergen: Fagbokforlaget.

- Ogden, T. (2015). *Sosial kompetanse og problematferd blant barn og unge*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Pianta, R. C. (1999). *Enhancing relationships between children and teachers*. Washington DC: American Psychological Association.
- Pianta, R. C. (2006). Classroom management and relationships between children and teachers: Implications for research and practice. In C. Evertson & C. Weinstein (Eds.), *Handbook of Classroom Management: Research, Practice, & Contemporary Issues*, 685-710. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers.
- Pianta, R. C., Downer & Hamre, B. K. (2016) Quality in Early Education Classrooms: Definitions, Gaps, and Systems. *The Future of Children*, 26 (2), 119-137. Hentet fra <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1118551.pdf>
- Pianta, R. C., Hamre, B. & Stuhlman, M. (2003). Relationship between teachers and children. I: W. M. Reynolds & G. E. Miller (red.) *Handbook of psychology: educational psychology*, 199-234. New Jersey: John Wiley & Sons, Inc.
- Pianta, R. C. & Stuhlman, M. W. (2004). Teacher-Child Relationship and Children's Success in the First Years of School. *School Psychology Review*, 33, (3), 444-458. Hentet fra http://pages.erau.edu/~andrewsa/Project_2/Christian_John/DuneProject/Teaching.pdf
- Sabol, T. J. & Pianta, R. C. (2012). *Recent trends in research on teacher-child relationships*. *Attachment & Human Development*, 14(3), 213-231. Hentet fra <https://doi.org/10.1080/14616734.2012.672262>
- Sameroff, A. (2009). *The transactional model of development: how children and contexts shape each other*. Washington, D.C: American Psychological Association.
- Schibbye, A-L. L. & Løvlie, E. (2017). *Du og barnet. Om å skape gode relasjoner med barn*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Solheim, E. (2013). *Effects of Childcare on Child Development. Time in care, Group size, and the Teacher-Child- Relationships*. NTNU – Norwegian University of Science and Technology, Trondheim.
- Statistisk Sentralbyrå. (2021). *Barnehager* hentet fra <https://www.ssb.no/utdanning/barnehager/statistikk/barnehager>
- Säljö, R. (2001). *Læring i praksis: et sosiokulturelt perspektiv*. Oslo: Cappelen Akademisk
- Thagaard, T. (2018). *Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitativ metode*. (5 utg.) Bergen: Fagbokforlaget.
- Tremblay, R. (2010). Developmental origins of disruptive behaviour problems: The "original sin" hypothesis, epigenetic and their consequences for prevention. *The Journal of Child psychology and psychiatry*, 51:4, 341-367.
- Vygotskij, L. S. (1978) *Mind in Society*. Cambridge: Harvard University Press.
- Westlund, I. (2015) *Hermeneutikk I: Fejes, A. & Thornberg, R. (red.), Handbok i kvalitativ analys*. Stockholm: Liber AB.

Vedlegg 1

NSD sin vurdering

Prosjekttittel

Betydning av voksen - barn relasjon i møte med barn som som viser utfordrende atferd

Referansenummer

922041

Registrert

21.02.2021 av Trine Beathe Huse Klæboe - trine.b.klaboe@hiof.no

Behandlingsansvarlig institusjon

Høgskolen i Østfold / Avdeling for lærerutdanning

Prosjektansvarlig (vitenskapelig ansatt/veileder eller stipendiat)

Bosse Bergstedt, bosse.bergstedt@hiof.no, tlf: 69608076

Type prosjekt

Studentprosjekt, masterstudium

Kontaktinformasjon, student

Trine Beathe Huse Klæboe, trinehk@yahoo.no, tlf: 90568636

Prosjektperiode

01.07.2020 - 31.12.2021

Status

03.03.2021 - Vurdert

Vurdering (1)

03.03.2021 - Vurdert

Det er vår vurdering at behandlingen av personopplysninger i prosjektet vil være i samsvar med personvernlovgivningen så fremt den gjennomføres i tråd med det som er dokumentert i

meldeskjemaet med vedlegg den 03.03.2021. Behandlingen kan starte.

TAUSHETSPLIKT

Vi minner om at barnehageansatte har taushetsplikt, og det er viktig at intervjuene gjennomføres slik at det ikke samles inn opplysninger som kan identifisere enkeltbarn, deres foreldre eller avsløre taushetsbelagt informasjon. Vi anbefaler at du er spesielt oppmerksom på at ikke bare navn, men også identifiserende bakgrunnsopplysninger må utelates, som for eksempel alder, kjønn, navn på barnehage, opprinnelsesland, diagnoser og eventuelle spesielle hendelser. Vi forutsetter også at dere er forsiktig ved å bruke eksempler under intervjuene. Du og den ansatte har et felles ansvar for det ikke kommer frem taushetsbelagte opplysninger under intervjuet. Vi anbefaler derfor at du minner om taushetsplikten før intervjuet starter.

DEL PROSJEKTET MED PROSJEKTANSVARLIG

Det er obligatorisk for studenter å dele meldeskjemaet med prosjektansvarlig (veileder). Det gjøres ved å trykke på "Del prosjekt" i øvre venstre hjørne av meldeskjemaet.

MELD VESENTLIGE ENDRINGER

Dersom det skjer vesentlige endringer i behandlingen av personopplysninger, kan det være nødvendig å melde dette til NSD ved å oppdatere meldeskjemaet. Før du melder inn en endring, oppfordrer vi deg til å lese om hvilke type endringer det er nødvendig å melde:

<https://www.nsd.no/personverntjenester/fylle-ut-meldeskjema-for-personopplysninger/melde-endringer-i-meldeskjema>

Du må vente på svar fra NSD før endringen gjennomføres.

TYPE OPPLYSNINGER OG VARIGHET

Prosjektet vil behandle alminnelige kategorier av personopplysninger frem til 31.12.2021.

LOVLIG GRUNNLAG

Prosjektet vil innhente samtykke fra de registrerte til behandlingen av personopplysninger. Vår vurdering er at prosjektet legger opp til et samtykke i samsvar med kravene i art. 4 og 7, ved at det er en frivillig, spesifikk, informert og utvetydig bekreftelse som kan dokumenteres, og som den registrerte kan trekke tilbake.

Lovlig grunnlag for behandlingen vil dermed være den registrertes samtykke, jf. personvernforordningen art. 6 nr. 1 bokstav a.

PERSONVERNPRINSIPPER

NSD vurderer at den planlagte behandlingen av personopplysninger vil følge prinsippene i personvernforordningen om:

- lovlighet, rettferdighet og åpenhet (art. 5.1 a), ved at de registrerte får tilfredsstillende informasjon om og samtykker til behandlingen
- formålsbegrensning (art. 5.1 b), ved at personopplysninger samles inn for spesifikke, uttrykkelige angitte og berettigede formål, og ikke behandles til nye, uforenlige formål
- dataminimering (art. 5.1 c), ved at det kun behandles opplysninger som er adekvate, relevante og

nødvendige for formålet med prosjektet

- lagringsbegrensning (art. 5.1 e), ved at personopplysningene ikke lagres lengre enn nødvendig for å oppfylle formålet

DE REGISTRERTES RETTIGHETER

Så lenge de registrerte kan identifiseres i datamaterialet vil de ha følgende rettigheter: åpenhet (art. 12), informasjon (art. 13), innsyn (art. 15), retting (art. 16), sletting (art. 17), begrensning (art. 18), og dataportabilitet (art. 20).

NSD vurderer at informasjonen om behandlingen som de registrerte vil motta oppfyller lovens krav til form og innhold, jf. art. 12.1 og art. 13.

Vi minner om at hvis en registrert tar kontakt om sine rettigheter, har behandlingsansvarlig institusjon plikt til å svare innen en måned.

FØLG DIN INSTITUSJONS RETNINGSLINJER

NSD legger til grunn at behandlingen oppfyller kravene i personvernforordningen om riktighet (art. 5.1 d), integritet og konfidensialitet (art. 5.1. f) og sikkerhet (art. 32).

Nettskjema og Microsoft Teams er databehandler i prosjektet. NSD legger til grunn at behandlingen oppfyller kravene til bruk av databehandler, jf. art 28 og 29.

For å forsikre dere om at kravene oppfylles, må dere følge interne retningslinjer og/eller rådføre dere med behandlingsansvarlig institusjon.

OPPFØLGING AV PROSJEKTET

NSD vil følge opp ved planlagt avslutning for å avklare om behandlingen av personopplysningene er avsluttet.

Lykke til med prosjektet!

Tlf. Personverntjenester: 55 58 21 17 (tast 1)

Vedlegg 2

Forespørsel om deltakelse i forskningsprosjektet

«Voksen-barn relasjonens betydning i møte med små barn som viser en utfordrende atferd»

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er å se på betydning av voksen – barn relasjon på småbarnsavdeling. I dette skrivet gir jeg deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Bakgrunn og formål

Jeg studerer master i spesialpedagogikk ved Høgskolen i Østfold, og skriver nå min masteroppgave.

Denne oppgaven omhandler voksen-barn relasjon og tar sikte på å belyse barnehagelærere sine refleksjoner rundt, oppfatning av og erfaring med relasjonenes betydning i møte med barn som viser utfordrende atferd på småbarnsavdeling. For å undersøke dette ønsker jeg å intervju 4-5 barnehagelærere som jobber på småbarnsavdeling i ulike barnehager.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

Høgskolen i Østfold er ansvarlig for prosjektet.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

For å få informasjon til prosjektet ønsker jeg å snakke med barnehagelærere som jobber på småbarnsavdeling, med barn i alderen 1-3 år.

Hva innebærer det for deg å delta?

Deltagelse i prosjektet innebærer å delta på et semistrukturert intervju, som er bygger opp rundt noen fastsatte spørsmål om tema. Det vil anslagsvis ta 45-60 minutter. Vi blir sammen enige om hvordan og når intervjuet skal gjennomføres.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykket tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle dine personopplysninger vil da bli slettet. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Jeg vil bare bruke opplysningene om deg til formålene jeg har fortalt om i dette skrivet. Jeg behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket.

- Kun jeg vil ha tilgang til lydopptaket fra intervjuet.
- I etterkant av intervjuet vil jeg transkribere lydopptaket over til skriftlig tekst. Alle personopplysninger vil bli anonymisert i den skriftlige teksten. Kun jeg og min veileder vil ha tilgang til transkripsjonene.

- For å sikre at ingen uvedkommende får tilgang til personopplysningene om deg blir navnet og kontaktopplysningene dine erstattet med en kode som lagres adskilt fra øvrige data.
- I masteroppgaven vil du ikke kunne bli gjenkjent, da all informasjon vil bli anonymisert.

Hva skjer med opplysningene dine når vi avslutter forskningsprosjektet?

Opplysningene slettes når prosjektet avsluttes/oppgaven er godkjent, noe som etter planen er i løpet av 2021.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg, og å få utlevert en kopi av opplysningene,
- å få rettet personopplysninger om deg,
- å få slettet personopplysninger om deg, og
- å sende klage til Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Jeg behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra høyskolen i Østfold har NSD – Norsk senter for forskningsdata AS vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Hvor kan jeg finne ut mer?

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

- Student: Trine Beathe Huse Klæboe
 - Tlf: 90568636
 - Epost: trinehk@yahoo.no
- Veileder: Bosse Bergstedt
 - Tlf: [696 08 076](tel:69608076)
 - Epost: bosse.bergsted@hiof.no

Hvis du har spørsmål knyttet til NSD sin vurdering av prosjektet, kan du ta kontakt med:

- NSD – Norsk senter for forskningsdata AS på epost (personverntjenester@nsd.no) eller på telefon: 55 58 21 17.

Med vennlig hilsen

Trine Beathe Huse Klæboe

Samtykke til deltakelse forskningsprosjektet

Jeg har mottatt informasjon om prosjektet, og er villig til å delta i intervju.

(Sted, dato, underskrift)

Vedlegg 3

Intervju guide

Praktisk informasjon

- Presentasjon av tema, informasjon om intervjuets formål, taushetsplikt og anonymitet.
- Kort om informantens bakgrunn

Innledende spørsmål

- Kan du fortelle om dine erfaringer med barn som viser en utfordrende atferd?
- Kan du beskrive «episoder» der en god relasjon til barn har blitt utfordrende å opprettholde?

Relasjon

- Hva kjennetegner en god voksen-barn relasjon?
- Hva tenker du om betydning av voksen-barn relasjon?
- Hvilke faktorer er viktig for å legge grunnlag for en god voksen-barn relasjon?
- Hvordan arbeider du for å skape gode relasjoner på avdelingen? eksempler?
 - med personalet/med barna?
 - bruker dere noen metoder/tiltak?
- Hva tenker du om at gode relasjoner mellom voksen-barn være støttende for barn?
- Hvilken betydning har kvaliteten på voksen-barn relasjonen for barns utvikling?

Utfordrende atferd

- Hva legger du i begrepet utfordrende atferd?
- Hva kan skape utfordrende relasjoner til barn?
- Hvilken betydning har relasjon i møte med barn som har en utfordrende atferd?
- Hvordan bygger du god relasjon til barn som viser utfordrende atferd?
- Hva tenker du om sammenheng mellom relasjon og forebygging av senere utfordringer?

Avslutning

- Har du noen avsluttende kommentarer eller andre ting du tenker er viktig å få frem om de temaene vi har snakket om?